

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AİLE DANIŞMANLIĞI VE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
AİLE DANIŞMANLIĞI VE EĞİTİMİ BİLİM DALI

EVLİ VE BEKÂR BİREYLERİN YAŞAMIN ANLAMI VE
MANEVİYAT DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Neslihan DURSUN

İstanbul
Mayıs - 2019

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AİLE DANIŞMANLIĞI VE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
AİLE DANIŞMANLIĞI VE EĞİTİMİ BİLİM DALI

EVLİ VE BEKÂR BİREYLERİN YAŞAMIN ANLAMI VE
MANEVİYAT DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Neslihan DURSUN

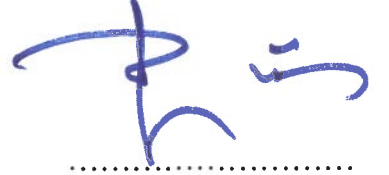
Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Turgay ŞİRİN

İstanbul
Mayıs - 2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Anabilim Dalı, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Dr. Öğr. Üyesi Turgay ŞİRİN

Üye Doç. Dr. Durmuş ÜMMET

Üye Dr. Öğr. Üyesi Besra TAŞ

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Ömer ÇAHA
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “**Evli ve Bekâr Bireylerin Yaşamın Anlamı ve Maneviyat Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Neslihan DURSUN

ÖNSÖZ

İnsan yaşamını anlamlandırmadan yaşayamaz. Yaşamına anlam yükleyen birey bu anlam doğrultusunda belirli amaçlar belirler. Bu amaçlar neticesinde hayatını sürdürür. Maneviyat ve din de bu konuda bireylere amaç oluşturması noktasında yardım eder. Alan yazın incelendiğinde bu konu ile ilgili araştırmaya rastlanmadığı görülmüştür. Bu nedenle evli ve bekâr bireylerin yaşamın anlamı ve maneviyat düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu araştırmada emeği geçen başta danışman hocam Öğrt. Gör. Dr. Turgay ŞİRİN'e; çalışmamın verilerini toplamamda yardımcı olan başta değerli arkadaşım Arife MACİT'e, Eniştem Edip YILMAZ'a, yakın arkadaşım Rumeysa ÜNAL'a ve diğer arkadaşlarıma desteklerini esirgemeyen değerli okul müdiremiz Halise ACAR ve Müdür Yardımcımız Nursen Bahar YÜCESOY'a; benden maddi manevi yardımlarını esirgemeyen aileme teşekkürlerimi sunarım.

Neslihan DURSUN
İstanbul-2019

ÖZET

EVLİ ve BEKÂR BİREYLERİN YAŞAMIN ANLAMI ve MANEVİYAT DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Neslihan DURSUN

Yüksek Lisans, Aile Danışmanlığı

Tez danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Turgay ŞİRİN

Mayıs-2019, 100 Sayfa

Bu araştırmanın amacı evli ve bekâr bireylerin maneviyat ile yaşamın anlamı düzeyleri arasında bir ilişkiyi incelemektir. Araştırmanın örneklemini İstanbul'da bulunan evli ve bekâr bireylerden oluşan 411 kişi oluşturmaktadır. Bu araştırma, nicel araştırma desenlerinden genel tarama modelinin alt türü olan ilişkisel tarama modeli ile yapılmıştır. Veri toplama aracı olarak; Şirin (2018) tarafından geliştirilen, "Maneviyat Ölçeği"; Steger, Frazier, Oishi ve Kaler (2006) tarafından geliştirilen; Demirdağ ve Kalafat (2015) tarafından çevrilip güvenirlik geçerlilik çalışması yapılan "Yaşamın Anlamı Ölçeği" ve "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Toplanan tüm nicel veriler SPSS 22 Paket Programı kullanılarak analizi yapılmıştır. Araştırma sonucunda yaşamın anlamının maneviyatı % 17 oranında yordadığı görülmüştür. Demografik değişkenlere göre de maneviyat ve yaşamın anlamı düzeylerinde farklılaşmalar ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: Maneviyat, Din, Dindarlık ve Yaşamın Anlamı

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN THE MEANING OF LIFE and THE LEVELS OF SPIRITUALITY OF MARRIED and UNMARRIED INDIVIDUALS

Neslihan DURSUN

Master, Family Counselling

Thesis Advisor: Asst. Prof. Dr.Turgay ŞİRİN

May-2019, 100 Pages

The aim of this study is to examine a relationship between the levels of spirituality and the meaning of life of married and unmarried individuals. The sample of the study consisted of 411 people who are married and single individuals in Istanbul. This research was carried out with the relational screening model which is the sub-type of the general screening model from the quantitative research designs. As a data collection tool; The Most Spirituality Scale developed by Şirin (2018); Developed by Steger, Frazier, Oishi and Kaler (2006); "The Meaning of Life Scale yapılan which was translated by Demirdağ and Kalafat (2015). and "Personal Information Form" was used. All quantitative data were analyzed by using SPSS 22 Package Program. At the end of the study, it was observed that life meaning predicted spirituality by 17%. According to the demographic variables, differentiation and meaningful relationships were found in the levels of spirituality and meaning of life.

Key Words: Spirituality, Religion, Religiosity and Meaning of Life

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	4
1.2. Amaç	4
1.3. Araştırmanın Önemi.....	6
1.4. Varsayımlar.....	6
1.5. Sınırlılıklar	6
1.6. Tanımlar	7
YAŞAMIN ANLAMI ve MANEVİYAT	8
2.1. Yaşamın Anlamı	8
2.1.1. Felsefe ve Yaşamın Anlamı	11
2.1.2. Psikoloji ve Yaşamın Anlamı	12
2.1.3. Din ve Yaşamın Anlamı.....	12
2.2. Maneviyat	13
2.2.1. Maneviyat Tanımları.....	14
2.2.2. Maneviyat Tanımlarındaki Ortak Unsurlar	15
2.2.3. Maneviyat Kavramının Tarihsel Gelişim Süreci.....	16
2.2.4. Maneviyatın Din ve Dindarlıkla İlişkisi.....	17
2.2.5. Din.....	18
2.2.6. Dindarlık	21

2.2.7. Manevi ve Dini Kaynaklar	23
2.2.8. Maneviyatın Din ve Dindarlıktan Farkı	25
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	27
YÖNTEM	27
3.1. Araştırmanın Modeli	27
3.2. Evren ve Örneklem	27
3.3. Veri Toplama Araçları	30
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	30
3.3.2. Maneviyat Ölçeği	30
3.3.3. Yaşamın Anlamı Ölçeği	31
3.4. Verilerin Toplanması	32
3.5. Verilerin Analizi	32
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	34
BULGULAR	34
3.6. Temel Probleme Dair Bulgular	34
3.7. Maneviyat'a Dair Bulgular	39
3.8. Yaşamın Anlamı'na Dair Bulgular	57
5.1. Sonuç ve Tartışma	68
5.2. Öneriler	74
EKLER	82
EK 1. Kişisel Bilgi Formu	82
EK 2. Maneviyat Ölçeği	84
EK 3. Yaşamın Anlamı Ölçeği	86
EK 4. Ölçek Sahiplerinden Alınan Kullanım İzni	87
EK 5. Özgeçmiş	88

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Kişisel Demografik Bulguları Frekans ve Yüzdeler Değerleri	28
Tablo 2. Maneviyat Ölçeği ve Yaşamın Anlamı Ölçeği Normallik Analizleri.....	33
Tablo 3. Maneviyat Ölçeği ve Yaşamın Anlamı Ölçeği Betimleyici İstatistikleri	34
Tablo 4. Evli ve Bekâr Bireylerin Maneviyat Ölçeği ve Yaşamın Anlamı Ölçeği Alt Boyutları İçin t Testi Sonuçları	35
Tablo 5. Örneklemin Maneviyat Ölçeği ve Yaşamın Anlamı Ölçeği Alt Boyutları Arasındaki Korelasyon Tablosu	37
Tablo 6. Evli Katılımcıların Maneviyat Ölçeği ve Yaşamın Anlamı Ölçeği Puanları Arasındaki Korelasyon Tablosu	38
Tablo 7. Bekâr Katılımcıların Maneviyat Ölçeği ve Yaşamın Anlamı Ölçeği Puanları Arasındaki Korelasyon Tablosu	38
Tablo 8. Maneviyat Ölçeği ile Yaşamın Anlamı Ölçeğinin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları.....	39
Tablo 9. Maneviyat Ölçeği Alt Boyutlarının Cinsiyet Değişkenine Göre t - Testi Sonuçları	39
Tablo 10. Maneviyat Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Yaş Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları	41
Tablo 11. Maneviyat Ölçeği Alt Boyutlarının Medeni Durum Değişkenine Göre t - Testi Sonuçları	43
Tablo 12. Maneviyat Ölçeğinden Elde Edilen Puanlarının Ekonomik Düzey Değişkenine ANOVA Testi Sonuçları	44
Tablo 13. Maneviyat Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Dünyaya Geliş Sırası Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları	45
Tablo 14. Maneviyat Ölçeği Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları	46
Tablo 15. Maneviyat Ölçeği Puanlarının Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları	48
Tablo 16. Maneviyat Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine ANOVA Testi Sonuçları	50
Tablo 17. Maneviyat Ölçeğinden Elde Edilen Puanlarının Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine göre ANOVA Testi Sonuçları	51
Tablo 18. Maneviyat Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Büyüdükleri Yer Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları	52
Tablo 19. Maneviyat Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Meslek Grubu Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları	54

Tablo 20. Maneviyat Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Algılanan Anne-Baba Tutumu Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları	56
Tablo 21. Yaşamın Anlamı Ölçeğinden Elde Edilen puanların Cinsiyet değişkenine göre t - Testi Sonuçları	57
Tablo 22. Yaşamın Anlamı Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Yaş Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları	58
Tablo 23. Yaşamın Anlamı Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Medeni Durum Değişkenine Göre t - Testi Sonuçları	59
Tablo 24. Yaşamın Anlamı Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Ekonomik düzey değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları	59
Tablo 25. Yaşamın Anlamı Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Dünyaya Geliş Sırası Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları	60
Tablo 26. Yaşamın Anlamı Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Kardeş Sayısı Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları	61
Tablo 27. Yaşamın Anlamı Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları	61
Tablo 28. Yaşamın Anlamı Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları	62
Tablo 29. Yaşamın Anlamı Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları	63
Tablo 30. Yaşamın Anlamı Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Büyüdükleri Yer Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları	64
Tablo 31. Yaşamın Anlamı Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Meslek Grubu Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları	65
Tablo 32. Yaşamın Anlamı Ölçeğinden Elde Edilen Puanları Algılanan Anne-Baba Tutumu Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları	66

KISALTMALAR LİSTESİ

SPSS	:(Statistic Packets For Social Sciencences) Sosyal Araştırmalar İçin İstatistiksel Program Paketi
Akt	: Aktaran
ev	: Çeviren
Ed	: Editör
sf	: Sayfa
vd	: Ve Diğerleri
KGI	: Kapsam Geçerlik İndeksi
KGO	: Kapsam Geçerlik Ortalaması
YAÖ	: Yaşamın Anlamı Ölçeği

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca insanlar, yaşama bir anlam yükleme çabası içinde olmuşlardır. Yaşamlarını belli bir zemine oturtup bu zeminin üzerine ekledikleri duygu, düşünce ve davranışlar ile yaşamlarını sürdürmeye çalışmışlardır. Yaşama ve yaşayışlarına belirli anlamlar yükleme gayretinde olmuşlardır. Bu anlam doğrultusunda da bir takım amaçlar belirleyip yaşamlarını bu amaç ve anlam neticesinde şekillendirmişlerdir. Anlamlandırdıkları hayat sayesinde amaçları doğrultusunda yaşamak ve insanların bu amaçlara ulaşması onların hayatlarında mutlu ve huzurlu olmalarını sağlamıştır. Söz konusu anlam ve amaçların olmadığı bir hayatın varlığı ise insanlara hayatın anlamsız ve katlanılmaz olduğunu düşündürmüştür ve mutsuz olmalarına sebep olmuştur. Wictor Frankl bu durumu “Varoluşsal Boşluk” olarak adlandırmıştır (Frankl, 2010). Varoluşsal boşluk ve anlamsızlık duyguları, kişiyi intihar, depresyon ve saldırganlık gibi eğilimlerde bulunmasına sebep olabilirken aynı zamanda kişiyi mutsuzluğa sevk eder. Yaşamdan tat almasının önüne geçer. Bu sebepten insanlık tarihi boyunca insanlar her zaman yaşama bir anlam yüklemeye çalışmışlardır.

İnsanların hayatı anlamsız bulmaları ve hayata bir anlam yükleyememeleri onları kaygıya ve strese yöneltir. Ayrıca kaygılı ve stresli, durumlarda olaya anlam yüklemek de insanı kaygı ve stres durumlarından uzaklaştırır. Thompson (1985)’ a göre kaygı verici durumlarla baş etme sürecinde olayı anlamlandırmanın çok önemli bir yere sahiptir (Thompson, 1985:279-295).

İnsanlar yaşamlarını anlamlandırma sürecinde farklı alanlar keşfedip yaşamlarının anlamı olarak bu alanları tercih etmişlerdir. Bu alanlar ise; bilim, din, iş, meslek, kariyer, maneviyat v.b alanlardır. Bu alanlara baktığımızda maneviyat ve din dışında kalan diğer alanlar akıl yoluyla kavranabilmektedir. Akıl yoluyla elde edilen bilgi hayatın anlamını verme konusunda yeterli olamamaktadır. Büyük insan toplulukları bu anlamı, akla dayandırılmamış bir bilgide bulmaktadır. Bu da Allah’a ve bir dine inançtır. İnanç, insanın hayatına ölümle son bulmayacak bir anlam verir, ölüm ötesini aydınlatır (Tolstoy, 1997; Akıncı, 2005: 12). Maneviyat kavramının tarihi geçmişine baktığımızda daha önceleri din ve dindarlık ile eş anlamlı kullanıldığını görmekteyiz.

Maneviyat, din psikolojisi alanında öne çıkan ve yeniden tanımlanma sürecine giren bir kavramdır. 1900'lü yılların sonlarına kadar bazen din bazen de dindarlık terimleri ile eş anlamlı kullanılmıştır. 21. Yüzyılın başlarından itibaren ise farklı bir şekilde ele alınmaya başlamıştır (Düzgüner, 2013: 1). Bu perspektiften bakıldığı zaman; maneviyat ve dinin insanlara hayatın anlamını bulma noktasında destek olduğunu görmekteyiz. İnsanın yaratılış gayesinin ne olduğunu, bu yaratılış gayesi doğrultusunda neler yapması gerektiği konusunda insanlara yol gösterici olmuşlardır. Bu sebeple de insanlar hayatlarının anlamını din ve maneviyat noktasında bulmuşlardır. İnsanlar manevi ve dini inançlarına göre yaşamışlar ve kendilerine yaşam amaçları olarak dinin ve maneviyatın gerektirdiklerini edinmişlerdir. Hayatlarına da edinmiş oldukları bu amaçlar çerçevesinde yön vermişlerdir. Tolstoy'a göre din dışındaki düşünce sistemleri de hayatı anlamlandırmaya yardım eder. Fakat bu sistemler ölüm kavramını açıklamakta yeterli değillerdir. Ölümden sonraki hayatı anlatamayan anlam ise insan hayatına gerekli katkıyı sağlayamadığını ifade etmiştir (Tolstoy, 1997; Akıncı, 2005: 13). Ayrıca, insanlık tarihi boyunca varoluşun anlamı nedir sorusuna en tatmin edici cevap dinler tarafından verilmiştir. Bu yüzden bireyin hayatında bir anlam bulabilmesinde dinî inancın rolü tartışılmaz (Kıraç, 2013: 139). Bu bağlamda ölüm ötesinin de açıklayan din kavramı insanlar için hayatın anlamını bulabilecekleri bir olgu halini almıştır. Dinlere göre hayatın anlamı ve amacın merkezinde Allaha olan inanç vardır. Varlığın sebebi bu amacın yerine getirilmesidir. Bütün insanların var olmalarının anlamı bu amacı yerine getirilmelerine bağlıdır (Stern, 1971: 6).

Bu noktada din insanlara hayatları boyunca ulaşmaları gereken bir amaç sunmaktadır. Yapılan araştırmalara bakıldığında; deneklerin dinin varlığının kendilerine ruh huzuru ve güvende hissetmelerini sağladığını ifade etmektedirler. Deneklerin % 64'ü de eğer Allah'a imanlarını kaybedecek noktaya gelselerdi, artık hayatlarında hiçbir rahatlık kalmayacağını belirtmişlerdir (Hökelekli, 1996). Jung'un yıllarca tedavi verdiği hastalarına dair yapmış olduğu gözleme göre dindar olduğunu düşünen hiçbir hastasının son dönemlerde psikolojik rahatsızlık yaşamadığını ifade etmiştir (akt. May, 1967: 214).

Dindarlık, birey tarafından yaşanan dindir; dinin hayata geçirilerek bilfiil yaşanan biçimdir. Dolayısıyla dindarlık, belli bir dinin inanç ve öğretilerinin belli bir zaman ve şartlarda birey veya grup ya da toplum tarafından yaşanmasını ifade etmektedir

(Hökelekli, 2010). Dindar diye tabir ettiğimiz insanların yaşamdaki gayeleri inandıkları dinlerin gereklerini yerine getirmek olmuştur. İnançlarının gereklerini yerine getirmek onlar için bir yaşam amacı haline gelmiştir ve yaşama bu şekilde bir anlam yüklemişlerdir. İnsanlar yüklemiş oldukları bu dini değerler sayesinde insanlık tarihi boyunca nasıl ve ne şekilde yaratıldıklarına dair soruları da yanıtlayabilmişlerdir. Bu sayede de varoluşsal boşluklarını doldurabilmişlerdir.

Daha önceleri din ve dindarlıkla aynı anlamda kullanılan maneviyat kavramı son zamanlarda yapılan araştırmalarda yeniden tanımlama sürecine girmiş ve din ve dindarlıktan ayrı olarak ele alınmaya başlanmıştır. İnsan maddi ve manevi öğelerden oluşmaktadır. Nasıl ki maddi yönümüzün ihtiyaçlarını karşılamak için önlemler alıyorsak(yemek yemek, barınmak, hastalıklardan korunmak v.b.) manevi yönümüzün ihtiyaçlarını da karşılamamız gerekmektedir. Yeme, uyuma vb. ihtiyacı giderilmeyen bir bireyin bir süre sonra hayatta kalması olanaksızdır. Aynı şekilde manevi ihtiyaçlarının giderilmemesi de bireyin ruhsal olarak çöküntüye girmesine sebep olmaktadır. Birey için maneviyat kavramı neyi anlatıyorsa bireyin o doğrultuda maneviyat ihtiyacını belirlediği anlam ve amaçlar neticesinde gidermesi gerekmektedir. Kişinin bu bağlamda maneviyat kavramına yüklediği anlam ve amaç ciddi bir önem taşımaktadır.

Bu bölümde; problem durumu, araştırmanın amacı, problem cümlesi, alt problemler, sayıtlar, sınırlılıklar, tanımlar ve araştırmanın önemi bölümlerine yer verilmiştir.

1.1. Problem

Yaşamın anlamı kavramı kişinin hayatının tamamında var olan ve var olacak olan bir kavramdır. Yaşamın anlamının olmaması durumunda bireyde ruhsal sıkıntıların görülmesi olasıdır. Yaşama bir anlam yükleme çabası herkes için kaçınılmaz bir durumdur. Her birey yaşama farklı anlamlar yüklemektedir. Yani her birey yaşamın anlamını farklı bir kavramda bulmaktadır. Yaşamı anlamlandırma sürecinde yaşama, maddi ve manevi anlamlar yüklenebilir. Fakat yüklenen anlam maddi olduğunda kişinin maddi yönü doyuma ulaşırken manevi yönü aç kalacaktır. Maddi anlam ve amaçlarla tam bir doyum sağlayamamaktadırlar. Çünkü belirlenen amaç maddi olduğunda ve hedefe ulaşıldığında artık o amaç bireyin ilgisini çekmemektedir. Bu da bireyi yeni amaçlar bulmaya itecektir. Bu kısır döngü bu şekilde devam edecektir. Bu sebepten yaşam anlamlandırılırken maddi değil manevi değerlerle bu sağlanırsa manevi doyuma ulaşılmış olur. Bu da kişiyi olası ruhsal bunalımlardan korur. Yaşamın anlamına oturtulan manevi değerler ile bireyin boşluk yaşama hissi de ortadan kaldıracaktır.

Bu bağlamda araştırmanın temel problemi; evli ve bekâr bireylerin maneviyat ve yaşamı anlamlandırma düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?

1.2. Amaç

Çalışmanın temel amacı evli ve bekâr bireylerin yaşamın anlamı ve maneviyat düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Ana amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır.

1. Evli Katılımcıların maneviyat ölçeği ve yaşamın anlamı ölçeği puanları arasında ilişki var mıdır?"
2. Bekâr katılımcıların maneviyat ölçeği ve yaşamın anlamı ölçeği puanları arasında ilişki var mıdır?"

Maneviyata ilişkin alt amaçlar:

1. Evli ve bekâr bireylerin maneviyat düzeyleri ile cinsiyet değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
2. Evli ve bekâr bireylerin maneviyat düzeyleri yaş değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
3. Evli ve bekâr bireylerin maneviyat düzeyleri medeni durum değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?

4. Evli ve bekâr bireylerin maneviyat düzeyleri ekonomik düzey açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
5. Evli ve bekâr bireylerin maneviyat düzeyleri dünyaya geliş sırası değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
6. Evli ve bekâr bireylerin maneviyat düzeyleri kardeş sayısı değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
7. Evli ve bekâr bireylerin maneviyat düzeyleri eğitim düzeyi açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
8. Evli ve bekâr bireylerin maneviyat düzeyleri annenin eğitim düzeyi açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
9. Evli ve bekâr bireylerin maneviyat düzeyleri babanın eğitim düzeyi açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
10. Evli ve bekâr bireylerin maneviyat düzeyleri büyüdüğü yer değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
11. Evli ve bekâr bireylerin maneviyat düzeyleri meslek grubu değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
12. Evli ve bekâr bireylerin maneviyat düzeyleri algılanan anne baba tutumu değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?

Yaşamın Anlamına ilişkin alt amaçlar:

1. Evli ve bekâr bireylerin yaşamın anlamı düzeyleri cinsiyet değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
2. Evli ve bekâr bireylerin yaşamın anlamı düzeyleri yaş değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
3. Evli ve bekâr bireylerin yaşamın anlamı düzeyleri medeni durum değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
4. Evli ve bekâr bireylerin yaşamın anlamı düzeyleri ekonomik düzey değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
5. Evli ve bekâr bireylerin yaşamın anlamı düzeyleri dünyaya geliş sırası değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
6. Evli ve bekâr bireylerin yaşamın anlamı düzeyleri kardeş sayısı değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
7. Evli ve bekâr bireylerin yaşamın anlamı düzeyleri eğitim düzeyi açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?

8. Evli ve bekâr bireylerin yaşamın anlamı düzeyleri annenin eğitim düzeyi açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
9. Evli ve bekâr bireylerin yaşamın anlamı düzeyleri babanın eğitim düzeyi açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
10. Evli ve bekâr bireylerin yaşamın anlamı düzeyleri büyüdüğü yer değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
11. Evli ve bekâr bireylerin yaşamın anlamı düzeyleri meslek grubu değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
12. Evli ve bekâr bireylerin yaşamın anlamı düzeyleri algılanan anne baba tutumu değişkeni açısından farklılaşmakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Literatür incelendiğinde, Evli ve Bekâr Bireylerin Yaşamın Anlamı ve Maneviyat arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır. Bu doğrultuda yapılan bu çalışmanın sonucunda elde edilen bulguların literatüre ve bilime katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Psikoloji alanına özellikle de Varoluşsal Psikoloji alanına yeni bir bakış açısı getirmede ve yeni araştırma konularının belirlenmesinde katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Varsayımlar

1. Araştırmada seçilen örneklem evreni temsil etmektedir.
2. Kullanılan ölçme araçları geçerli ve güvenilirlerdir.
3. Araştırmaya katılan bireylerin, kendilerine verilen ölçme araçlarını içtenlikle, doğru ve objektif olarak cevaplandıkları varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Bu araştırmada bulgular 2018-2019 yılı ile sınırlıdır.
2. Bireylerin yaşama yükledikleri anlam düzeyi, “Yaşamın Anlamı Ölçeği” nden alınan veriler ile sınırlıdır.
3. Bireylerin maneviyat düzeyleri “Maneviyat Ölçeği” nden alınan veriler ile sınırlıdır.
4. Araştırmanın verileri araştırmaya katılan 411 kişi ile sınırlıdır.
5. Bireylerin Yaşamın Anlamı ve Maneviyat düzeylerine etki eden değişkenler sadece "Kişisel Bilgi Formu" içinde yer alan değişkenlerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Yaşamın Anlamı: Yaşamın anlamı Frankl'a (2010) göre, insanın doğuştan getirdiği bir güç olarak anlam arayışını içinde barındıran, yaşam amaçlarıyla birlikte ele alınan, insan yaşamının doğal ve sağlıklı temel güdüsüdür (Frankl, 2010).

Maneviyat: Manaya, ruha ait olan, inançla ilgili, maddi olmayan, görülmeyen, soyut, içe ait, ruhani gibi anlamalara gelen manevi kelimesini çoğuludur (Göcen, 2016: 2).

Din: Tarihi insanlık kadar eski olan ve kişi yaşamında özsel ve işlevsel olarak iki boyutu bulunan din kavramı, bireyin hem kutsal ile ilişkisini ve aidiyetini, hem de bu aidiyetin hayatına yansıtış biçimlerini ele alan çok güçlü ve belirleyici bir olgudur (Koç, 2009: 476).

Dindarlık: Dindarlık, birey tarafından yaşanan dindir; dinin hayata geçirilerek bilfiil yaşanan biçimidir. Dolayısıyla dindarlık, belli bir dinin inanç ve öğretilerinin belli bir zaman ve şartlarda birey veya grup ya da toplum tarafından yaşanmasını ifade etmektedir (Hökelekli, 2010).

İKİNCİ BÖLÜM

YAŞAMIN ANLAMINI ve MANEVİYAT

Bu kısımda yaşamın anlamı ve maneviyat kavramları açıklanmaya çalışılmıştır. Yaşamın Anlamı kavramının felsefe, psikoloji ve din ile olan ilişkisi açıklanmıştır. Maneviyat kavramının anlamı, tanımları, din ve dindarlık ile ilişkisi, din ve dindarlıktan farkı ve tarihsel gelişim süreci açıklanmıştır.

2.1. Yaşamın Anlamı

Yaşamın anlamı Frankl'a (2010) göre, insanın doğuştan getirdiği bir güç olan, yaşam amaçlarıyla birlikte ele alınan, insan yaşamının doğal ve sağlıklı temel güdüsüdür (Frankl, 2010). "Anlam" bu hayatın yaşanmaya değer olduğunun ifadesidir. İnsanın psikososyal gereksinimi olan "anlam"ı karşılayamaması, onda kalıcı ve yıkıcı pek çok problemle yüzleşme riski barındırmaktadır. Yaşama anlam verme bireyde pozitif değişimlere yol açarken; yaşamın anlamsız olduğu düşüncesi bireyde olumsuz duygu ve düşüncelere sebep olur. Yani yaşamın anlamı yaşam kadar önemlidir (Şentürk ve Yakut, 2014: 45). Anlamın var olmadığı bir hayat insan için bir şey ifade etmemektedir. Yaşamın anlamı insandan insana, günden güne, saatten saate farklılık gösterir (Frankl, 2010: 122). Frankl (2010) tarafından geliştirilmiş olan logoterapiye göre yaşamın anlamı üç farklı yoldan keşfedilebilmektedir:

1. Eser yaratmak ya da iş yapmak (başarı).
2. Deneyim yaşamak ya da bir insanla etkileşmek (sevgi). Burada anlamın sevgide bulanabileceğini ifade eder.
3. Kaçınılmaz acıyı çekmek ve değişmez ölüme karşı bir tutum sergilemek. Çok acı ve umutsuz durumlarla karşılaşıldığında bile o acıdan kaçmamak onunla yüzleşmek gerektiğinden bahsetmiştir (Frankl, 2010).

İnsanın anlam arayışı doğuştan gelen bir eğilimdir (Bahadır, 2011: 134). Buradan hareketle yaşamın anlamını bulmanın içgüdüsel bir eylem kadar önem taşıdığını görebilmekteyiz. Bu durum anlam arayışının insanlık tarihi kadar eski olduğunu düşündürmektedir. Yaşamın anlamını hiçbir zaman yok olmaz sadece değişir

(Frankl, 2010:125). Yaşamın anlamı kavramı her zaman vardır sadece zamana, şartlara ve kişiye göre değişmekte olduğuna vurgu yapılmaktadır. Yani yaşamın anlamı kavramı süreklilik arz etmektedir. Ayrıca insan sürekli bir anlam arayışı içindedir (Yalom, 2001). Çünkü insan hayata anlam yüklemeyen yaşayamamaktadır. Anlamsız yaşamaya çalışan veya hayatında bir anlam bulamayan insanların ruhsal anlamda birçok problemle karşı karşıya gelmesi kaçınılmazdır. Yani insanın hayatına bir anlam yüklemesi ve anlam neticesinde amaçlar oluşturması gerekmektedir.

Geçmişten günümüze yaşamın anlamına ilişkin birçok düşünür görüş beyan etmiştir. Bu görüşlerin hepsi kişiden kişiye değişen olgular olarak karşımıza çıkmaktadır. Hepsinde ortak olan görüş ise yaşamın net bir anlamı olmadığı görüşüdür. Yalom bu konu ile ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir: “ antik çağlardan günümüze kadar yaşamın anlamına dair; birçok alandaki düşünür (filozoflar, teologlar, sanatçılar ve bilim adamları gibi) görüş beyan etmişlerdir. Yaşamın anlamının ne olacağına dair verilen cevaplar hep subjektif olmuştur. Yaşamın nesnel bir anlamından bahsetmek düşünsel olarak mümkün görünse de yaşantı anlamında mümkün olmamıştır. “Yaşamın anlamı sorusuna tatmin edici bir yanıt yazılı tarih boyunca bütün büyük düşünürlerin kavrayışından kaçmayı başarmıştır.” (Yalom, 2001). Buradan hareketle yaşamın net bir anlamı ve amacı vardır diyemeyiz. Adler (2004) ise bu durumu şöyle açıklar: “Ne kadar insan varsa, yaşamın anlamına ilişkin o kadar çok görüş vardır.” (Adler, 2004). Objektif bir yaşamın anlamı kavramı yoktur. Yaşamın anlamı bireyden bireye değişen bir olgudur. Kimi insan yaşamın anlamını dinde bulurken, kimi insan sanatta, kimi insan da maneviyatta yada çok daha farklı konularda bulabilmektedirler. Yani herkes için standart bir yaşamın anlamından bahsedemeyiz. Yaşamın anlamı herkese göre farklılık gösterir. Ne kadar birey varsa o kadar yaşamın anlamı vardır demek mümkün. Yaşamın anlamı insandan insana, günden güne, saatten saate farklılık gösterir (Frankl, 2010: 122). Ayrıca her birey için yaşamın tek bir anlamı olmadığını görmekteyiz. Yaşamın anlamı, kişinin önceden belirlediği anlama ulaşmasıyla ya da değişen şartlarla beraber hayata yeni anlamlar yüklemesi gibi durumlardan dolayı her an değişiklik gösterebilmektedir.

Yaşamın anlamının net bir tanımının yapılamayacağını Frankl (2010) şöyle ifade etmiştir:

Yaşamın anlamını genel terimlerle tanımlamak olanaksızdır. Yaşamın anlamına ilişkin sorular, genel ifadelerle yanıtlanamaz. Tıpkı yaşamdaki işlerin son derece gerçek ve somut oluşu gibi, yaşam da bulanık bir şey değil, son derece gerçek, son derece somut bir şey anlamına gelir (Frankl, 2010).

Her bireyin yaşama yüklediği anlam ve bununla beraber bu anlama binaen oluşturdukları amaçları farklıdır. Yani yaşamın anlamı ve amacı kişiden kişiye değişen bir olgudur.

İnsanın yaşamın anlamını yüklediği alanlar; din, sanat, meslek, sevgi v.b. alanlar olabilir. Buna bakılarak denilebilir ki bir dünya görüşü olmayan bireyin ya zihinsel sorunları vardır. Ya da zevkleri onun için her şeyden önemli olduğu için din, felsefe, metafizik, siyaset, ekonomi ve bilim gibi şeylere vakit ayırmamaktadır. (Tokat, 2006). Anlam arayışı bireyin en temel gereksinimlerinden biridir (Frankl, 2010). İnsanlar hayata verdiği anlam neticesinde hayatını şekillendirir. Anlam istemi kişinin fizyolojik ihtiyaçları kadar önem taşır. Çünkü ruhun da doyuma ulaşması gerekir. Ayrıca insanın, yaşamın anlamına dair sorgulamaları onu diğer canlılardan da ayıran bir özelliktir (Uğur ve Akın, 2015: 425). İnsan ne kadar zor ve ölümcül şartlar altında yaşarsa yaşasın, hayatına küçük de olsa bir anlam katabiliyorsa yaşamak için bir güç bulabilir (Yüksel, 2012: 80).

Yalom'a göre iki tür anlam vardır: kozmik ve dünyevi anlam. Kozmik anlam, bireyin dışında ve ondan üstün olan bir düzeni ifade etmektedir. Dünyevi anlam ise, kişinin hayatındaki anlamın ne olduğuna dair sorduğu sorunun cevabı olarak düşünülebilir. Kozmik anlamdan bağımsız olarak, bireyin hayattaki amacını içerir. Kozmik anlam genelde dinsel öğretiler tarafından belirlenmektedir. Yalom, kozmik anlama sahip bireylerin kozmik anlama uygun bir dünyevi anlam benimsediklerini ifade eder (Yalom, 2001: 663-665).

Yaşamın anlamı ve yaşamın amacı birbirine karıştırılmamalıdır. Amaç; elde edilmek istenen sonuçtur. Anlam ise yorum ve deneyimin etkisinde olan olgu ve olayların meydana geliş tarzında gizlidir (Göka, 2013: 133). Buradan hareketle amaç, yaşamın anlamına ulaşmak için gidilen yoldur diyebiliriz.

Anlam oluşturma istemi insanın varoluşunda bulunan bir özelliktir. Anlam olmadığında dolayısıyla anlama ulaşmada köprü görevi gören amaçlar da olmayacaktır. Yaşamın anlamının ve yaşamın amacının olmadığı bir hayat birey için ciddi varoluşsal boşluklara yol açacaktır. Bu varoluşsal boşluklar da bireyde ruhsal sıkıntılara sebep olacaktır. Bu konuyla ilgili son yapılan beyin çalışmalarında bireyin hedefinin ya da amacının olması, beyni en sağlıklı çalıştıran etmen olduğu tespit edilmiştir. Bireyin amacı varsa güne başladığında o amaca göre hareket eder ve gününü şekillendirir. Güne başladığında hedefi yoksa sevdiği etkinlikleri yapar. Bu şekilde davrandığında da zamanını ve enerjisini doğru bir şekilde kullanamaz. Hedef olmadığı için kişi gün içindeki akışı değil de akış kişiyi yönlendirir. Aynı zamanda hayatta amacın olmaması belirsizlik doğuracağı için kaygıyı da beraberinde getirmektedir (Tarhan, 2018). Alan yazın incelendiğinde felsefe, psikoloji ve din alanları yaşamın anlamı konusunda araştırmalar yapıp katkıda bulunmuşlardır.

2.1.1. Felsefe ve Yaşamın Anlamı

Yaşamın anlamını bulma konusu birçok filozof, psikolog ve psikiyatristin ilgisini çekmiştir. Bu konu ile araştırmalar yapmışlardır. Konu ile ilgili önde gelen isimlerden bazıları: Kierkegaard, Nietzsche, Schopenhauer, Camus, Sartre'dir.

Kierkegaard yaşamın anlamını dinde bulduğunu ifade eder. Ona göre bir yaratıcıya ve ölümden sonraki hayata dair inanç, insanı bu dünyadaki temel bunalımından kurtaracaktır (Sezer, 2012: 214).

Kierkegaard, Nietzsche, Schopenhauer gibi filozoflar aslında 1918'den sonra Almanya'da yeni çalışılmaya başlayan varoluşçu felsefe ile ilgilenmişlerdir. Varoluşçu felsefenin temel konularından biri de yaşamın anlamı konusudur daha çok edebi eserleriyle ön plana çıkan Albert Camus ve Jean Paul Sartre'in yazılarının temel konusu yaşamın anlamı ya da anlamsızlığı olmuştur. Camus (1998)'a göre yaşamın anlamı sorusu tüm sorular içinde en acılı sorudur. Ayrıca Camus yaşamın anlamı bulma sorumluluğunu bireye bırakmıştır (Sezer, 2012: 215).

Schopenhauer, yaşamın anlamına ilişkin değerlendirmesi olumsuzdur. Yaşamın anlamını hayatın işleyişine dayandırarak şu şekilde yorumlar:

“Bu hayatta her şey dünya mutluluğunun boşa çıkmaya veya bir vehim olarak anlaşılmaya yazgılı olduğunu ilan eder. Hayat kendisini gerek büyük

gerekse küçük meselelerde sürekli bir aldanış olarak sunar. Eğer verdiyse mutlaka almak için vermiştir. Zaman şeylerin beyhudeliğinin, sayesinde gelip geçicilik olarak görüldüğü biçimdir, çünkü onun sayesinde bütün keyiflerimiz ve zevklerimiz boşa çıkar ve ardından hayretle sorarız onlardan arta kalan şimdi nerede diye.” (Schopenhauer, 2008; 12).

2.1.2. Psikoloji ve Yaşamın Anlamı

Yaşamın anlamı denildiğinde psikoloji alanında ilk olarak Varoluşsal Psikolojinin kurucularından Wictor Frankl gelmektedir. Yaşamın anlamının ve insanların yaşamlarında belli amaçları olması gerektiğine, aslında insanların yaşamda anlam buldukları kadar hayata tutunabildiklerini üzerine geliştirmiş olduğu bir yaklaşımdır (Frankl, 2010).

Frankl(2010) tarafından geliştirilen logoterapi yaklaşımında stres ve kaygının temel kaynağının anlam yokluğu olduğunu ifade eder. Yaşamın anlamı kişiden kişiye farklılık gösterdiğinden genel bir anlam değil önemli olan kişi için özel bir anlamın var olması gerektiğini ifade eder. Yaşamın gerçek anlamını kişinin kendi içinde değil de dünyada keşfetmesi gerektiğini söyler (Frankl, 2010). Adler de yaşamın anlamı ile ilgili olarak şu görüşe sahiptir: Ne kadar insan varsa yaşama yüklenen anlam da o kadardır. Hiç kimse yaşamın mutlak anlamını bilemez. Bu yüzden bir biçimde yararlı olan hiçbir yoruma yanlış denemez (Adler, 2004). Yaşamın anlamı bireylerin yaşama yükledikleri anlam neticesinde farklılık göstermekle beraber her bireyde farklı tezahür eder.

2.1.3. Din ve Yaşamın Anlamı

Yaşamı anlamlandırırken bireylerin en çok destek aldıkları alan din olmuştur. Çünkü dinler yaşamı anlamı sorusuna en kapsayıcı cevabı verirlerken ölümden sonrasını da açıklayabilmektedirler. Dinler, güçlü nedenler oluşturmada insanlara önemli katkı sağlarlar. Çünkü dinlerin en önemli işlevi, insanların hayatı anlamlandırmalarını sağlamasıdır (Tokur, 2017). Dinlerin en önemli işlevi insan ruhunda bulunan kendisini ve var edeni bilmek için hissettiği anlam arayışı isteğini karşılamasıdır (Hökelekli, 2011: 159). Bu açıdan bakıldığında dinlerin belki de en önemli özelliği, insanın ve Evren'in niçin ve nasıl var olduğunu, doğal afetlerin neden meydana geldiğini, çekilen acıların nedenlerini ve günü geldiğinde insanın neden ve nasıl öleceğine ilişkin her türden neden-sonuç ilişkisi içeren anlamlı açıklamalar

sunmalarıdır (Spilka, 1985: 11-16; Topuz, 2016: 543).

Metafizik belirsizlikleri ortadan kaldırmaya yardımcı olan ve insanı anlam sunan din, insana yaşamak için bir amaç, değerler ve idealler sunmasıyla insanı stres ve kaygılı durumlardan kurtarmaktadır. Stres ve kaygıdan sıyrılan insan, kendini gerçekleştirirken sağlıklı bir kişiliğe sahip olacaktır (Bahadır, 2010: 79-111). Din sayesinde hayatın anlamına ulaşabilen bireyler, anlamlı bir dünya görüşü kazanmaktadırlar (Şentürk, 2010: 22-26).

2.2. Maneviyat

Maneviyat kavramı tanımlanması zor, soyut ve her birey için farklı bir anlam ifade eden bir kavramdır. Maneviyata yüklenen anlam kişiden kişiye farklılık göstermektedir. Bu yüzden maneviyatın bir çok tanımı mevcuttur. Bu durum da maneviyatın objektif bir tanımının yapılması durumunu zorlaştırmaktadır. Daha önceleri din ve dindarlık ile eş anlamlı olarak kullanılan maneviyat yeniden tanımlama sürecine girerek din ve dindarlık kavramlarından ayrı olarak değerlendirilmektedir.

Maneviyat kavramı Türkçeye Arapçadan geçmiş bir kavram olup; duyu organları olmaksızın kalp (gönül) ile kavranıp bilinen şeye ait olandır veya “ manaca, maddî olmayan, soyut, ruhanî, ruhca, içe ait, inançla ilgili” anlamlarına gelmektedir (TDK, 2017).

Bireyde bulunan manevi boyut, bireyde var olan fiziksel, sosyal, duygusal boyutlar kadar önem arz etmektedir (Dedeli ve Karadeniz, 2009). Bireyi bir bütün olarak düşündüğümüzde hem fiziksel hem sosyal hem de duygusal hem de manevi bir varlık olduğunu görmekteyiz. Bu ihtiyaçlarının zamanında ve yeteri kadar karşılanması gerekmektedir. Sosyal bir varlık olan insan diğer insanlarla etkileşim ya da iletişim kurarak hayatını sürdürür. Aynı şekilde hayatının devamı için fiziksel ihtiyaçlarının da karşılanması ve duygusal yönünün bulunması sebebiyle duygusal yönün de doyuma ulaşması gerekmektedir. Bütün bunların yanında insan manevi boyutları olan bir varlıktır. Yani manevi yönün de doyurulması ve ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir ki insanın bir bütün olarak yaşamını devam ettirebilsin.

Seligman’a göre maneviyat pozitif psikolojinin temel öğelerindedir (Seligman, 2007). Maneviyat bireyin kişilik gelişiminin ayrılmaz ve gerekli bir parçası olarak

psikoloji alanında artarak önem kazanmaktadır (Stanard, Sandhu ve Painter, 2000; Kasapoğlu, 2017: 144).

Elkins'e (2001) göre Ruhsallığın (maneviyat) özellikleri:

1. Maneviyat evrenseldir,
2. İnsani bir fenomendir,
3. Özü itibariyle fenomenolojiktir,
4. İç güce cevap verme kapasitemizdir,
5. Gizemli enerji olarak isimlendirilir,
6. Ruhsallığın nihai amacı merhamet duygusudur (akt. Kızılırmak, 2015: 33).

2.2.1. Maneviyat Tanımları

Maneviyat (spiritüalite) insanın kendisi ve diğer insanlarla ilişkisini, dünyadaki yerini, hayat boyu kazanılan bilgilerin neticesinde hayatın derin anlamını kavrama ve kabul etme sürecidir (Çetinkaya, 2007: 47).

Kutsalın öznel tecrübesi (Vaughan, 1991: 105; Düzgüner, 2013: 13) Vaoluşsal anlam arayışı (Doyle, 1992: 302; Düzgüner, 2013: 14).

Maneviyat; manaya, ruha ait olan, inançla ilgili, maddi olmayan, görülmeyen, soyut, içe ait, ruhani gibi anlamalara gelen manevi kelimesini çoğuludur (Göcen, 2016: 2).

Mâneviyat, insanın yaratıcısı ile olan bağıdır. Bireyin kendisini tanımasını sağlayan ışık, her insanın içinde bulunan bir cevherdir. Maneviyat, insanın yaratıcısı ile kurduğu bağıdır. Dolayısıyla ilahî kaynaktır ve özü ilahi olanın niteliklerini taşımaktadır. Özdoğan 2009'a göre "Ben size kendi ruhumdan üfledim dediğine göre, insan kendisiyle, yani özüyle iletişime geçtiğinde ilahî olanla da iletişime geçmiş olur. İnsanın böyle yaşaması onu içsel olarak güçlendirir." (Özdoğan, 2009: 9).

Maneviyatın (spiritualite) kişinin yaşamını anlamlandırmasına yardımcı olan insancıl bir kavramdır (Nas ve Çoban, 2018).

Maneviyat yaşama yönelik ve bireye cesaret sağlayan bir enerjidir. İnsanların içsel ve özgün olarak deneyimledikleri kapasitedir. Maneviyat bireyi, bilgiye, sevgiye,

anlama, umuda, aşkınlığa, bağlanmaya ve şefkate ulaşmasını sağlar. Maneviyat, din, ruh ve ben ötesini (transpersonal) kapsar. Ayrıca maneviyat doğuştan gelen bir insan yeteneğidir (Frame, 2002; Ekşi v.d., 2017: 20).

Meleis'in kavram geliştirme sürecine göre spiritüalite; bireyin kendisi ve diğer insanlarla ilişkilerini, evrendeki yerini, yaşamın anlamını anlama ve kabul etme çabasıdır. Aynı zamanda yaşam boyu kazanılan bilgilerin bir sonucudur ve yaşamın amacını oluşturan, bireye anlamlı gelen unsurları içerir (Çetinkaya, Altundağ ve Azak, 2007; Kostak, 2007; Arslan ve Konuk Şener, 2009).

Frame'e (2002) göre maneviyat, bireyin hayattaki değer amaç ve anlam arayışı olmakla birlikte aynı zamanda maneviyat dini değerler içerebilir de içermeyebilir de (Frame, 2002).

Maneviyat, yaşam boyu kazanılan bilgi ve tecrübelerin sonucudur. Aynı zamanda bireyin kendisiyle ve çevreyle olan ilişkilerini, yaşamın anlamını, bireyin bu dünyadaki yerini anlamlandırma ve kabullenme sürecini kapsamaktadır (Cimete, 2002).

Yapılan maneviyat tanımlarında hepsinin maneviyatın farklı yönlerine vurgu yaptıklarını ve birbirinden farklı tanımlar olduklarını görmekteyiz. Buradan hareketle maneviyatın birçok tanımı bulunmaktadır diyebiliriz.

2.2.2. Maneviyat Tanımlarındaki Ortak Unsurlar

Cook'un (2004) yapmış olduğu çalışmada maneviyat kavramının tanımında ve betimlemelerinde 13 tane temel unsurun var olduğunu tespit etmiştir:

1. Bağlılık: Kişiler arası ilişkiler
2. Aşkınlık: hayatta aşkın bir boyut olduğunu kabul
3. İnsanlık: İnsanın ayırt edici özelliği
4. Öz / Güç / Ruh: Kişinin içsel özü/gücü veya ruhu
5. Anlam / Amaç: Hayatta anlam ve amaç
6. Gerçeklik / hakikat: Gerçeklik ve hakikat
7. Değerler: Değerler, önem ve kıymet
8. Maddiyatın zıddı: Maddinin zıddı olarak manevi

9. Dindarlık (zıddı): Din ile aynı veya dinin zıddı olarak maneviyat

10. Bütünlük: Bütüncül sıhhat, birlik veya sağlık

11. Kendini Tanıma: Kendini tanıma ve kendini gerçekleştirme

12. Yaratıcılık: İnsanın yaratıcılığı

13. Bilinçlilik: Bilinçlilik ve farkındalık (akt. Düzgüner, 2013: 38-39).

Tanyi (2002), ise söz konusu dönemde yayınlanan çalışmalara yönelik yaptığı kavram analizi sonucunda konuya şöyle bir açıklama getirmiştir:

“Maneviyat, dinle ilgili olsun ya da olmasın, hayatta kişisel bir anlam ve amaç arayışıdır. Maneviyat, hayata anlam veren, dolayısıyla da bireylere olabilecekleri en iyi kişi olma yolunda ilham veren ve onları motive eden, kişi tarafından seçilmiş veya din kaynaklı inanç, değer ve uygulamalarla kurulan bağlantıyı içine alır. Bu bağlantı, inanç, umut, huzur ve güçlülüğü de beraberinde getirir. Sonuçta da neşe, kendini ve başkalarını kapsayan affedicilik, zorluk ve ölümlülüğün farkında olma ve kabulü, yüksek derecede fiziksel ve duygusal iyi oluş ve varoluşun zayıf yönlerini aşma istidadı ortaya çıkmaktadır.” (akt. Düzgüner, 2013: 39).

2.2.3. Maneviyat Kavramının Tarihsel Gelişim Süreci

Maneviyat kavramının literatürdeki gelişim süreci incelendiğinde 1900’lü yılların ikinci yarısına kadar bazen din, bazen de dindarlık ile aynı anlamda kullanıldığı görülmektedir. İnsanla yüce Varlık ya da insanla Tanrı arasındaki ilişkiyi ifade ettiği için maneviyat dindarlıkla aynı anlamda kullanılmıştır (Gross, 2006: 424-425). XXI. yy.’ın başından itibaren ise literatürde yeniden tanımlama sürecine girip din ve dindarlık kavramlarından daha farklı bir anlamda kullanılmaya başladığı görülmektedir. Yapılan araştırmaların sonucu din ve maneviyat kavramlarının birbirine yakın fakat farklı anlamlar içerdiği yönündedir. Bunun sonucunda maneviyat kavramı yeniden tanımlama sürecine girerken din ve dindarlık kavramları ile ortak ve farklı yönleri tespit edilmeye çalışılmaktadır.

Din ve maneviyat kavramlarının arasındaki ilişkiyi ifade eden birbirinden farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Araştırmacılardan bazıları dinin maneviyatı kapsadığını ifade ederken (Pargament, 1999; Streib and Hood, 2008), bazıları maneviyatı dini de

içine alacak kadar geniş bir kavram olduğunu ileri sürmüşlerdir (Rose, 2001; Hood, Hill and Spilka, 2009; Moberg, 2010). Bazıları bu iki kavramın birbirinin zıttı kavramlar olduğunu ileri sürerken; bazıları da bu iki kavramın birbirinden farklı ancak birbirleriyle bağlantılı kavramlar olduğunu ifade etmişlerdir (Mattis and Jagers, 2001; Zinnbauer and Pargament, 2005; Düzgüner, 1).

Maneviyat ve dindarlığın farklı olduğunu savunan görüşe göre bu farklılığın temel sebebi maneviyatın daha çok bireysel ve içsel bir süreç olduğu, dindarlığın ise daha çok kurumsal bir bağlılık ile ilgilidir.

Maneviyatın din kavramından ayrı olarak değerlendirilmesi beraberinde maneviyat kavramının edebiyat ve kaynaklarda ayrı başlık altında ele alınmasına sebep olmuştur. Maneviyat din psikolojisi kitaplarında daha önceden din ve mistisizm ile aynı anlamda kullanılırken maneviyat kavramının yeniden tanımlama sürecinden sonra ayrı bir başlık altında yazılmaya başlanmıştır (Düzgüner, 2013; 53).

Ayrıca maneviyat kavramının dünyadaki gelişimine bakacak olursak; 2008 yılında “Din ve Maneviyat Psikolojisi” isimli dergi yayınlanmıştır. 2011 yılında yapılan toplantıda bölümün “Din Psikolojisi” olan isminin “Din ve Maneviyat Psikolojisi Derneği” (Society for the Psychology of Religion and Spirituality) olarak değiştirilmesi büyük bir çoğunlukla kabul edilmiştir. 2013 yılında da APA Handbook of Psychology, Religion and Spirituality (APA Psikoloji, Din ve Maneviyat El Kitabı) yayınlayarak din ve maneviyatın resmi bir şekilde birbirinden ayrıldığını göstermiştir (Düzgüner, 2013; 54).

Bu gelişmelerden yola çıkarak maneviyat psikolojisinin kendine özgü bir alan oluşturduğunu görmekteyiz. Bununla beraber maneviyatın tanımının hala netlik kazanmadığını ve dindarlık ile olan ilişkisinde birbirleriyle olan bağlantısının hala tartışılmaya devam ettiğini görmekteyiz.

2.2.4. Maneviyatın Din ve Dindarlıkla İlişkisi

Maneviyat ve dinî inanç; insanlığın varoluşundan bu yana insan deneyimlerinin önemli bir boyutu olagelmıştır (Apak, 2018: 1890).

İnsanların çoğunluğu maneviyat kavramını dinde ararlar. Çünkü bu tür maneviyatı dinde bulmak hem kolaydır, hem de din her toplumda mevcut olan manevi bir değerdir. Gelenek olarak düşünülebilir. Maneviyatı dini değerlerde bulmayan

toplumlarda ise insanlar maneviyatı din dışı ya da dinin tamamıyla kapsamadığı değerlerde ararlar. Ayrıca maneviyatı doğa, müzik, resim güzel sanatlarda, bilimde ve ahlaki değer arayan insanlar da bulunmaktadır (Ergeshov, 2011: 4).

Maneviyat ve dinî inanç bireylerin yaşamlarında anlam bulmasını yardımcı olan bir olgudur. Maneviyat, "anlam, amaç ve ahlak duygusu geliştirmeye yönelik genel insan deneyimi" olarak tanımlanabilirken, din ise kurumsallaşmış inanç sistemi ve bu doğrultuda ortaya konulan ibadetler olarak tanımlanabilir (Zastrow, 2013: 152).

Dindarlık ve maneviyatın etkileri, ruh sağlığı üzerinde olduğu gibi beden sağlığı üzerinde de araştırılmaktadır. Beden sağlığı araştırmaları kapsamına, kalp ve damar sistemi hastalıkları, her tür kanser, romatoid artirit, alkol kullanım bozukluğu, çeşitli ağrı ve acılar gibi pek çok bedensel (bir kısmının psikolojik yönleri de bulunmakta) rahatsızlık dahil olmaktadır. Dindarlık ve maneviyatın ruh sağlığı üzerindeki bazı etkileri şu şekildedir: Mutluluk ve mutsuzluk, depresyon, sosyalleşme, stres ve stres yönetimi, intihar, ölüm kaygısı ve anksiyete (Horozcu, 2010: 213-216).

Cicirelli (2011) de maneviyat ve dini şu şekilde ilişkilendirmiştir: Dini Maneviyat ve din olmayan maneviyat olarak ikiye ayırmaktadır:

1. Dini Maneviyat: Dindarlığın üç gereği olduğunu ifade etmektedir. İlki Tanrı'nın var olduğuna dair inanç, ikincisi; Ahiretin var olduğuna dair inanç, üçüncüsü; Tanrı'yla ilişki kurma yolu olan duaya inanç. Dinlerin diğer uygulama ve boyutları ikinci sıradadır. Bu durumda maneviyat, en güçlü, en şefkatli ve en bilgili Tanrı'ya bağlama demektir. Yani dini maneviyat tecrübesi inanç kriterine dayanmaktadır.

2. Dini Olmayan Maneviyat: Bu maneviyat türünde kişi kendinden daha güçlü gördüğü kişi ya da nesneyle, kendisinin ürettiği herhangi bir nesneden daha güzel bir nesneyle, kendisinin beyan ettiği fikirden daha aydınlatıcı bir fikirle karşılaştığında ortaya çıkan deneyim olarak tanımlanmaktadır. Bu maneviyat türü bilimsel inanca dayanmaktadır (akt. Düzgüner, 2003: 50-51). Yani dini maneviyat türünde aşkın bir varlık olan Tanrı var iken; dini olmayan maneviyatta ise daha çok ulaşılabilir kişi ya da nesnelerin varlığı söz konusudur.

2.2.5. Din

Maneviyat kavramı ile sıklıkla beraber kullanılan din ve dindarlık terimlerinden bahsetmek yararlı olacaktır.

İnsanlık tarihinin başlangıcından itibaren din kavramı farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. Din herkesin üzerinde fikir birliğine varacağı bir tanıma sahip değildir. Dini tanımlayan kişinin dine bakış açısına ve amacına göre farklılık gösterebilmektedir (Peker, 1993; Altun, 2015). Yapılacak olan din tanımında dikkat edilmesi gereken nokta, birbirinden farklı dinleri kapsayacak şekilde olmasıdır. Çünkü kurucusu belli olmayan Hinduizm, ulu Tanrı inancı yer almayan Budizm ve sadece ibadetlerden (ritüeller) oluşan antik Roma dinleri gibi olan dinler politeist ve monoteist dinlerin, özellikle inanç açısından, birbirlerinden farklılaştıkları görülmektedir. Bu sebepten dolayı yapılan hiçbir tanım, sınıflama ve kavramlaştırma dini anlatabilecek güce sahip değildir (Yapıcı, 2007).

Din; Koç, 2009'a göre: Tarihi insanlık kadar eski olan ve bireyin hayatında özsel ve işlevsel olarak iki boyutu barındıran, bireyin hem yaratıcı ile ilişkisini ve ona olan aidiyetini ve bu aidiyetin hayatına yansımış tarzlarını ele alan çok güçlü bir olgudur (Koç, 2009: 476).

Din, bireylerin kendilerini yaratan yaratıcı üstün güce olan imanlarını, yapacakları ibadetlerin tamamını ve bu iman neticesinde davranışlarının nasıl olması gerektiğini belirleyen inanış yolu demektir. Kur'an'a göre din, insanın zihinsel işlevlerini / inanç ve düşüncelerini, tutumlarını, davranışlarını / ibadetlerini ve sosyal yapılarını / cemaatler v.b. organizasyonlarını belirleyen bir sistemdir. Bu düşünceye göre Tanrı inancı olsun ya da olmasın insanın düşünce âleminde ve hayatında belirleyici olan her sistem dindir. Kur'an'da, ise iki dinden bahsedilir. İlki, Allah'ın insanlar için seçtiği İslam, diğeri ise İslam'dan dışındaki din veya dinlerdir. Kur'an'da, sadece İslam'ın insanları doğruya ve kurtuluşa erdireceği, diğer dinlerin ise uygun olmadığı ifade edilir (Al-i İmran 19, Maide 3; Gündüz, 1998; Çalışkan, 2002; Bilgin, 2014: 76).

Ericc FROM'a göre din: *“Din sözcüğü benim için bir grup tarafından kabul edilen ve o grup bireyelerine kendilerini adayabilecekleri bir hedef sunan ve de onlara ortak bir davranış biçimi sunan bir sistemdir.”* Ericc From her insanın böyle bir sisteme ihtiyaç duyduğunu belirtir. Ayrıca bu tezin insanın varoluşuyla birlikte doğduğunun kesin olduğunu söylemektedir. Oxford Dictionary' daki tanıma göre din: insanın yüksek ve görünmez bir gücü tanıyıp onu kabullenmesidir (From, 2004. çev. Arıtan, 2015).

Alan yazın incelendiğinde kesin bir din tanımı yapmanın zor olduğu görülmektedir. Fakat dinlerin, aralarındaki farklılıklara rağmen birleştikleri en önemli husus, insan ile aşkın bir varlık arasında belli bir münasebetin varlığının kabul edilmiş olmasıdır (Peker, 1993: 23).

Din bireyin mutlu olmasını sağlamak için belli görevler verir. Bu görevler de bireye yaşamın amacını gerçekleştirmesine, kendisi, toplum ve yaratıcısı ile barışık yaşamasına iyi insan olmasına faydalı işler yapmasına katkıda bulunur. Bu sayede din insanın psikososyal yönünü geliştirir (Peker, 1993). Yani din bireyin birçok yönden gelişimini desteklemektedir. Yaşamı anlamlandırmasına bunun çıktısı olarak yaşam amaçlarını yerine getirmesine, diğer bireylerle iyi bir iletişim içinde bulunarak katkı sağlamasına da yardımcı olmaktadır.

Dinler, güçlü nedenler oluşturmada insanlara önemli katkı sağlarlar. Çünkü dinlerin en önemli işlevi, insanların hayatı anlamlandırmalarını sağlamasıdır (Tokur, 2017: 125). Belirli bir amaç için yaşamak dinlerin en belirgin özelliğidir. Kişini hayatına anlam katması noktasında büyük bir yer kaplamaktadır.

Din insan hayatına anlam kazandırması gibi en temel işleviyle günümüzde hala varlığını sürdürmektedir (Kirman, 2005). Din ve Tanrı inancı bireyin hayatında anlam bulmasını sağlayan ve bireyi boşluk hissinden kurtulmasına yardımcı olan kavramlardır. Jung, Tanrıya inanmayı ve dine bağlanmayı, insanı nevrozdan kurtaran önemli bir faktör olarak değerlendirmiştir (Fordham, 1997; Kasapoğlu, 2017). Dini duygu kişiyi ümitsizlikten ve boşluk hissinden kurtarır (Kıraç, 2013). Din ve Allah inancı bireyin her zaman ümit var olmasına yardımcı olmaktadır. Dinden uzaklaşan birey ve toplumların çeşitli anomaliler göstermesi, sosyoloji biliminin ilk araştırmacıları tarafından ifade edilmiştir (Sarı, 2018: 28).

Din sosyal bir üst yapı kurumudur. Dini uygulama ve inançlar, en basit ya da en karmaşık toplum ve topluluklarda kendini göstermektedir. Tüm bireyler dindar değildirler, ancak yine de şu veya bu şekilde din olgusundan etkilenirler (Acar, Yıldırım & Ergene, 1996: 45).

Temel yaşantı alanları açısından din, 'objektif' ve 'subjektif' olmak üzere iki yönlü olarak değerlendirilebilir. Subjektif yön, insanın iç dünyasındaki duygusal yön; objektif yön ise dışa yansıyan yöndür. Yani din subjektiftir. Din inanç boyutuyla,

önce bireylerin iç dünyasına yerleşir. Daha sonra dinin davranış boyutu yani objektif yönü ortaya çıkar (Armaner, 1967: 47).

Din konusunda yapılmış tanımlara ve din ile ilgili elde edilen görüşlere bakıldığında; dinin bireyin gelişimine hep olumlu yönde katkı sağladığı görülmektedir. Din bireyin iç dünyasının ve sosyal yönünün gelişmesine, hayatı anlamlandırmasına katkı sağlamaktadır. Kişiyi olası nevrotik durumlardan etkilenmemesi konusunda yardımcı olmaktadır. Bu etkilerin yanı sıra din insanın kendini güçlü hissetmesini sağlar. Kendini koruyan ve kendisine daima yardım edecek olan Tanrı inancı bireyin kendisini güçlü hissetmesini sağlar. Ayrıca ölümden sonraki ahret inancı da yapılan haksızlıkların karşılığını bulacağına dair inanç da bireyi çaresizlik duygusundan kurtarır.

2.2.6. Dindarlık

Dindarlık, bireyin dinini dinselliğini hayata geçiriş ve biçimidir. Bu sebepten hem bireyden bireye hem de dinden dine değişiklik gösterir. Aynı dine mensup olan farklı dindarlar olabileceği gibi, aynı dinin altında farklı görüşleri savunan mezheplerin olduğu bilinmektedir. Bu yüzden din tanımları yapmak nasıl ki çok zor ise, dindarlığın da kesin bir tanımını yapmak o derece zordur (Koç, 2010: 218).

Bilgin'e (2003) göre dindarlık ise dini yaşama halidir. Dindarlık, bireyin hayatında dinî kural ve ritüellere uyması şeklindedir (Bilgin, 2003:195).

Psikoloji kökenli uzmanlara göre dindarlık; Psikanaliz ekolünün kurucusu olan ve dini "insanın dünyaya geldiği anda heybetinden ve büyüklüğünden ürktüğü dünya karşısında çaresizlik duygusuyla oluşturduğu bir yanılgı" olarak gören Freud, dindarlığı da bu yanılgı sonucu oluşan davranış biçimi olarak değerlendirmiştir. Frankl, dindarlığı hayatın anlamı olarak adlandırmıştır. Einstein ise "Dindar olmak hayatın anlamını sorgulamaktır." diye ifade ederken Paul Tillich "Dindar olmak demek, var oluşunuz anlamına yönelik ciddi bir soru sormaktır." Diyerek dindarlığı varoluşsal kapsamda değerlendirmişlerdir (Bahadır, 2002: 36).

Dindarlık, yaşama ve hissetme bakımından bireyseldir fakat belirtileri açısından sosyal bir olgudur. Aynı zamanda dindarlık benimsenen dinin yaşanmasıdır (Hökelekli, 2010). Din gibi dindarlık da tek bir tanımla ifade edilecek bir kavram değildir. Daha çok subjektif bir olgudur. Tanımı bireyden bireye değişmektedir.

2.2.6.1. Dindarlığın Özellikleri

Dindarlığın özellikleri şu şekildedir:

1. Dindarlık kişi ve gruplara göre değişen, gelişen bir yapı ve süreçtir (çocuk, genç, yaşlı kişinin dindarlığı; muhafazakâr dindarlık; yenilikçi dindarlık vb).
2. Dindarlık, yaş, cinsiyet, entelektüel seviye, ekonomik durum, siyasi ve toplumsal olaylar vb. faktörlere bağlı olarak dine bağlanma dereceleri bulunmaktadır. Bazı durumlar dini bağlılığı arttırıp azaltabilir veya bunun davranışa dönüşme sürecini etkileyebilir.
3. Dindarlık hayatın her alanında etkisini gösteren bir olgudur (Hökelekli, 2010).

Dindarlık, sergilenen davranış ve tutumlara istinaden farklı şekillerde yorumlanabilmektedir. Mesela bağlı bulunduğu dinin yapmak zorunda olduğu ibadetlerinden hiçbirini yapmamasına rağmen, Tanrı'ya olan inancından dolayı kendini dindar olarak addeden insanlar vardır. Diğer taraftan, mensubu olduğu dinin emrettiğinden çok daha fazla ibadet yapmasına rağmen, zihninden geçirdiği küçük vesveseli düşüncelerden dolayı kendisini Tanrı'dan uzaklaşmış ya da büyük günah işlemiş bir isyankâr biri olarak kabul eden insanlara da bulunmaktadır (Horozcu, 2010: 211).

Dindarlık, bireylerde varoluşsal bir iyilik hali yaratmakta, bu da bireylerde bulunan kaygı düzeyinin azalmasını sağlamaktadır. Bu doğrultuda, bireylerin hayatta bir anlam bulmalarına yardım etmeyen dindarlık olgusunun psikolojik bir değeri olmadığı sonucuna varmışlardır (Kıraç, 2013: 133). Yani dindarlık olgusunun hayatta anlam bulmasına yardım etme gibi bir özelliği bulunmaktadır.

2.2.6.2. Dindarlığın Boyutları

Allport, 1950'li yılların sonlarına doğru dindarlık kavramını “içten motive olan” (iç güdümlü) ve “dıştan motive olan” (dış güdümlü) olmak üzere iki temel kategoriye ayırmıştır (akt. Karaca, 2011: 95). Buna göre inanan insanın herhangi bir karşılık beklemeden sadece Allah rızası için dinin emir ve yasaklarına uymaya çalışan kişinin durumunu “iç güdümlü din” kavramıyla anlatırken, Allah tarafından konulan emir ve yasaklara Allah rızasında başka beklenti ve amaçlarla gerçekleştirmesini ise “dış güdümlü” dini yönelim olarak kavramsallaştırmıştır (akt. Altun, 2015: 25).

Dindarlığın Enlemsel Boyutları:

1. İdeolojik (İnanç) Boyutu: Dindar insan olarak adlandırılan bireyin mensup olduğu dinin inançlarını benimseyip uygulaması gerektiği boyuttur. Her dinde belli inançlar bulunmaktadır. Dinlerde bulunan bu inançlar hepsinde farklı olmasına rağmen ortak olan şey ise bütün dinlerin merkezinde belli inançların bulunmasıdır. Dindar kimseler benimsedikleri dinin inançlarını yerine getirmekle sorumludurlar (Altun, 2015: 25).

2. Törenselle (İbadet ve Uygulama) Boyutu: Törenselle boyutta benimsenen dinin uygulama durumudur. Bu boyut dindar olarak tabir edilen bireylerin icra ettikleri özel davranışları içerir. Dua, namaz, oruç, kutsal kitabı okuma, hac, ayin gibi farklı biçimlerde olan dinin temel eylemlerindendir. Dindar kişilerin bu görevleri yerine getirmesi beklenir (Hökelekli, 2010).

3. Tecrübe (duygusal) Boyutu: Her insan mensubu olduğu dinde inanmış olduğu yaratıcıyı içinde hissetmesidir. Allah'la bağ kuran inançlı insanlarda bu bağ neticesinde içlerinde uyanan sezgiler, duygular, algılar ve duyular bulunmaktadır. Bu araçsız yaşantılar dini tecrübe olarak adlandırılmaktadırlar (Hökelekli, 2010).

4. Zihinsel (Bilgi) Boyutu: İnanan bireyin mensup olduğu dinin temel inanç ve değerleri hakkında az ya da çok bir bilgiye sahiptir. Bunlar; dini inançlar ibadetler, değerler, kavramlar, kurallar, tarihsel olaylar vb. konulardır. Bireylerin bu bilgilere sahip olma düzeyleri farklılık gösterse de bu boyut dindarlığın ayrılmaz bir parçasıdır (Altun, 2015: 28).

5. Etki Boyutu: Dindar bir bireyden beklenen şey benimsediği dinin emir ve yasaklarına uymasındır. Bu dini yaşantı bireyin dini hayatını geliştirir. Dini hayatı gelişirken bireyin hayatının tamamı bu dini olguların etkisi altındadır (Hökelekli, 2010). Yani mensup olduğu din bireyi ve hayatını etkilemektedir.

2.2.7. Manevi ve Dini Kaynaklar

Maneviyat ile din tam anlamıyla aynı anlamı ifade etmeseler de birbirleriyle ilişkili olduğunu görmekteyiz. İkisinde de ortak olan unsurlar söz konusudur.

Manevi ve dini kaynaklardan bazıları şunlardır:

Dua Etmek: Tarih boyunca insanlar, kendilerini yaratıcıya ifade etmek için duayı tercih etmişlerdir. İstek, şikâyet, şükür, pişmanlık, tövbe ya da sadece duygularını

paylaşmak için Tanrı'ya dua etmektedirler. Dışavurum ve rahatlama imkânı vermesi açısından duanın psikolojideki yeri önemlidir (Horozcu, 2010: 212). Stresle ve acı durumlarla başa çıkmanın en önemli yoludur. Dua etmek bireyde yalnız olmadığı, kendisini anlayan ona yardım edeceğine inandığı bir yaratıcının var olduğunu düşündürür. Böylelikle bireyler bu gibi durumlarda daha güçlü ve dayanıklı olmaktadır (Şeftalici, 2017; 31).

Meditasyon: Meditasyon, beynin sakinleştirilmesi anlamına gelmektedir (Rowshan, 2011:46; Şeftalici,2017; 31). Meditasyon bir dua türü olarak da kabul edilirken, bazen de ibadet boyutundan çıkıp bir tür rahatlama egzersizi halini almaktadır. En bilindik faydası ise stresli durumlarda başa çıkmaya yardım etmesidir (Şeftalici, 2017: 18). Meditasyon, çeşitli dinlerde manevi yükselişin önemli bir parçası olmuştur. Meditasyon uygulaması bazen dini bir eylem olmaktan ziyade seküler bir rahatlama egzersizi olarak karşımıza çıkmaktadır (Horozcu, 2010: 212).

Dini Teslimiyet: Kaygıyı azaltıcı etkiye sahiptir. Ayrıca dini teslimiyet, dindarlığın önemli göstergelerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Horozcu, 2010: 211-213).

Bağışlama: Sahip olunması gereken en önemli özelliklerden biri affetme özelliğidir. Bu özellik, stres yönetiminde bireyin en büyük destekçisidir. Kızgınlıkları ve dargınlıkları untabilme sağlık ve manevi gelişim için çok önemlidir.

İnanç: İnanç, 'insanın tüm yaşantısını kapsayan bir karakter özelliği, yanılıya düşmeksizin gerçeklikle yüz yüze gelmesi ve inancıyla yaşama gücü veren bir yetidir' (Fromm, 1995: 229; Şeftalici, 2017). Umudun temeli, ; hayata yön ve anlam veren, bireyi harekete geçirerek, üreten ve aktif olmasını sağlayan temel unsurdur (Yaparel, 1987: 25; Şeftalici, 2017; 32). İnsan, yaşama inançla başlar ve onunla değer kazanır (Aydın, 2009: 90).

İbadethaneye devam: Düzenli olarak yapılan ibadetlerin kişinin psikolojik olarak rahatlamasını ve sosyalleşmesi sağladığı düşünülmektedir (Horozcu, 2010: 211-213).

Kutsal Metin Okuma: Metindeki ifadeleri anlamının ötesinde bir ibadet şekli olabilmektedir. Kutsal metinlerin okunması, araştırmalarda dindarlığın önemli göstergelerinden biri olarak yer almaktadır (Horozcu, 2010: 211-213).

Tanrı imajı: Tanrı hakkındaki düşünce ve inançlar insanlarda duygu durumlarında farklılıklar yaratabileceği düşünülmektedir (Horozcu, 2010: 211-213).

2.2.8. Maneviyatın Din ve Dindarlıktan Farkı

Daha önceleri maneviyat din ve dindarlık kavramları ile aynı anlamda kullanılmaktaydı. Fakat günümüzde maneviyat kavramı din ve dindarlık kavramlarından ayrı olarak kullanılmaktadır. Maneviyat, din psikolojisi alanında öne çıkan ve yeniden tanımlanma sürecine giren bir kavramdır. 1900’lü yılların sonlarına kadar bazen din bazen de dindarlık terimleri ile eş anlamlı kullanılmıştır. 21. Yüzyılın başlarından itibaren ise farklı bir şekilde ele alınmaya başlamıştır (Düzgüner, 2013; 15). Günümüzde birçok yazar maneviyat kavramını ve din kavramlarının birbirinden farklı olduklarını bu yüzden ayrı ele almak gerektiğini vurgulamaktadırlar (Dudley, 2016: 1; Oxhandler & Pargament, 2014; Wiedmeyer, 2013: 9; Canda, 1990; Cowley and Derezotes, 1994; Yeşilkayalı, 2016: 229). Dindarlık ile maneviyatın birbirinden ayrı kavramlar olduğu ifade edilmektedir. Son zamanlarda yapılan çalışmalar maneviyatı, dine oranla çok daha esnek, daha bireysel ve geleneğe daha az bağlı olarak ele almakta olduğu belirtilmektedir (Pargament, 1999: 13-14; Düzgüner, 2013; 23). Manevi’ kelimesi ‘din’ kelimesiyle aynı anlamda olduğu düşünülmektedir. Fakat maneviyat kelimesi din kelimesi ile aynı anlama gelmemektedir (Chochinov, 2006; Delgado 2005; Levine & Targ, 2002; Thoresen, 1999; Şeftalici, 2017; 29). Erich Fromm’da olduğu gibi, herhangi bir dine mensup olmayan kimselerin, hatta Tanrı tanımaz bir ateistin bile, manevi duygulara ve mistik eğilimlere sahip olması mümkündür. Bu durumda maneviyatın kapsamının dindarlığın ötesine geçtiğini, manevi olduğu halde dini olmayan duyguların var olduğunu söylemek mümkündür (Tiliouine, 2009: 60).Groos’a göre (2006)’a göre “Maneviyata yönelik üç yaklaşım olduğu görülür. (1) Maneviyatı dindarlığın içinde bir kısım olarak görenler, (2) dindarlık ve maneviyatı ayrı ele alanlar ve (3) dindarlıkla maneviyatı aynı anlamda kullananlar (Gross, 2006: 424). Maneviyat ve din kavramlarına yönelik farklı yaklaşımlar ortaya atılmıştır. Bazı yaklaşımlara göre bu iki kavram birbirinin zıttı iken bazı yaklaşımlara göre de birbirinden farklı fakat güçlü bir şekilde bağlantılı olduğu ileri sürülmüştür (Mattis and Jagers, 2001; Zinnbauer and Pargament, 2005: 21-42). Dindarlık ve maneviyat kavramı olarak farklı olsalar da tamamen birbirlerinden bağımsız olduklarını söyleyemeyiz (Düzgüner, 2013; 35).

Maneviyat; dini bir bağlılığın ötesinde herhangi bir tanrısal inanç olmadan yaşamın anlamı, amacı, iç huzur için çaba sarf etme olarak da tanımlanabilir (Ergül ve Bayık

2004; Sülü 2006; Arslan ve Konuk Şener, 2009: 54). Maneviyat ile dindarlığın birbirinden ayrı olduğunu düşünen görüşe göre; maneviyat daha çok kişisel ve içsel tecrübelerle ilgiliken din daha çok kurumsal bağlılık ifade etmektedir. Bu anlayışa göre maneviyat bireysel ve içsel tecrübelerle dayanması sebebiyle dindarlıktan ayrı bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Din ve maneviyat kavramlarının anlamlarının farklı olmasına rağmen birbirlerine yakın kavramlar olduğu ortaya çıkmıştır (Düzgüner, 2013; 226). Din kavramında yaratıcı güç olan Allah'a teslimiyet ve inanç olmak zorundayken, maneviyat ise ben kavramı üzerinde odaklanır (Tuncay, 2007: 15). Dindar olmayan bireylerin maneviyat düzeylerinin yüksek olması mümkündür (Dein ve Kimter, 2014: 741). Maneviyatın sadece dindar bireylere özgü bir durum olmadığını herhangi bir dini inancı olmayan kişilerin de manevi değerlere sahip olabileceğini görmekteyiz. Bu durum da bizlere her iki kavramın birbirinden farklı kavramlar olduğunu fakat birbirleriyle ilişkili olduğunu göstermektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma yöntemi ele alınmaktadır. Araştırmanın modeli, araştırma evreni, araştırma örnekleme, veri toplama araçları, araştırmada kullanılan ölçek ve veri çözümleme teknikleriyle ilgili ayrıntılı bilgiler bu bölümde yer alacaktır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, evli ve bekâr bireylerin maneviyat düzeyleri ile yaşamın yükledikleri anlam düzeyleri arasında bir ilişki olup olmadığının karşılaştırılarak incelenmek amacıyla hazırlanan ilişki tarama modeline dayalı bir araştırmadır. İlişkisel tarama modeli bireylerin, grupların veya fiziksel ortamların belirli özelliklerini belirlemek için verilerin toplanmasını amaç edinen çalışmaları ifade etmektedir (Büyüköztürk ve vd., 2018: 15). Ayrıca ilişki tarama modelleri, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar, 2007). Değişkenler arasındaki değişim ve ilişkiler t testi, varyans analizi, regresyon ve korelasyonel yöntemler ile belirlenebilir.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2018-2019 İstanbul ilinde yaşayan evli ve bekâr bireyler oluşturmaktadır.

Evrenin tümüne ulaşmak mümkün olmadığından evreni temsil eden bir örneklem seçilmiştir. Örneklem seçimi uygun örnekleme yöntemi ile yapılmıştır. Kolay ulaşılan kişileri seçerek örneklem oluşturmaya uygun örnekleme yöntemi denir. Bu örnekleme de uygulayıcı tarafından belli zamanlarda denk gelinen ve yakalanan kişiye uygulama yapılmasıyla veri toplanır (Balcı, 2013: 103). Ölçekler toplam 445 gönüllü bireye uygulanmıştır. Eksik ve hatalı işaretleme yapan 34 kişinin ölçek formları iptal edilmiştir. 316'sı kadın, 95'i erkek toplam 411 kişi çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Katılımcılar gönüllülük esasına göre seçilmiştir.

Araştırmaya katılan evli ve bekâr bireylerin demografik bilgilerine ilişkin bulgular aşağıdaki Tablo 1' de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Kişisel Demografik Bulguları Frekans ve Yüzdeler Değerleri

	Gruplar	F	%
Cinsiyet	Kadın	316	76,9
	Erkek	95	23,1
	Toplam	411	100,0
Yaş	18-24 yaş	194	47,2
	25-30 yaş	111	27,0
	31-35 yaş	62	15,1
	36-40 yaş	8	1,9
	41 ve üstü yaş	36	8,8
	Toplam	411	100,0
Medeni durum	Evli	156	38,0
	Bekar	247	60,1
	Boşanmış	8	1,9
	Toplam	411	100,0
Ekonomik düzey	Düşük	48	11,7
	Orta	341	83,0
	Yüksek	22	5,4
	Toplam	411	100,0
Dünyaya geliş sırası	İlk çocuk	128	31,1
	Ortanca Çocuk	177	43,1
	Son çocuk	106	25,8
	Toplam	411	100,0
Kendiniz dahil kardeş sayısı	1	9	2,2
	2	59	14,4
	3	129	31,4
	4	97	23,6
	5	53	12,9
	6	26	6,3
	7+	38	9,1
Eğitim düzeyi	Okuryazar değil	4	1,0
	İlkokul mezunu	7	1,7
	Ortaokul mezunu	23	5,6
	Lise mezunu	121	29,4
	Lisans mezunu	204	49,6
	Lisans üstü	52	12,7
	Toplam	411	100,0
Annenizin eğitim düzeyi	Okuryazar değil	87	21,2
	İlkokul mezunu	203	49,4
	Ortaokul mezunu	53	12,9
	Lise mezunu	42	10,2
	Lisans mezunu	25	6,1
	Lisans üstü	1	,2
Babanızın eğitim düzeyi	Okuryazar değil	13	3,2
	İlkokul mezunu	140	34,1
	Ortaokul mezunu	81	19,7
	Lise mezunu	81	19,7
	Lisans mezunu	82	20,0
	Lisans üstü	14	3,4
	Toplam	411	100,0
	Köy	68	16,5
	İlçe	71	17,3

	Gruplar	F	%
Büyüdüğünüz yer	Şehir	138	33,6
	Büyükşehir	126	30,7
	Yurtdışı	8	1,9
	Toplam	411	100,0
Meslek grubu	Ev hanımı	39	9,5
	Memur	147	35,8
	Öğrenci	129	31,4
	Esnaf	8	1,9
	Tüccar	3	,7
	Serbest meslek	15	3,6
	Özel sektör	53	12,9
	İşsiz	17	4,1
	Toplam	411	100,0
Algılanan anne baba tutumu	İlgili	245	59,6
	İlgisiz	22	5,4
	Demokratik	26	6,3
	Destekleyici	118	28,7
	Toplam	411	100,0

Tablo 1’de görüldüğü üzere çalışmamıza katılan 411 katılımcının 316’sı (%76,9) kadınlardan, 95’i (%23,1) erkeklerden oluşmaktadır.

Katılımcıların yaş aralıklarına göre dağılımına bakıldığında 194’ü (%47,2) 18-24 yaş arasında, 111’i (%27,0) 25-30 yaş arasında, 62’si (%15,1) 31-35 yaş arasında, 8’i (%1,9) 36-40 yaş arasında, 36’sı (%8,8) 41 ve üstü aralığında evli ve bekâr bireylerden oluştuğu görülmektedir.

Yine katılımcıların medeni duruma göre dağılımlarına bakıldığında; 156’sı (%38,0) evli, 255’i (%62,0) bekâr katılımcılardan oluşmaktadır.

Katılımcıların ekonomik düzeyine bakıldığında ise 48’i (%11,7) düşük ekonomik düzeye, 341’i (%83,0) orta ekonomik düzeye, 22’si (%5,4) yüksek ekonomik düzeye sahip oldukları görülmektedir.

Katılımcıların dünyaya geliş sırasına bakıldığında; 128’i (%31,1) ilk çocuk, 177’si (%43,1) ortanca çocuk, 106’sı (%25,8) son çocuk olarak dünyaya geldiği görülmektedir.

Katılımcıların kardeş sayısına bakıldığında; 9’unun (%2,2) bir, 59’unun (%14,4) iki, 129’unun (%31,4) üç, 97’sinin (%23,6) dört, 53’ünün (%12,9) beş, 26’sının (%6,3) da 7 ve daha üstü kardeşe sahip oldukları görülmektedir.

Katılımcıların eğitim düzeyine bakıldığında, 4’ünün (%1,0) okur-yazar olmadığı, 7’sinin (%1,7) ilkokul mezunu, 23’ünün (%5,6) ortaokul mezunu, 121’nin (%29,4)

lise mezunu, 204'ünün (%49,6) Lisans mezunu, 52'sinin (%12,7) Lisansüstü mezunu olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların annelerinin eğitim durumu ise; 203'ü (%49,4) ilkokul, 42'si (%10,2) lise, 25'inin (%6,1) lisans mezunu olduğu, babanın eğitim durumunda ise 140'ının (%34,1) ilkokul, 81'inin (%19,7) lise, 81'inin (%19,7) lisans, 14'ünün (%3,4) de lisansüstü eğitim seviyesinde olduğu görülmektedir.

Katılımcıların büyüdüğü yere bakıldığında; 138'inin (%33,6) şehirde, 126'sının (%30,7) büyükşehirde, 68'inin (%16,5) köyde, 71'nin (%17,3) ilçede büyüdüğü anlaşılmaktadır.

Katılımcıların meslek gruplarına bakıldığında; 39'unun (%9,5) ev hanımı, 147'sinin (%35,8) memur, 129'unun (%31,4) öğrenci, 53'ünün (%12,9) özel sektör çalışanı, 17'sinin (%4,1) işsiz olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların algılanan anne baba tutumlarının ise; 245'inin (%59,6) ilgili, 22'sinin (%5,4) ilgisiz, 26'sının (%6,3) demokratik, 118'inin (%28,7) destekleyici tutuma sahip oldukları görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanmasında Şirin (2018) tarafından geliştirilen “Maneviyat Ölçeği” ile Demirdağ ve Kalafat (2015) tarafından geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılan “Yaşamın Anlamı Ölçeği” kendilerinden gerekli izin alınarak kullanılmıştır. Ayrıca sosyo-demografik özelliklerin belirlenmesi amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Evli ve bekâr bireylerin demografik bilgileri ölçmek için oluşturulan soru formudur. Kişisel değişkenleri ile ilgili cinsiyet, yaş, medeni durum, ekonomik düzey, dünyaya geliş sırası, kardeş sayısı, eğitim düzeyi, annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi, büyüdüğü yer, meslek grubu, algılanan anne-baba tutumu değişkenlerini içeren sorular yer almaktadır. Form araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

3.3.2. Maneviyat Ölçeği

“Maneviyat Ölçeği” Şirin tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin kapsam geçerliği oranları, Lawshe tekniği ile 11 uzmandan görüş alınarak belirlenmiştir. Analiz

sonucunda KGO değeri 0,69, KGİ ise 0,77 olarak tespit edilmiştir. İç tutarlık güvenilirliği için Cronbach alpha katsayısı incelenmiştir. Ölçeğin Cronbach alpha güvenilirlik katsayısı $\alpha=.90$ bulunmuştur. Maneviyat Ölçeği, 5’li likert tipi bir ölçek olup 3 olumsuz 24 olumlu toplam 27 maddeden oluşmaktadır. Ölçek maddelerinin 24’ü pozitif (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27. maddeler), 3’ü negatif maddeden (8, 13, 26. maddeler) oluşmaktadır. Ölçek 7 alt boyuttan oluşmaktadır. Bunlar: manevi başa çıkma, aşkınlık, manevi yaşantı, anlam arayışı, manevi hoşnutluk, bağlantı, tabiatla uyum. Sorulardan 9, 12, 20,21 ve 23. Soru manevi başa çıkma alt boyutunu, 19, 22. sorular aşkınlık boyutunu, 3, 11, 24, 25, 27. sorular manevi yaşantı alt boyutunu, 7, 14, 15, 17. sorular anlam arayışı alt boyutunu, 6, 8, 13, 26. sorular manevi hoşnutluk alt boyutunu, 1,2, 4, 18. sorular bağlantı alt boyutunu, 5, 10, 16. sorular tabiatla uyum alt boyutunu oluşturmaktadır. Ölçek maddeleri “(1) Bana Hiç Uygun Değil, (2) Bana Uygun Değil, (3) Bana Biraz Uygun, (4) Bana Oldukça Uygun, (5) Bana Tamamen Uygun” şeklinde 5’li likert tarzında bir ölçektir. Ölçek toplam puanı açısından değerlendirildiğinde ölçekten alınacak en yüksek puan 135, en düşük puan ise 27’dir. Ölçekten alınan yüksek puan, kişide maneviyatın yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir (Şirin, 2018: 1304).

Maneviyat Ölçeğinde; birinci faktöre giren maddeler maneviyatla ilgili başa çıkma ifadelerini barındırdığından “Manevi Başa Çıkma” alt boyutu olarak, ikinci faktördeki maddeler aşkın varlığa inançla ilgili maddeler içerdiği için “Aşkınlık”, üçüncü faktördeki maddeler dini ve manevi etkinliklere katılma, hayatı manevi kabullere göre yaşama, manevi egzersizler yapmak gibi yaşantı ve davranışları içerdiğinden “Manevi Yaşantı”, dördüncü faktör anlam arayışına yönelik maddeleri içerdiğinden “Anlam Arayışı”, beşinci faktördeki ifadeler hayata dair hoşnutluk duygusu ve mutluluk gibi maddelere sahip olduğundan “Manevi Hoşnutluk”, altıncı faktörde toplanan ifadelerin hepsi Allah’la ilişki ve aşkın varlıkla bağlantı ifadelerini içerdiğinden “Bağlantı” ve yedinci faktöre giren maddeler ise daha çok tabiatla ilişkili ifadeleri kapsadığından “Tabiatla Uyum” olarak isimlendirilmiştir (Şirin, 2018:1298).

3.3.3. Yaşamın Anlamı Ölçeği

Araştırmada yaşamın anlamını ölçmek için Steger, Frazier, Oishi ve Kaler (2006) tarafından geliştirilen ve Demirdağ ve Kalafat (2015) tarafından uyarlaması yapılan Yaşamın Anlamı Ölçeği kullanılmıştır. 7’li Likert türü bir ölçme aracı olan YAÖ 10

maddeden oluşmaktadır. Ölçek maddelerinin 9'u pozitif (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 ve 10. maddeler), 1'i negatif maddeden (9. madde) oluşmaktadır. Ölçek var olan anlam (1., 4., 5., 6. ve 9. Maddeler) ve bulunmaya çalışılan anlam (2., 3., 7., 8. ve 10. Maddeler) olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin orijinal formunun güvenilirliği için Steger ve arkadaşları (2006), Cronbach alfa iç tutarlık katsayısını var olan anlam alt ölçeği için $\alpha=,82$; bulunmaya çalışılan anlam alt ölçeği için $\alpha=,87$ olarak bulmuşlardır. Ölçek Türkçeye uyarlandıktan sonra Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı var olan anlam alt ölçeği için $\alpha=,81$, bulunmaya çalışılan anlam alt ölçeği için $\alpha=,85$ bulunmuştur. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 10, en yüksek puan 70 şeklindedir. Ölçek puanının yüksek olması bireyin yaşam anlamına sahip olma düzeyinin de yüksek olduğunu ifade etmektedir.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma için ölçekler örneklemdaki birey sayısı kadar çoğaltılmıştır. Araştırmadaki örnekleme oluşturan bireylere gönüllülük esasına dayalı olarak ölçekler verilmiştir. Sorulara samimi ve doğru cevap verilmesi rica edilmiştir. Alınan bilgilerin sadece araştırma için kullanılacağı ve kimseyle paylaşılmayacağı belirtilmiştir. Ölçekler 445 bireye uygulanmıştır. Uygulanan ölçeklerde eksik dolduran ölçekler değerlendirilmeye alınmamıştır. Değerlendirmeye alınmayan katılımcı sayısı 34 kişidir. Ölçekleri doldururken zaman sınırlaması yapılmamıştır ve katılımcılar istedikleri kadar sürede ölçekleri doldürmüşlardır. Ölçekler katılımcılara bizzat araştırmacı tarafından dağıtılmıştır. Araştırma verileri Kasım 2018 - Ocak 2019 tarihleri arasında toplanmıştır. Katılımcılara Kişisel Bilgi Formu, Maneviyat Ölçeği ve Yaşamın Anlamı Ölçeği uygulanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Uygulanan ölçeklerin ortalamalarının dağılımlarının normalliği incelendiğinde, ölçeklerin çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmış ve bu değerlerin -1,5 ile +1,5 aralığında normal dağıldığı görülmüştür (Tabachnick ve Fidell, 2013). Normal dağılım gösterdiği anlaşılan verilere parametrik yöntemler ile analizler yapılmıştır. Bu kapsamda değişken sayısı iki olan analizler için bağımsız grup t test; ikiden fazla olan bağımsız değişkenlerle bağımlı değişkenler arasındaki farkın anlamlılığı için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda gruplar arasında ortalamaların anlamlı şekilde farklılaştığı

durumlarda, hangi post-hoc testinin seçileceğine karar vermek amacıyla öncelikle Levene's testi ile grup dağılımlarının varyanslarının homojen olup olmadığı hipotezi sınanmış, varyansların homojen olduğu durumlarda post-hoc testi olarak Tukey testi seçilmiş; varyansların homojen olmadığı durumlarda ise post-hoc testi olarak Tamhane's T2 testleri seçilmiştir. Bahsi geçen analizlerin haricinde iki ölçekten alınan toplam puanların ve alt boyutlardan alınan puanların ilişkisini test etmek için pearson korelasyon analizi yapılmış; değişkenler arasındaki yordayıcı ilişkiyi test etmek için de basit doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Bulguların istatistiksel analizinde anlamlılık düzeyi %95 anlamlılık düzeyinde $p < 0.05$ anlamlılık düzeyi temel alınmıştır.

Tablo 2. Maneviyat Ölçeği ve Yaşamın Anlamı Ölçeği Normallik Analizleri

		Değerler	
Maneviyat Ölçeği	N		411
	Normal Parametreler	\bar{X}	4,08
		<i>SS</i>	0,23
	Kolmogorov-Smirnov Z		1,44
	P		0,13
Yaşamın Anlamı Ölçeği	N		411
	Normal Parametreler	\bar{X}	4,99
		<i>SS</i>	0,56
	Kolmogorov-Smirnov Z		1,24
	P		0,14

Tablo 2'ye göre maneviyat ölçeğinin ortalaması (4.08 ± 0.23), Kolmogorov-Smirnov Z değerleri 1.448 ve p: 0.130 olduğu ve normal dağılım gösterdiği görülmektedir ($p > 0.05$).

Tablo'ya göre Yaşamın Anlamı ölçeğinin ortalaması da (4.99 ± 0.56), Kolmogorov-Smirnov Z değerleri 1.24 ve p: 0.14 olduğu normal dağılım gösterdiği görülmektedir ($p > 0.05$).

Uygulanan ölçeklerin ortalamalarının dağılımlarının normalliği incelendiğinde, ölçeklerin çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmış ve bu değerlerin -1,5 ile +1,5 aralığında normal dağıldığı görülmüştür (Tabachnick ve Fidell, 2013). Normal dağılım gösterdiği anlaşılan veriler için parametrik yöntemler ile analizler yapılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde saha araştırmasının sonucunda elde edilen bulguların analizine yer verilecektir. Öncelikle araştırmada yer alan katılımcıların demografik bilgilerine ilişkin veriler analiz edilecek, sonrasında ise araştırmanın alt amaçları ile ilgili analiz verileri üzerinde durulacaktır.

3.6. Temel Probleme Dair Bulgular

Çalışmaya katılan katılımcıların Maneviyat Ölçeği ve Yaşamın Anlamı Ölçeğinden aldıkları puanlar Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3. Maneviyat Ölçeği ve Yaşamın Anlamı Ölçeği Betimleyici İstatistikleri

Ölçekler	F	\bar{x}	Ss	$Sh_{\bar{x}}$
Maneviyat ölçeği Toplam	411	4,08	0,01	0,24
Manevi Başa Çıkma Alt Boyutu	411	4,55	0,02	0,46
Aşkınlık Alt Boyutu	411	4,82	0,02	0,32
Manevi Yaşantı Alt Boyutu	411	4,16	0,03	0,51
Anlam Arayışı Alt Boyutu	411	4,62	0,02	0,40
Manevi Hoşnutluk Alt Boyutu	411	2,25	0,02	0,40
Bağlantı Alt Boyutu	411	4,76	0,02	0,33
Tabiatla Uyum Alt Boyutu	411	3,43	0,02	0,47
Yaşamın Anlamı Ölçeği Toplam	411	4,99	0,03	0,56
Varolan Anlam Alt Boyutu	411	4,92	0,03	0,67
Bulunmaya Çalışılan Anlam Alt Boyutu	411	5,07	0,04	0,89

Tablo 3'te gösterilen verilere bakıldığında çalışmaya katılan 411 katılımcının maneviyat ölçeği ortalaması $\bar{x} = 4,07$ olarak tespit edilmiştir. Maneviyat Ölçeğinin alt boyutlarının ortalama ve standart sapma değerleri şu şekildedir: manevi başa çıkma alt boyutunun ortalaması $\bar{x} = 4,54$ standart sapması $ss = 0,45$; aşkınlık alt boyutunun ortalaması $\bar{x} = 4,81$, standart sapması $ss = 0,31$; manevi yaşantı alt boyutunun ortalaması $\bar{x} = 4,16$, standart sapması $ss = 0,51$; anlam arayışı alt boyutunun ortalaması $\bar{x} = 4,67$, standart sapması $ss = ,39$; manevi hoşnutluk alt boyutunun ortalaması $\bar{x} = 2,25$, standart sapması $ss = ,39$; Bağlantı alt boyutunun ortalaması $\bar{x} = 4,75$ standart sapması $ss = ,32$ Tabiata uyum alt boyutunun ortalaması $\bar{x} = 3,42$ standart sapması $ss = ,47$ düzeyinde olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3’te Yaşamın anlamı ölçeğinin maddelerinin ortalaması $\bar{x} = 24,96$ olarak tespit edilmiştir. Yaşamın anlamı ölçeği 2 alt boyuttan oluşmaktadır. Alt boyutlardan biri olan var olan anlam alt boyutunun ortalaması $\bar{x} = 24,58$ standart sapması $ss = ,36$ ve bulunmaya çalışılan anlam alt boyutunun ortalaması $\bar{x} = 25,34$ standart sapması $ss = 4,45$ olduğu görülmektedir.

Katılımcıların maneviyat ölçeği ve yaşamın anlamı ölçeği puanları için t testi sonuçları Tablo 4’te verilmektedir.

Tablo 4. Evli ve Bekâr Bireylerin Maneviyat Ölçeği ve Yaşamın Anlamı Ölçeği Alt Boyutları İçin t Testi Sonuçları

	Medeni Durum	N	\bar{x}	Ss	t Testi		
					t	Sd	p
Manevi Başa Çıkma	Evli	156	4,59	.42	1,55	401	.12
	Bekâr	247	4,51	.47		355,55	
Aşkınılık	Evli	156	4,81	.31	-,30	401	.76
	Bekâr	247	4,82	.31		335,28	
Manevi Yaşantı	Evli	156	4,15	.50	-,34	401	.73
	Bekâr	247	4,16	.51		338,82	
Anlam Arayışı	Evli	156	4,59	.41	-1,42	401	.15
	Bekâr	247	4,64	.38		313,94	
Manevi Hoşnutluk	Evli	156	2,22	.37	-,92	401	.35
	Bekâr	247	2,26	.40		346,27	
Bağlantı	Evli	156	4,75	.32	-,28	401	.77
	Bekâr	247	4,76	.32		330,52	
Tabiatla Uyum	Evli	156	3,45	.49	,90	401	.36
	Bekâr	247	3,41	.45		304,23	
Var Olan Anlam	Evli	156	4,97	.65	1,59	401	.11
	Bekâr	247	4,86	.68		339,92	
Bulunmaya Çalışılan Anlam	Evli	156	4,71	.69	-6,56	401	.00
	Bekâr	247	5,27	.92		390,50	

Çalışmaya katılan evli katılımcıların maneviyat ölçeğinin “Manevi Başa Çıkma” alt boyutu puanı 4,59, $ss = .42$; bekâr katılımcıların ise 4,51, $ss = .47$ ’dir ($p = .12$). Evli katılımcıların maneviyat ölçeğinin “Aşkınılık” alt boyutu puanı 4,81, $ss = .31$; bekâr katılımcıların ise 4,82, $ss = .31$ ’dir ($p = .76$). Evli katılımcıların maneviyat ölçeğinin “Manevi Yaşantı” alt boyutu puanı 4,15, $ss = .50$; bekâr katılımcıların ise 4,16, $ss = .51$ ’dir ($p = .73$). Evli katılımcıların maneviyat ölçeğinin “Anlam arayışı” alt boyutu puanı 4,59, $ss = .41$; bekâr katılımcıların ise 4,64, $ss = .38$ ’dir ($p = .15$). Evli katılımcıların maneviyat ölçeğinin “Manevi hoşnutluk” alt boyutu puanı 2,22,

ss= .37; bekâr katılımcıların ise 2,26, ss= .40'tır (p= .35). Evli katılımcıların maneviyat ölçeğinin "Bağlantı" alt boyutu puanı 4,75, ss= .32; bekâr katılımcıların ise 4,76, ss= .32'dir (p=.77). Evli katılımcıların maneviyat ölçeğinin "Tabiatla uyum" alt boyutu puanı 3,45, ss= .49; bekâr katılımcıların ise 3,41, ss= .45'tir (p= .36).

Bu sonuçlara göre medeni durum değişkenine göre maneviyat ölçeğinin alt boyutlarında anlamlı bir farklılık görülmemiştir (p >.00).

Çalışmaya katılan evli katılımcıların yaşamın anlamı ölçeğinin "Varolan Anlam" alt boyutu puanı 4,97, ss=.65'tir; bekâr katılımcıların ise 4,86, ss=.68'dir (p= .11). Evli katılımcıların yaşamın anlamı ölçeğinin "Bulunmaya Çalışılan Anlam" alt boyutu puanı 4,71, ss=.69'tir; bekâr katılımcıların ise 5,27, ss=.92'dir (p= .00).

Bu sonuçlara göre medeni durum değişkenine göre yaşamın anlamı ölçeğinin bulunmaya çalışılan anlam boyutunda anlamlı bir farklılık görülmüştür (t: -6,56; p: .00). Bu sonuçlara göre bekâr katılımcıların yaşamın anlamı ölçeğinde evli katılımcılara göre daha yüksek puana sahip oldukları görülmektedir.

Çalışmaya katılım sağlayan bireylerin "Evli ve Bekâr Bireylerin Maneviyat Düzeyleri ile Yaşamın Anlamı Düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?" sorusuna dair elde edilen bulguların analizi için ölçeklerden ve alt faktörlerinden alınan puanların birbirleriyle ilişkisi incelenmiştir. Araştırmanın temel sorusu kapsamında pearson korelasyon analizi ile soru test edilmeye çalışılmıştır.

Örneklemin maneviyat ölçeği ve yaşamın anlamı ölçeği alt boyutları arasındaki korelasyon Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Örneklemin Maneviyat Ölçeği ve Yaşamın Anlamı Ölçeği Alt Boyutları Arasındaki Korelasyon Tablosu

		Var Olan Anlam	Bulunmaya Çalışılan Anlam
Manevi Başa Çıkma	r	.40	.02
	p	.00	.59
Aşkınlık	r	.21	.11
	p	.00	.01
Manevi Yaşantı	r	.36	.15
	p	.00	.00
Anlam Arayışı	r	.34	.21
	p	.00	.00
Manevi Hoşnutluk	r	-.23	.12
	p	.00	.01
Bağlantı	r	.39	.01
	p	.00	.71
Tabiatla Uyum	r	.18	.14
	p	.00	.00

Tablo 5’te maneviyat ölçeğinin alt boyutları ile yaşamın anlamı ölçeğinin alt boyutları arasındaki Pearson korelasyon ilişkisi incelenmiştir. Bu sonuçları göre; yaşamın anlamı ölçeğinin alt boyutu olan var olan anlam puanı ile maneviyat ölçeğinin alt boyutlarından manevi başa çıkma ($p=0.00<0.05$, $r= 0.40$) alt boyutu puanı arasında pozitif; yaşamın anlamı ölçeğinin alt boyutu olan var olan anlam puanı ile maneviyat ölçeğinin alt boyutlarından aşkınlık ($p=0.00<0.05$, $r= 0.21$) alt boyutu puanı arasında pozitif; yaşamın anlamı ölçeğinin alt boyutu olan var olan anlam puanı ile maneviyat ölçeğinin alt boyutlarından manevi yaşantı ($p=0.00<0.05$, $r= 0.36$) alt boyutu puanı arasında pozitif; yaşamın anlamı ölçeğinin alt boyutu olan var olan anlam puanı ile maneviyat ölçeğinin alt boyutlarından anlam arayışı ($p=0.00<0.05$, $r= 0.34$) alt boyutu puanı arasında pozitif; yaşamın anlamı ölçeğinin alt boyutu olan var olan anlam puanı ile maneviyat ölçeğinin alt boyutlarından manevi hoşnutluk ($p=0.00<0.05$, $r= -0.23$) alt boyutu puanı arasında negatif; yaşamın anlamı ölçeğinin alt boyutu olan var olan anlam puanı ile maneviyat ölçeğinin alt boyutlarından bağlantı ($p=0.00<0.05$, $r= 0.39$) alt boyutu puanı arasında pozitif; yaşamın anlamı ölçeğinin alt boyutu olan var olan anlam puanı ile maneviyat ölçeğinin alt boyutlarından tabiatla uyum ($p=0.00<0.05$, $r= 0.18$) alt boyutu puanı arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Yaşamın anlamı ölçeğinin alt boyutu olan bulunmaya çalışılan anlam puanı ile maneviyat ölçeğinin alt boyutlarından aşkınlık ($p=0.01<0.05$, $r= 0.11$) alt boyutu puanı arasında pozitif; yaşamın anlamı ölçeğinin alt boyutu olan bulunmaya çalışılan

anlam puanı ile maneviyat ölçeğinin alt boyutlarından manevi yaşantı ($p=0.00<0.05$, $r= 0.15$) alt boyutu puanı arasında pozitif; yaşamın anlamı ölçeğinin alt boyutu olan bulunmaya çalışılan anlam puanı ile maneviyat ölçeğinin alt boyutlarından anlam arayışı ($p=0.00<0.05$, $r= 0.21$) alt boyutu puanı arasında pozitif; yaşamın anlamı ölçeğinin alt boyutu olan bulunmaya çalışılan anlam puanı ile maneviyat ölçeğinin alt boyutlarından manevi hoşnutluk ($p=0.01<0.05$, $r= 0.12$) alt boyutu puanı arasında pozitif; yaşamın anlamı ölçeğinin alt boyutu olan bulunmaya çalışılan anlam puanı ile maneviyat ölçeğinin alt boyutlarından tabiatla uyum ($p=0.00<0.05$, $r= 0.14$) alt boyutu puanı arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Evli katılımcıların maneviyat ölçeği ve yaşamın anlamı ölçeği puanları arasındaki ilişki Tablo 6’da verilmektedir.

Tablo 6. Evli Katılımcıların Maneviyat Ölçeği ve Yaşamın Anlamı Ölçeği Puanları Arasındaki Korelasyon Tablosu

		Yaşamın anlamı
Maneviyat ölçeği	R	,41**
	P	,00
	N	156

Tablo 6’da evli katılımcıların Yaşamın Anlamı Ölçeği ile Maneviyat Ölçeği puanları arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu sonuçlara göre; evli katılımcıların yaşamın anlamı ölçeği ile maneviyat ölçeği ($p= 0.00<0.05$, $r= .41$) puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Evli katılımcıların maneviyat ölçeği ve yaşamın anlamı ölçeği puanları arasındaki ilişki Tablo 7’ de verilmektedir.

Tablo 7. Bekâr Katılımcıların Maneviyat Ölçeği ve Yaşamın Anlamı Ölçeği Puanları Arasındaki Korelasyon Tablosu

		Yaşamın anlamı
Maneviyat ölçeği	R	,44**
	P	,00
	N	247

Tablo 7’de bekâr katılımcıların Yaşamın Anlamı ile Maneviyat Ölçeği puanları arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu sonuçlara göre; bekâr katılımcıların yaşamın anlamı ölçeği ile maneviyat ölçeği ($p= 0.00<0.05$, $r= .44$) puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Araştırmanın temel sorusu kapsamında maneviyat ve yaşamın anlamı arasında yordayıcı bir ilişki olup olmadığını test etmek üzere maneviyat ölçeğinin alt boyutlarına basit doğrusal regresyon analizi yapılmış olup analiz sonuçları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Maneviyat Ölçeği ile Yaşamın Anlamı Ölçeğinin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Model	Gözlemlenen Değişken; Maneviyat					
Gözlenen Değişken	B	ShB	B	T	p	R
(Sabit)	3.214	0.09		33.60	0.00	
Yaşamın anlamı	0.174	0.01	0.412	9.14	0.00	0.412
R=0.412 ^a	R ² =0.174					
F=83.57	p=0.000 ^b					

Tablo 8’den de anlaşılacağı üzere, katılımcıların düşüncelerine dayalı olarak “maneviyat ölçeği” puanı ile “yaşamın anlamı ölçeği” puanları arasında ilişki anlamlı bir şekilde etkilediği gözlemlenmiştir (b=3.21, p<0.001). Maneviyat ölçeğinin puanlarındaki artışın yaşamın anlamı ölçeğinin puanlarını açıklama oranı %17,0’dır. Maneviyat ölçeği puanı bir birim artarken yaşamın anlamı ölçeği puanı 0,174 oranında arttırdığı görülmüştür (R² = 0,17, p<0.00).

3.7. Maneviyat’a Dair Bulgular

Katılımcıların “Maneviyat ölçeği puanları cinsiyet değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” alt problemine dair bulgular Tablo 9’da verilmektedir.

Tablo 9. Maneviyat Ölçeği Alt Boyutlarının Cinsiyet Değişkenine Göre t - Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	\bar{x}	Ss	$Sh_{\bar{x}}$	t-testi		
						T	Sd	p
Manevi Başa	Kadın	316	4,58	,44	,02	3,20	409	,00
Çıkma	Erkek	95	4,41	,48	,04		144,356	
Aşkınılık	Kadın	316	4,84	,29	,01	3,92	409	,00
	Erkek	95	4,70	,37	,03		130,372	
Manevi	Kadın	316	4,20	,50	,02	2,96	409	,00
Yaşantı	Erkek	95	4,02	,51	,05		151,343	
Anlam	Kadın	316	4,62	,39	,02	0,10	409	,91
Arayışı	Erkek	95	4,62	,39	,04		154,071	
Manevi	Kadın	316	2,26	,39	,02	1,44	409	,15
Hoşnutluk	Erkek	95	2,20	,40	,04		153,047	
Bağlantı	Kadın	316	4,77	,31	,01	2,29	409	,02
	Erkek	95	4,68	,36	,03		136,334	
Tabiatla	Kadın	316	3,43	,46	,02	0,85	409	,39
Uyum	Erkek	95	3,38	,49	,05		148,360	

Tablo 9’da görüldüğü üzere örnekleme oluşturan bireylerin maneviyat ölçeği puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi sonucunda, maneviyat ölçeğinin alt boyutlarından manevi başa çıkma, aşkınlık, manevi yaşantı ve bağlantı alt boyutlarında aritmetik ortalamaları arasındaki fark cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$).

Maneviyat ölçeğinin manevi başa çıkma ($t_{(409)}=3.20$, $p = .001$) alt boyutunda kadınların ortalaması 4.58 ± 0.44 , erkeklerin ortalaması 4.41 ± 0.48 ’dir. Bu duruma göre manevi başa çıkma alt boyutunda kadınların erkeklere göre anlamlı derecede yüksek olduğu görülmektedir ($p<0.05$).

Cinsiyet bağlamında farklılaşan maddeler “Maneviyat hayatın anlamıyla ilişkilidir.” maddesi 4.73 ± 0.53 ; “Maneviyata önem veririm.” maddesi 4.54 ± 0.56 ve “Maneviyatım davranışlarım üzerinde etkilidir.” maddesi 4.47 ± 0.66 ; ortalamasıyla; Kadınların erkeklere göre daha yüksek düzeyde olumlu yanıt verdiği görülmüş ve bu maddelerde anlamlı bir farklılaşma oluşturmuştur ($p<0.05$).

Maneviyat ölçeğinin aşkınlık ($t_{(409)}=3.92$, $p = .000$) alt boyutunda kadınların ortalaması 4.84 ± 0.28 , erkeklerin ortalaması 4.70 ± 0.37 olarak görülmüştür. Bu sonuçlara göre aşkınlık alt boyutunda kadınların erkeklere göre anlamlı derecede yüksek olduğu görülmektedir ($p<0.05$).

Aşkınlık alt boyutunda cinsiyet değişkenine göre farklılaşan maddeler incelendiğinde “Kâinatta her şeyin bir bütünün parçası gibi birbirine bağlı olduğuna inanırım.” maddesi 4.78 ± 0.44 ortalamasıyla; Kadınların erkeklere göre daha yüksek düzeyde olumlu yanıt verdiği görülmüş ve bu maddelerde anlamlı bir farklılaşma oluşturmuştur ($p<0.05$).

Maneviyat ölçeği manevi yaşantı ($t_{(409)}=2.96$, $p=.003$) alt boyutunda kadınların ortalaması 4.20 ± 0.28 , erkeklerin ortalaması 4.02 ± 0.51 olarak görülmüştür. Sonuçlara göre Manevi Yaşantı alt boyutunda kadınların erkeklere oranla anlamlı seviyede yüksek olduğu görülmektedir ($p<0.05$).

Manevi yaşantı alt boyutunda cinsiyet değişkenine göre farklılaşan maddeler incelendiğinde “Maneviyatımı güçlendirmek için bazı manevi egzersizler (zikir, meditasyon, dua vb.) yaparım.” maddesi 4.29 ± 0.72 ; “Maneviyatla ilgili bir eğitim

olduğunu görürsem katılmaya çalışırım.” maddesi 4.08 ± 0.80 ; “Maneviyat konusunda eğitim almak gerektiğine inanıyorum.” 4.29 ± 0.76 ortalamasıyla; kadınların erkeklere göre daha yüksek düzeyde olumlu yanıt verildiği görülmüş ve bu maddelerde anlamlı bir farklılaşma oluşturmuştur ($p < 0.05$).

Maneviyat ölçeği bağlantı ($t_{(409)} = 2.29$, $p = .02$) alt boyutunda kadınların ortalaması 4.77 ± 0.31 , erkeklerin ortalaması 4.68 ± 0.36 olarak görülmüştür. Sonuçlara göre bağlantı alt boyutunda kadınların erkeklere oranla anlamlı seviyede yüksek olduğu görülmektedir ($p < 0.05$).

Bağlantı alt boyutunda cinsiyet değişkenine göre farklılaşan maddeler incelendiğinde “İlâhî bir gücün beni koruduğunu hissedirim.” maddesi 4.800 ± 0.459 ortalamasıyla; kadınların erkeklere göre daha yüksek düzeyde olumlu yanıt verdiği görülmüş ve bu durum bu maddelerde anlamlı bir farklılaşma oluşturmuştur ($p < 0.05$).

Maneviyat ölçeğinin diğer alt boyutlarının puanlarında anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir ($p > .05$).

Katılımcıların “Maneviyat ölçeği puanları yaş değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” alt problemine dair bulgular Tablo 10’da verilmektedir.

Tablo 10. Maneviyat Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Yaş Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları

	N	\bar{x}	Ss	ANOVA					Post-Hoc Tukey		
				Vary. K.	KT	Sd	KO	F	P	Fark.kay	
Manevi Başa Çıkma	18-24 yaş	194	4.52	.46	G.Arası	1,27	4	,31	1,51	,19	
	25-30 yaş	111	4.49	.48	G.İçi	85,03	406	,20			
	31-35 yaş	62	4.62	.40	Toplam	86,29	410				
	36-40 yaş	8	4.72	.42		1,04	4	,26			,
	41 ve üstü yaş	36	4.63	.41		40,83	406	,10			
	Toplam	411	4.54	.45		41,88	410				
Aşkınılık	18-24 yaş	194	4.82	.31	G.Arası	,49	4	,12	2,59	.03	
	25-30 yaş	111	4.47	.32	G.İçi	106,27	406	,26			
	31-35 yaş	62	4.91	.21	Toplam	106,76	410				
	36-40 yaş	8	4.81	.37		,81	4	,20			18-24>25-30
	41 ve üstü yaş	36	4.72	.40		63,23	406	,15			
	Toplam	411	4.81	.31		64,04	410				
Manevi Yaşantı	18-24 yaş	194	4.16	.50	G.Arası	,35	4	,08	,47	,75	
	25-30 yaş	111	4.18	.50	G.İçi	65,20	406	,16			
	31-35 yaş	62	4.09	.49	Toplam	65,56	410				
	36-40 yaş	8	4.30	.46		,25	4	,06			

	N	\bar{x}	Ss	ANOVA					Post-Hoc	
				Vary. K.	KT	Sd	KO	F	P	Tukey
										Fark.kay
41 ve üstü yaş	36	4.15	.56		43,53	406	,10			
Toplam	411	4.16	.51		43,79	410				
Anlam Arayışı	18-24 yaş	194	4.67	.40	G.Arası	1,13	4	,28	1,30	,27
	25-30 yaş	111	4.38	.37	G.İçi	89,57	406	,22		
	31-35 yaş	62	4.58	.40	Toplam	90,70	410			
	36-40 yaş	8	4.59	.44		1,27	4	,31		
	41 ve üstü yaş	36	4.56	.40		85,03	406	,20		
	Toplam	411	4.62	.39		86,29	410			
Manevi Hoşnutluk	18-24 yaş	194	2.23	.38	G.Arası	1,04	4	,26	,55	,69
	25-30 yaş	111	2.28	.40	G.İçi	40,83	406	,10		
	31-35 yaş	62	2.24	.44	Toplam	41,88	410			
	36-40 yaş	8	2.15	.46		,49	4	,12		
	41 ve üstü yaş	36	2.30	.35		106,27	406	,26		
	Toplam	411	2.25	.39		106,76	410			
Bağlantı	18-24 yaş	194	4.76	.32	G.Arası	,81	4	,20	,59	,66
	25-30 yaş	111	4.73	.30	G.İçi	63,23	406	,15		
	31-35 yaş	62	4.73	.36	Toplam	64,04	410			
	36-40 yaş	8	4.90	.12		,35	4	,08		
	41 ve üstü yaş	36	4.75	.36		65,20	406	,16		
	Toplam	411	4.75	.32		65,56	410			
Tabiatla Uyum	18-24 yaş	194	3.41	.43	G.Arası	,25	4	,06	1,28	,27
	25-30 yaş	111	3.38	.51	G.İçi	43,53	406	,10		
	31-35 yaş	62	3.52	.46	Toplam	43,79	410			
	36-40 yaş	8	3.62	.33		1,13	4	,28		
	41 ve üstü yaş	36	3.41	.51		89,57	406	,22		
	Toplam	411	3.42	.47		90,70	410			

Tablo 10’da görüldüğü üzere örnekleme oluşturan bireylerin maneviyat ölçeği puanlarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, aşkınlık alt boyutunda aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. 18-24 yaş aralığındaki katılımcıların ($\bar{x}=4.82$, $ss=0.318$), 25-30 yaş aralığındaki katılımcıların ($\bar{x}=4.47$, $ss=0.32$), 31-35 yaş aralığındaki katılımcıların ($\bar{x}=4.91$, $ss=0.21$), 36-40 yaş aralığındaki katılımcıların ($\bar{x}=4.81$, $ss=0.37$) ve 41 ve üstü yaş aralığındaki katılımcıların ($\bar{x}=4.72$, $ss=0.40$) aşkınlık puanları arasında 31-35 yaş aralığında anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir ($F=2.59$; $p=0.03<0.05$). ($F=3.16$; $p=0.04<0.05$).

Bununla beraber maneviyat ölçeğinin toplam puanlarında anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir ($p>.05$).

Katılımcıların “Maneviyat ölçeği puanları medeni durum değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” alt problemine dair bulgular Tablo 11’de verilmektedir.

Tablo 11. Maneviyat Ölçeği Alt Boyutlarının Medeni Durum Değişkenine Göre t - Testi Sonuçları

	Medeni Durum	N	\bar{x}	Ss	$Sh_{\bar{x}}$	t Testi		
						t	Sd	p
Manevi Başa Çıkma	Evli	156	4,59	,42	,03	1,55	401	,121
	Bekâr	247	4,51	,47	,03		355,55	
Aşknlık	Evli	156	4,81	,31	,02	-,30	401	,763
	Bekâr	247	4,82	,31	,02		335,28	
Manevi Yaşantı	Evli	156	4,15	,50	,04	-,34	401	,732
	Bekâr	247	4,16	,51	,03		338,82	
Anlam Arayışı	Evli	156	4,59	,41	,03	-1,42	401	,156
	Bekâr	247	4,64	,38	,02		313,94	
Manevi Hoşnutluk	Evli	156	2,22	,37	,03	-,92	401	,357
	Bekâr	247	2,26	,40	,02		346,27	
Bağlantı	Evli	156	4,75	,32	,02	-,28	401	,776
	Bekâr	247	4,76	,32	,02		330,52	
Tabiatla Uyum	Evli	156	3,45	,49	,04	,90	401	,366
	Bekâr	247	3,41	,45	,02		304,23	

Tablo 11’de görüldüğü üzere örnekleme oluşturan bireylerin maneviyat ölçeği puanlarının medeni durum değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>.05$).

Katılımcıların “Maneviyat ölçeği puanları ekonomik düzey değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” alt problemine dair bulgular Tablo 12’de verilmektedir.

Tablo 12. Maneviyat Ölçeğinden Elde Edilen Puanlarının Ekonomik Düzey Değişkenine ANOVA Testi Sonuçları

		N	\bar{x}	ss	ANOVA					Post-Hoc Tukey HSD	
					Vary. K.	KT	Sd	KO	F	p	Fark. Kayn
Manevi Başa Çıkma	Düşük	48	4.3958	.53553	G.Arası	1,31	2	,65	3,16	,04	Düşük-Yüksek
	Orta	341	4.5695	.43765	G.İçi	84,98	408	,20			
	Yüksek	22	4.5000	.55119	Toplam	86,29	410				
	Toplam	411	4.5455	.45879							
Aşknlık	Düşük	48	4.7396	.32599	G.Arası	,55	2	,27	2,71	,04	
	Orta	341	4.8328	.31141	G.İçi	41,33	408	,10			
	Yüksek	22	4.7273	.40022	Toplam	41,88	410				
	Toplam	411	4.8163	.31961							
Manevi Yaşantı	Düşük	48	4.0075	.51473	G.Arası	1,36	2	,68	2,63	,07	
	Orta	341	4.1689	.50489	G.İçi	105,40	408	,25			
	Yüksek	22	4.3873	.54701	Toplam	106,76	410				
	Toplam	411	4.1620	.51030							
Anlam Arayışı	Düşük	48	4.6094	.37155	G.Arası	,61	2	,30	1,98	,13	
	Orta	341	4.6371	.39492	G.İçi	63,42	408	,15			
	Yüksek	22	4.4659	.43160	Toplam	64,04	410				
	Toplam	411	4.6247	.39524							
Manevi Hoşnutluk	Düşük	48	2.3385	.34783	G.Arası	1,89	2	,94	6,06	,00	Düşük-Yüksek
	Orta	341	2.2566	.40782	G.İçi	63,66	408	,15			
	Yüksek	22	1.9886	.26138	Toplam	65,56	410				
	Toplam	411	2.2518	.39988							
Bağlantı	Düşük	48	4.6667	.42941	G.Arası	,44	2	,22	2,07	,12	
	Orta	341	4.7691	.31155	G.İçi	43,35	408	,10			
	Yüksek	22	4.7614	.28323	Toplam	43,79	410				
	Toplam	411	4.7567	.32683							
Tabiatla Uyum	Düşük	48	3.4653	.49460	G.Arası	2	,480	2,18	,11	,11	
	Orta	341	3.4330	.46705	G.İçi	408	,220				
	Yüksek	22	3.2273	.44109	Toplam	410					
	Toplam	411	3.4258	.47036							

Tablo 12’de görüldüğü üzere örnekleme oluşturan bireylerin maneviyat ölçeği puanlarının ekonomik düzey değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, manevi başa çıkma, aşknlık ve manevi hoşnutluk alt boyutlarında aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Maneviyat ölçeği alt boyutlarından manevi başa çıkma boyutunda; düşük ekonomik düzeyi sahip katılımcıların (\bar{x} =4.39, ss =0.53), orta ekonomik düzeye sahip

katılımcıların ($\bar{x}=4.56$, $ss=0.43$), yüksek ekonomik düzeye sahip katılımcıların ($\bar{x}=4.50$, $ss=0.55$) katılımcıların manevi başa çıkma puanları arasında orta düzey ekonomik düzeye sahip katılımcıların daha yüksek oranda olumlu yanıt verdiği ve bu ekonomik düzey grubu lehine anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir ($F=3.16$; $p=0.04<0.05$). Maneviyat ölçeği alt boyutlarından aşkınlık boyutunda; düşük ekonomik düzeyi sahip katılımcıların ($\bar{x}=4.73$, $ss=0.32$), orta ekonomik düzeye sahip katılımcıların ($\bar{x}=4.83$, $ss=0.31$), yüksek ekonomik düzeye sahip katılımcıların ($\bar{x}=4.72$, $ss=0.40$) katılımcıların aşkınlık puanları arasında orta düzey ekonomik düzeye sahip katılımcıların daha yüksek oranda olumlu yanıt vermiş ve bu ekonomik düzey grubu lehine anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir ($F=2,71$; $p=0.04<0.05$).

Maneviyat ölçeği alt boyutlarından manevi hoşnutluk boyutunda düşük ekonomik düzeyi sahip katılımcıların ($\bar{x}=2.33$, $ss=0.34$), orta ekonomik düzeye sahip katılımcıların ($\bar{x}=2.25$, $ss=0.40$), yüksek ekonomik düzeye sahip katılımcıların ($\bar{x}=1.19$, $ss=0.26$) katılımcıların manevi hoşnutluk puanları arasında yüksek ekonomik düzeye sahip katılımcıların daha yüksek oranda olumsuz yanıt verdiği ve bu ekonomik düzey grubu lehine anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir ($F=6.06$; $p=0.00<0.05$).

Katılımcıların “Maneviyat ölçeği puanları dünyaya geliş sırası değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” alt problemine dair bulgular Tablo 13’de verilmektedir.

Tablo 13. Maneviyat Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Dünyaya Geliş Sırası Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları

		<i>N</i>	\bar{x}	<i>ss</i>	<i>ANOVA</i>			<i>Fark Kay</i>	
					<i>Var. K.</i>	<i>K.Top</i>	<i>K. Ort.</i>	<i>F</i>	<i>P</i>
Manevi Başa Çıkma	İlk çocuk	128	4.53	.48	Grp.ara	.08	.04	.19	.82
	Ortanca	177	4.56	.42	Grp.içi	86.21	.21		
	Çocuk								
	Son çocuk	106	4.53	.47	Top.	86.29			
	Toplam	411	4.54	.45					
Aşkınlık	İlk çocuk	128	4.84	.28	Grp.ara	.36	.18	1.79	.16
	Ortanca	177	4.78	.34	Grp.içi	41.51	.10		
	Çocuk								
	Son çocuk	106	4.83	.31	Top.	41.88			
	Toplam	411	4.81	.31					
Manevi Yaşantı	İlk çocuk	128	4.14	.53	Grp.ara	.11	.05	.21	.81
	Ortanca	177	4.18	.50	Grp.içi	106.65	.26		
	Çocuk								
	Son çocuk	106	4.14	.49	Top.	106.76			
	Toplam	411	4.16	.51					

		N	\bar{X}	ss	ANOVA					Fark Kay
					Var. K.	K.Top	K. Ort.	F	P	
Anlam Arayışı	İlk çocuk	128	4.64	.37	Grp.ara	.17	.08	.56	.57	
	Ortanca	177	4.60	.41	Grp.içi	63.87	.15			
	Çocuk									
	Son çocuk	106	4.63	.38	Top.	64.04				
	Toplam	411	4.62	.39						
Manevi Hoşnutluk	İlk çocuk	128	2.26	.39	Grp.ara	.05	.02	.16	.85	
	Ortanca	177	2.25	.39	Grp.içi	65.51	.16			
	Çocuk									
	Son çocuk	106	2.23	.40	Top.	65.56				
	Toplam	411	2.25	.39						
Bağlantı	İlk çocuk	128	4.74	.32	Grp.ara	.03	.01	.17	.84	
	Ortanca	177	4.75	.32	Grp.içi	43.75	.10			
	Çocuk									
	Son çocuk	106	4.77	.33	Top.	43.79				
	Toplam	411	4.75	.32						
Tabiatla Uyum	İlk çocuk	128	3.44	.45	Grp.ara	.10	.05	.23	.79	
	Ortanca	177	3.41	.48	Grp.içi	90.60	.22			
	Çocuk									
	Son çocuk	106	3.42	.47	Top.	90.70				
	Toplam	411	3.42	.47						

Tablo 13'te görüldüğü üzere örnekleme oluşturan bireylerin maneviyat ölçeği puanlarının dünyaya geliş sırası değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p > .05$).

Katılımcıların “Maneviyat ölçeği puanları kardeş sayısı değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” alt problemine dair bulgular Tablo 14’te verilmektedir.

Tablo 14. Maneviyat Ölçeği Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları

		N	\bar{X}	ss	Sh	ANOVA					Post Hoc Tukey HSD	
						Var. K.	K.Top	Sd	K. Ort.	F		p
Manevi	1.00	9	4.377	.5238	.1746	Grp.ar	2.648	6	.44	2.13	.04	7+>1
	2.00	59	4.454	.5302	.0690	Grp.ici	83.651	40	.20			
	3.00	12	4.479	.4666	.0410	Top.	86.299	41				
	Başa	4.00	97	4.606	.4382	.0445						
	Çıkma	5.00	53	4.618	.4407	.0605						
	6.00	26	4.569	.4183	.0820							
	7+	38	4.678	.3434	.0557							

	N	\bar{X}	ss	Sh	ANOVA						Post Hoc Tukey HSD	
					Var. K.	K.Top	Sd	K.	F	p		Fark.Ka y
	Toplam	41	4,545	,4587	,0226							
Aşkınlık	1.00	9	4,722	,3632	,1210	Grp.ar	1,006	6	,16	1,65	,13	
	2.00	59	4,847	,2824	,0367	Grp.ici	40,875	40	,10			
	3.00	12	4,751	,3651	,0321	Top.	41,881	41				
	4.00	97	4,850	,2990	,0303							
	5.00	53	4,877	,2757	,0378							
	6.00	26	4,846	,3088	,0605							
	7+	38	4,815	,2945	,0477							
	Toplam	41	4,816	,3196	,0157							
Manevi Yaşantı	1.00	9	4,088	,6173	,2057	Grp.ar	1,906	6	,31	1,22	,29	
	2.00	59	4,105	,4833	,0629	Grp.ici	104,86	40	,26			
	3.00	12	4,128	,5116	,0450	Top.	106,76	41				
	4.00	97	4,175	,5746	,0583							
	5.00	53	4,237	,4575	,0628							
	6.00	26	4,053	,4216	,0826							
	7+	38	4,315	,4570	,0741							
	Toplam	41	4,162	,5103	,0251							
Anlam Arayışı	1.00	9	4,666	,2795	,0931	Grp.ar	,513	6	,08	,544	,77	
	2.00	59	4,589	,4120	,0536	Grp.ici	63,534	40	,15			
	3.00	12	4,598	,4197	,0369	Top.	64,047	41				
	4.00	97	4,667	,3603	,0365							
	5.00	53	4,608	,4028	,0553							
	6.00	26	4,605	,3686	,0722							
	7+	38	4,684	,4097	,0664							
	Toplam	41	4,624	,3952	,0195							
Manevi Hoşnutluk	1.00	9	2,083	,2500	,0833	Grp.ar	1,482	6	,24	1,55	,15	
	2.00	59	2,292	,4432	,0577	Grp.ici	64,079	40	,15			
	3.00	12	2,224	,3975	,0350	Top.	65,561	41				
	4.00	97	2,221	,3660	,0371							
	5.00	53	2,235	,3779	,0519							
	6.00	26	2,269	,4945	,0970							
	7+	38	2,407	,3873	,0628							
	Toplam	41	2,251	,3998	,0197							
Bağlantı	1.00	9	4,777	,3632	,1210	Grp.ar	1,227	6	,20	1,94	,07	
	2.00	59	4,783	,3060	,0398	Grp.ici	42,567	40	,10			
	3.00	12	4,680	,3576	,0314	Top.	43,794	41				
	4.00	97	4,793	,3104	,0315							
	5.00	53	4,830	,2849	,0391							
	6.00	26	4,769	,3156	,0619							
	7+	38	4,763	,3180	,0516							
	Toplam	41	4,756	,3268	,0161							
Tabiatla Uyum	1.00	9	3,148	,3379	,1126	Grp.ar	1,208	6	,20	,909	,48	
	2.00	59	3,412	,4258	,0554	Grp.ici	89,500	40	,22			
	3.00	12	3,457	,4788	,0421	Top.	90,709	41				
	4.00	97	3,426	,4732	,0480							
	5.00	53	3,427	,4864	,0668							
	6.00	26	3,320	,4942	,0969							
	7+	38	3,473	,4878	,0791							
	Toplam	41	3,425	,4703	,0232							

Tablo 14’te görüldüğü üzere örnekleme oluşturan bireylerin maneviyat ölçeği puanlarının kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda manevi başa çıkma alt boyutunda aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0.05$).

Maneviyat ölçeği alt boyutlarından manevi başa çıkma boyutunda; bir kardeşe sahip katılımcıların ($\bar{x}=4.37$, $ss=0.52$), iki kardeşe sahip katılımcıların ($\bar{x}=4.45$, $ss=0.53$), üç kardeşe sahip katılımcıların ($\bar{x}=4.47$, $ss=0.46$), dört kardeşe sahip katılımcıların ($\bar{x}=4.60$, $ss=0.43$), beş kardeşe sahip katılımcıların ($\bar{x}=4.61$, $ss=0.44$), altı kardeşe sahip katılımcıların ($\bar{x}=4.56$, $ss=0.41$), yedi ve daha fazla kardeşe sahip katılımcıların ($\bar{x}=4.60$, $ss=0.43$) manevi başa çıkma puanları arasında yedi ve daha üstü kardeşe sahip katılımcıların daha yüksek oranda olumlu yanıt verdiği ve bu grup lehine anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir ($F=2.13$; $p=0.04<0.05$).

Tablo 14'te kardeş sayısı değişkenine göre diğer boyutların analizinde herhangi bir anlamlı farklılaşma oluşmamıştır ($p>0.05$).

Katılımcıların "Maneviyat ölçeği puanları eğitim düzeyi değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?" alt problemine dair bulgular Tablo 15'te verilmektedir.

Tablo 15. Maneviyat Ölçeği Puanlarının Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları

		N	\bar{X}	SS	Sh	ANOVA					Post Hoc		
						Var. K.	K.top	Sd	K. Ort.	F	p	Tukey HSD	
												Fark.Kay	
Manevi Başa Çıkma	Okuryazar değil	4	4,6500	,34157	,17078	Grp.ara	,680	5	,136	,643	,66		
	İlkokul mezunu	7	4,8000	,30551	,11547	Grp.içi	85,619	405	,211				
	Ortaokul mezunu	23	4,5304	,46165	,09626	Top.	86,299	410					
	Lise mezunu	121	4,5537	,43494	,03954								
	Lisans mezunu	204	4,5461	,47357	,03316								
	Lisans üstü	52	4,4885	,48087	,06668								
	Toplam	411	4,5455	,45879	,02263								
Aşkınlık	Okuryazar değil	4	5,0000	,00000	,00000	Grp.ara	,367	5	,073	,716	,61		
	İlkokul mezunu	7	4,8571	,24398	,09221	Grp.içi	41,514	405	,103				
	Ortaokul mezunu	23	4,7826	,29488	,06149	Top.	41,881	410					
	Lise mezunu	121	4,8471	,30168	,02743								
	Lisans mezunu	204	4,7966	,34604	,02423								
	Lisans üstü	52	4,8173	,28056	,03891								
	Toplam	411	4,8163	,31961	,01577								
Manevi Yaşantı	Okuryazar değil	4	4,5000	,11547	,05774	Grp.ara	2,448	5	,490	1,901	,09		
	İlkokul mezunu	7	4,6286	,45356	,17143	Grp.içi	104,320	405	,258				
	Ortaokul mezunu	23	4,2087	,52041	,10851	Top.	106,768	410					
	Lise mezunu	121	4,1818	,52026	,04730								
	Lisans mezunu	204	4,1412	,51007	,03571								
	Lisans üstü	52	4,0885	,48087	,06668								
	Toplam	411	4,1620	,51030	,02517								
Anlam Arayışı	Okuryazar değil	4	4,6875	,47324	,23662	Grp.ara	,565	5	,113	,721	,60		
	İlkokul mezunu	7	4,6429	,40459	,15292	Grp.içi	63,481	405	,157				
	Ortaokul mezunu	23	4,5761	,52459	,10939	Top.	64,047	410					
	Lise mezunu	121	4,6756	,39613	,03601								
	Lisans mezunu	204	4,6115	,38857	,02721								
	Lisans üstü	52	4,5721	,35125	,04871								
	Toplam	411	4,6247	,39524	,01950								
Manevi Hoşnutsukluk	Okuryazar değil	4	2,5625	,42696	,21348	Grp.ara	,883	5	,177	1,106	,35		
	İlkokul mezunu	7	2,3571	,49701	,18785	Grp.içi	64,678	405	,160				
	Ortaokul mezunu	23	2,2391	,34111	,07113	Top.	65,561	410					
	Lise mezunu	121	2,2727	,40697	,03700								
	Lisans mezunu	204	2,2525	,39857	,02791								
	Lisans üstü	52	2,1683	,39520	,05480								

	N	\bar{X}	SS	Sh	ANOVA					p	Post Hoc Tukey HSD Fark.Kay	
					Var. K.	K.top	Sd	K. Ort.	F			
Toplam	411	2,2518	,39988	,01972								
Bağlantı	Okuryazar değil	4	4,9375	,12500	,06250	Grp.ara	1,229	5	,246	2,338	,04	Lisansüstü- İlkokul
	İlkokul mezunu	7	5,0000	,00000	,00000	Grp.içi	42,565	405	,105			
	Ortaokul mezunu	23	4,8030	,34219	,07135	Top.	43,794	410				
	Lise mezunu	121	4,8079	,30407	,02764							
	Lisans mezunu	204	4,7328	,34341	,02404							
	Lisans üstü.	52	4,7260	,31020	,04302							
Toplam	411	4,7567	,32683	,01612								
Tabiatla Uyum	Okuryazar değil	4	3,5833	,56928	,28464	Grp.ara	,434	5	,087	,389	,85	
	İlkokul mezunu	7	3,5714	,31706	,11984	Grp.içi	90,275	405	,223			
	Ortaokul mezunu	23	3,4493	,46719	,09742	Top.	90,709	410				
	Lise mezunu	121	3,4380	,48502	,04409							
	Lisans mezunu	204	3,4216	,45828	,03209							
	Lisans üstü	52	3,3718	,50554	,07011							
Toplam	411	3,4258	,47036	,02320								

Tablo 15'te görüldüğü üzere örnekleme oluşturan bireylerin maneviyat ölçeği puanlarının eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda bağlantı alt boyutunda aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0.05$).

Maneviyat ölçeği alt boyutlarından bağlantı boyutunda; okur-yazar olmayan katılımcıların ($\bar{x}=4.93$, $ss=0.12$), ilkokul eğitim düzeyine sahip katılımcıların ($\bar{x}=5.00$ $ss=0.00$), ortaokul eğitim düzeyine sahip katılımcıların ($\bar{x}=4.66$, $ss=0.34$), lise eğitim düzeyine sahip katılımcıların ($\bar{x}=4.80$, $ss=0.30$), lisans eğitim düzeyine sahip katılımcıların ($\bar{x}=4.73$, $ss=0.34$), lisansüstü eğitim düzeyine sahip katılımcıların ($\bar{x}=4.72$, $ss=0.31$) bağlantı boyutunda ilkokul eğitim düzeyine sahip katılımcıların daha yüksek oranda olumlu yanıt vermiş ve bu eğitim düzeyi grubu lehine anlamlı farklılaşma olduğu görülmektedir ($F=2.13$; $p=0.04 < 0.05$).

Tablo 15'te kardeş sayısı değişkenine göre diğer boyutların analizinde herhangi bir farklılaşma oluşmamıştır ($p > 0.05$).

Katılımcıların "Maneviyat ölçeği puanları annenin eğitim düzeyi değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?" alt problemine dair bulgular Tablo 16'da verilmektedir.

Tablo 16. Maneviyat Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine ANOVA Testi Sonuçları

Anne Eğitim Seviyesi	N	\bar{X}	Ss	Sh	ANOVA							Post Hoc Tukey Fark.Kay
					Var. K.	Fark.Kay	Sd	K. Ort.	F	p	Fark.Kay	
Manevi Başa Çıkma	Okuryazar değil	87	4.59	.39	3.60	Grp.ara	,58	5	,11	,55	,73	
	İlkokul mezunu	203	4.52	.48	3.20	Grp.içi	85,71	405	,21			
	Ortaokul mezunu	53	4.50	.44	3.40	Top.	86,29	410				
	Lise mezunu	42	4.56	.47	3.60							
	Lisans mezunu	25	4.58	.40	3.80							
	Lisans üstü	1	4.20	.	4.20							
	Toplam	411	4.54	.45	3.20							
Aşkınlık	Okuryazar değil	87	4.88	.23	4.00	Grp.ara	1,39	5	,27	1,78	,05	
	İlkokul mezunu	203	4.82	.29	4.00	Grp.içi	40,49	405	,10			
	Ortaokul mezunu	53	4.68	.42	4.00	Top.	41,88	410				
	Lise mezunu	42	4.82	.32	4.00							
	Lisans mezunu	25	4.80	.38	4.00							
	Lisans üstü	1	4.80	.	4.50							
	Toplam	411	4.81	.31	4.00							
Manevi Yaşantı	Okuryazar değil	87	4.14	.51	3.00	Grp.ara	,06	5	,01	,04	,99	
	İlkokul mezunu	203	4.16	.49	3.00	Grp.içi	106,70	405	,26			
	Ortaokul mezunu	53	4.16	.56	3.20	Top.	106,76	410				
	Lise mezunu	42	4.16	.50	3.00							
	Lisans mezunu	25	4.17	.53	3.20							
	Lisans üstü	1	4.00	.	4.00							
	Toplam	411	4.16	.51	3.00							
Anlam Arayışı	Okuryazar değil	87	4.62	.38	3.25	Grp.ara	1,13	5	,22	1,46	,20	
	İlkokul mezunu	203	4.65	.37	3.50	Grp.içi	62,90	405	,15			
	Ortaokul mezunu	53	4.53	.40	3.75	Top.	64,04	410				
	Lise mezunu	42	4.67	.40	3.50							
	Lisans mezunu	25	4.49	.48	3.50							
	Lisans üstü	1	4.50	.	4.50							
	Toplam	411	4.62	.39	3.25							
Manevi Hoşnutluk	Okuryazar değil	87	2.29	.39	1.50	Grp.ara	,28	5	,05	,35	,88	
	İlkokul mezunu	203	2.25	.39	1.50	Grp.içi	65,27	405	,16			
	Ortaokul mezunu	53	2.23	.41	1.50	Top.	65,56	410				
	Lise mezunu	42	2.19	.45	1.50							
	Lisans mezunu	25	2.24	.34	1.75							
	Lisans üstü	1	2.25	.	2.25							
	Toplam	411	2.25	.39	1.50							
Bağlantı	Okuryazar değil	87	4.79	.30	4.00	Grp.ara	,20	5	,04	,38	,86	
	İlkokul mezunu	203	4.74	.31	3.75	Grp.içi	43,58	405	,10			
	Ortaokul mezunu	53	4.73	.35	3.75	Top.	43,79	410				
	Lise mezunu	42	4.75	.37	3.75							
	Lisans mezunu	25	4.74	.35	3.75							
	Lisans üstü	1	4.75	.	4.75							
	Toplam	411	4.75	.32	3.75							
Tabiatla Uyum	Okuryazar değil	87	3.39	.48	2.33	Grp.ara	,76	5	,15	,68	,63	
	İlkokul mezunu	203	3.46	.48	2.33	Grp.içi	89,94	405	,22			
	Ortaokul mezunu	53	3.38	.44	2.67	Top.	90,70	410				
	Lise mezunu	42	3.39	.42	2.33							
	Lisans mezunu	25	3.34	.41	2.67							
	Lisans üstü	1	3.33	.	3.33							
	Toplam	411	3.42	.47	2.33							

Tablo 16’da görüldüğü üzere örnekleme oluşturan bireylerin maneviyat ölçeği puanlarının annenin eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi

(ANOVA) sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>.05$).

Katılımcıların “Maneviyat ölçeği puanları babanın eğitim düzeyi değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” alt problemine dair bulgular Tablo 17’de verilmektedir.

Tablo 17. Maneviyat Ölçeğinden Elde Edilen Puanlarının Babanı Eğitim Düzeyi Değişkenine göre ANOVA Testi Sonuçları

	Baba Eğitim Seviyesi	N	\bar{X}	Ss	Sh	ANOVA					Post Hoc Tukey HSD	
						Var. K.	Fark.Kay	Sd	K. Ort.	F	F	Fark.Kay
Manevi Başa Çıkma	Okuryaz	13	4,70	,34	,09	Grp.ara	,56	5	,11	,53	,75	
	İlkokul	140	4,54	,48	,04	Grp.içi	85,73	405	,21			
	Ortaokul	81	4,57	,45	,05	Top.	86,29	410				
	Lise	81	4,50	,46	,05							
	Lisans	82	4,53	,41	,04							
	L. üstü	14	4,58	,52	,13							
	Toplam	411	4,54	,45	,02							
Aşkınlık	Okuryaz	13	4,88	,21	,06	Grp.ara	,59	5	,11	1,17	,32	
	İlkokul	140	4,83	,27	,02	Grp.içi	41,28	405	,10			
	Ortaokul	81	4,86	,29	,03	Top.	41,88	410				
	Lise	81	4,76	,37	,04							
	Lisans	82	4,78	,35	,03							
	L. üstü	14	4,82	,31	,08							
	Toplam	411	4,81	,31	,01							
Manevi Yaşantı	Okuryaz	13	4,13	,57	,16	Grp.ara	,35	5	,07	,27	,92	
	İlkokul	140	4,17	,50	,04	Grp.içi	106,40	405	,26			
	Ortaokul	81	4,15	,55	,06	Top.	106,76	410				
	Lise	81	4,11	,50	,05							
	Lisans	82	4,20	,45	,05							
	L. üstü	14	4,14	,59	,15							
	Toplam	411	4,16	,51	,02							
Anlam Arayışı	Okuryaz	13	4,65	,42	,11	Grp.ara	,75	5	,15	,96	,43	
	İlkokul	140	4,65	,39	,03	Grp.içi	63,29	405	,15			
	Ortaokul	81	4,66	,35	,03	Top.	64,04	410				
	Lise	81	4,60	,41	,04							
	Lisans	82	4,55	,42	,04							
	L. üstü	14	4,62	,32	,08							
	Toplam	411	4,62	,39	,01							
Manevi Hoşnutluk	Okuryaz	13	2,38	,50	,14	Grp.ara	1,20	5	,24	1,52	,18	
	İlkokul	140	2,25	,40	,03	Grp.içi	64,35	405	,15			
	Ortaokul	81	2,31	,38	,04	Top.	65,56	410				
	Lise	81	2,27	,40	,04							
	Lisans	82	2,16	,38	,04							
	L.üstü	14	2,17	,31	,08							
	Toplam	411	2,25	,39	,01							
Bağlantı	Okuryaz	13	4,90	,24	,06	Grp.ara	,61	5	,12	1,15	,33	
	İlkokul	140	4,77	,30	,02	Grp.içi	43,17	405	,10			
	Ortaokul	81	4,76	,33	,03	Top.	43,79	410				
	Lise	81	4,71	,37	,04							
	Lisans	82	4,72	,32	,03							
	L.Üstü	14	4,80	,28	,07							
	Toplam	411	4,75	,32	,01							

Baba Eğitim Seviyesi	N	\bar{X}	Ss	Sh	ANOVA						Post Hoc	
					Var. K.	Fark.Kay	Sd	K. Ort.	F	F	Tukey HSD	
Tabiiatla Uyum	Okuryaz	13	3,23	,45	,12	Grp.ara	2,06	5	,41	1,89	,09	
	İlkokul	140	3,47	,47	,04	Grp.içi	88,64	405	,21			
	Ortaokul	81	3,49	,39	,04	Top.	90,70	410				
	Lise	81	3,41	,48	,05							
	Lisans	82	3,34	,48	,05							
	L.üstü	14	3,26	,57	,15							
	Toplam	411	3,42	,47	,02							

Tablo 17'de görüldüğü üzere örnekleme oluşturan bireylerin maneviyat ölçeği puanlarının babanın eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>.05$).

Katılımcıların “Maneviyat ölçeği puanları büyüdüğü yer değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” alt problemine dair bulgular Tablo 18’de verilmektedir.

Tablo 18. Maneviyat Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Büyüdükleri Yer Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları

		N	X	Ss	Sh	ANOVA						Post-Hoc
						Var. K.	K.Top	Sd	K. Ort.	F	P	Tukey HSD
Manevi Başa Çıkma	Köy	68	4,44	,51	,06	Grp.ar	2,36	4	,59	2,85	,02	Yuttdışı-B.Şehir
	İlçe	71	4,49	,44	,05	Grp.içi	83,93	406	,20			
	Şehir	13	4,56	,45	,03	Top.	86,29	410				
	B.şehir	12	4,62	,40	,03							
	Yurtdışı	8	4,27	,68	,24							
	Toplam	41	4,54	,45	,02							
Aşkınlık	Köy	68	4,78	,32	,03	Grp.ar	1,04	4	,26	2,58	,03	Yuttdışı-B.Şehir
	İlçe	71	4,72	,35	,04	Grp.içi	40,84	406	,10			
	Şehir	13	4,83	,32	,02	Top.	41,88	410				
	B.şehir	12	4,86	,26	,02							
	Yurtdışı	8	4,75	,46	,16							
	Toplam	41	4,81	,31	,01							
Manevi Yaşantı	Köy	68	4,07	,53	,06	Grp.ar	2,96	4	,74	2,90	,02	Yurtdışı-B.Şehir
	İlçe	71	4,05	,44	,05	Grp.içi	103,8	406	,25			
	Şehir	13	4,17	,50	,04	Top.	106,7	410				
	B.şehir	12	4,26	,51	,04							
	Yurtdışı	8	4,00	,63	,22							
	Toplam	41	4,16	,51	,02							
Anlam Arayışı	Köy	68	4,63	,36	,04	Grp.ar	,02	4	,00	,04	,99	
	İlçe	71	4,60	,40	,04	Grp.içi	64,02	406	,15			
	Şehir	13	4,62	,39	,03	Top.	64,04	410				
	B.şehir	12	4,63	,41	,03							
	Yurtdışı	8	4,62	,35	,12							
	Toplam	41	4,62	,39	,01							
Manevi Hoşnutluk	Köy	68	2,28	,38	,04	Grp.ar	,11	4	,03	,18	,94	
	İlçe	71	2,26	,35	,04	Grp.içi	65,44	406	,16			
	Şehir	13	2,23	,41	,03	Top.	65,56	410				
	B.şehir	12	2,24	,41	,03							
	Yurtdışı	8	2,21	,48	,17							

		N	X	Ss	Sh	ANOVA					Post-Hoc			
											Tukey HSD			
						Var. K.	K.Top	Sd	K. Ort.	F	P	Fark.Kay		
	Toplam	41	2,25	,39	,01									
Bağlantı	Köy	68	4,72	,30	,03	Grp.ar	,52	4	,13	1,23	,29			
	İlçe	71	4,69	,38	,04	Grp.içi	43,26	406	,10					
	Şehir	13	4,78	,29	,02	Top.	43,79	410						
	B.şehir	12	4,77	,32	,02									
	Yurtdışı	8	4,71	,43	,15									
	Toplam	41	4,75	,32	,01									
Tabiatla Uyum	Köy	68	3,39	,46	,05	Grp.ar	1,320	4	,33	1,49	,20			
	İlçe	71	3,43	,45	,05	Grp.içi	89,38	406	,22					
	Şehir	13	3,44	,48	,04	Top.	90,70	410						
	B.şehir	12	3,44	,44	,03									
	Yurtdışı	8	3,04	,60	,21									
	Toplam	41	3,42	,47	,02									

Tablo 18’de görüldüğü üzere örnekleme oluşturan bireylerin maneviyat ölçeği puanlarının büyüdüğü yer değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda manevi başa çıkma, aşkınlık ve manevi yaşantı alt boyutlarında aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0.05$).

Maneviyat ölçeği alt boyutlarından manevi başa çıkma boyutunda; köyde büyüyen katılımcıların ($\bar{x}=4.44$, $ss=0.51$), ilçede büyüyen katılımcıların ($\bar{x}=4.49$ $ss=0.44$), şehirde büyüyen katılımcıların ($\bar{x}=4.56$, $ss=0.45$), büyükşehirde büyüyen katılımcıların ($\bar{x}=4.62$, $ss=0.40$), yurtdışında büyüyen katılımcıların ($\bar{x}=4.27$, $ss=0.68$), manevi başa çıkma boyutunda büyükşehirde büyüyen katılımcılar daha yüksek oranda olumlu yanıt vermiş ve büyüdüğü yer grubu lehine anlamlı farklılaşma olduğu görülmektedir ($F=2.85$; $p=0.02$).

Maneviyat ölçeği alt boyutlarından aşkınlık boyutunda köyde büyüyen katılımcıların ($\bar{x}=4.78$, $ss=0.32$), ilçede büyüyen katılımcıların ($\bar{x}=4.72$ $ss=0.35$), şehirde büyüyen katılımcıların ($\bar{x}=4.83$, $ss=0.32$), büyükşehirde büyüyen katılımcıların ($\bar{x}=4.86$, $ss=0.26$), yurtdışında büyüyen katılımcıların ($\bar{x}=4.75$, $ss=0.46$), aşkınlık boyutunda şehir ve büyükşehirde büyüyen katılımcılar daha yüksek oranda olumlu yanıt vermiş ve büyüdüğü yer grubu lehine anlamlı farklılaşma olduğu görülmektedir ($F=2.58$; $p=0.03$).

Maneviyat ölçeği alt boyutlarından manevi yaşantı boyutunda köyde büyüyen katılımcıların ($\bar{x}=4.07$, $ss=0.53$), ilçede büyüyen katılımcıların ($\bar{x}=4.05$ $ss=0.44$), şehirde büyüyen katılımcıların ($\bar{x}=4.17$, $ss=0.50$), büyükşehirde büyüyen katılımcıların ($\bar{x}=4.26$, $ss=0.51$), yurtdışında büyüyen katılımcıların ($\bar{x}=4.00$, $ss=0.63$), manevi yaşantı boyutunda şehir ve büyükşehirde büyüyen katılımcılar daha yüksek oranda olumlu yanıt vermiş ve büyüdüğü yer grubu lehine anlamlı farklılaşma olduğu görülmektedir. (F:2.90, p=0.02)

Tablo 18’de kardeş sayısı değişkenine göre diğer boyutların analizinde herhangi bir farklılaşma oluşmamıştır (P>0.05)

Katılımcıların “Maneviyat ölçeği puanları meslek grubu değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” alt problemine dair bulgular Tablo 19’de verilmektedir

Tablo 19. Maneviyat Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Meslek Grubu Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları

		N	\bar{x}	Ss	Sh	ANOVA					Post-Hoc		
						Var.	K.	Fark.Kay	Sd	K.	F	P	Tukey HSD
													Fark.Kay
Manevi Başa Çıkma	Ev hanımı	39	4.73	.36	.05	Grp.ara	2.71	7	.38	2.17	.04	Esnaf-	
	Memur	147	4.53	.45	.03	Grp.ici	83.52	403	.20				
	Öğrenci	129	4.52	.46	.04	Top.	86.29	410					
	Esnaf	8	4.82	.32	.11								
	Tüccar	3	4.26	.23	.13								
	Serbest	15	4.44	.52	.13								
	Özel sektör	53	4.51	.51	.07								
	İssiz	17	4.43	.40	.09								
	Toplam	411	4.54	.45	.02								
Aşkınlık	Ev hanımı	39	4.85	.30	.04	Grp.ara	1.09	7	.15	1.55	.14		
	Memur	147	4.81	.30	.02	Grp.ici	40.78	403	.10				
	Öğrenci	129	4.82	.31	.02	Top.	41.88	410					
	Esnaf	8	4.81	.37	.13								
	Tüccar	3	4.66	.28	.16								
	Serbest	15	4.56	.45	.11								
	Özel sektör	53	4.82	.31	.04								
	İssiz	17	4.82	.30	.07								
	Toplam	411	4.81	.31	.01								
Manevi Yaşantı	Ev hanımı	39	4.34	.53	.08	Grp.ara	2.54	7	.36	1.40	.20		
	Memur	147	4.12	.47	.03	Grp.ici	104.22	403	.25				
	Öğrenci	129	4.15	.54	.04	Top.	106.76	410					
	Esnaf	8	4.37	.43	.15								
	Tüccar	3	3.80	.00	.00								
	Serbest	15	4.13	.44	.11								
	Özel sektör	53	4.17	.54	.07								
	İssiz	17	4.03	.46	.11								
	Toplam	411	4.16	.51	.02								
Anlam Arayışı	Ev hanımı	39	4.60	.45	.07	Grp.ara	.53	7	.07	.48	.84		
	Memur	147	4.60	.39	.03	Grp.ici	63.51	403	.15				
	Öğrenci	129	4.65	.40	.03	Top.	64.04	410					
	Esnaf	8	4.56	.29	.10								

	N	\bar{x}	Ss	Sh	ANOVA					Post-Hoc		
					Var. K.	Fark.Kay	Sd	K.	F	P	Tukey	HSD
	Tüccar	3	4,75	,25	,14							
	Serbest	15	4,55	,40	,10							
	Özel sektör	53	4,62	,38	,05							
	İssiz	17	4,72	,30	,07							
	Toplam	411	4,62	,39	,01							
Manevi Hoşnutluk	Ev hanımı	39	2,27	,39	,06	Grp.ara	1,13	7	,16	1,01	,42	
	Memur	147	2,22	,39	,03	Grp.ici	64,42	403	,16			
	Öğrenci	129	2,28	,37	,03	Top.	65,56	410				
	Esnaf	8	2,21	,43	,15							
	Tüccar	3	1,83	,14	,08							
	Serbest	15	2,35	,53	,13							
	Özel sektör	53	2,21	,41	,05							
	İssiz	17	2,32	,48	,11							
	Toplam	411	2,25	,39	,01							
Bağlantı	Ev hanımı	39	4,91	,21	,03	Grp.ara	1,41	7	,20	2,22	,04	
	Memur	147	4,72	,33	,02	Grp.ici	42,38	403	,10			
	Öğrenci	129	4,73	,33	,02	Top.	43,79	410				
	Esnaf	8	4,87	,26	,09							
	Tüccar	3	4,66	,38	,22							
	Serbest	15	4,71	,37	,09							
	Özel sektör	53	4,79	,32	,04							
	İssiz	17	4,75	,27	,06							
	Toplam	411	4,75	,32	,01							
Tabiatla Uyum	Ev hanımı	39	3,48	,50	,08	Grp.ara	1,93	7	,27	1,25	,27	
	Memur	147	3,41	,49	,04	Grp.ici	88,77	403	,22			
	Öğrenci	129	3,42	,43	,03	Top.	90,70	410				
	Esnaf	8	3,83	,59	,20							
	Tüccar	3	3,66	,33	,19							
	Serbest	15	3,33	,45	,11							
	Özel sektör	53	3,39	,44	,06							
	İssiz	17	3,35	,44	,10							
	Toplam	411	3,42	,47	,02							

Tablo 19’da görüldüğü üzere örnekleme oluşturan bireylerin maneviyat ölçeği puanlarının meslek grubu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda manevi başa çıkma ve bağlantı alt boyutlarında aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur

Maneviyat ölçeği alt boyutlarından manevi başa çıkma boyutunda; ev hanımı olan katılımcıların (\bar{x} =4.73, ss=0.36), memur olan katılımcıların (\bar{x} =4.53 ss=0.45), öğrenci olan katılımcıların (\bar{x} =4.52, ss=0.46), esnaf olan katılımcıların (\bar{x} =4.82, ss=0.32), tüccar olan katılımcıların (\bar{x} =4.26, ss=0.23), serbest mesleği olan katılımcıların (\bar{x} =4.44, ss=0.52), özel sektörde çalışan olan katılımcıların (\bar{x} =4.51, ss=0.51), işsiz olan katılımcıların (\bar{x} =4.43, ss=0.40) manevi başa çıkma boyutunda esnaf ve ev hanımı olan katılımcıların daha yüksek oranda olumlu yanıt verdiği ve meslek grubu lehine anlamlı farklılaşma olduğu görülmektedir. (F:2.17, p=0.04)

Maneviyat ölçeği alt boyutlarından bağlantı boyutunda; ev hanımı olan katılımcıların (\bar{x} =4.91, ss=0.21), memur olan katılımcıların (\bar{x} =4.72 ss=0.33), öğrenci olan

katılımcıların ($\bar{x}=4.73$, $ss=0.33$), esnaf olan katılımcıların ($\bar{x}=4.87$, $ss=0.26$), tüccar olan katılımcıların ($\bar{x}=4.66$, $ss=0.38$), serbest mesleği olan katılımcıların ($\bar{x}=4.71$, $ss=0.37$), özel sektörde çalışan olan katılımcıların ($\bar{x}=4.79$, $ss=0.32$), işsiz olan katılımcıların ($\bar{x}=4.47$, $ss=0.27$) bağlantı boyutunda ev hanımı, esnaf ve özel sektörde olan katılımcıların daha yüksek oranda olumlu yanıt verdiği ve meslek grubu lehine anlamlı farklılaşma olduğu görülmektedir. (F:2.22, p=0.04)

Tablo 19’da meslek grubu değişkenine göre diğer boyutların analizinde herhangi bir farklılaşma oluşmamıştır. (p>0.05)

Katılımcıların “Maneviyat ölçeği puanları algılanan anne baba tutumu değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” alt problemine dair bulgular Tablo 20’de verilmektedir.

Tablo 20. Maneviyat Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Algılanan Anne-Baba Tutumu Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları

		N	\bar{x}	Ss	Sh	ANOVA					Post-hoc	
						Var. K.	K.Top	Sd	K. Ort.	F	p	Tukey HSD Fark.Kay
Manevi Başa Çıkma	İlgili	245	4,56	,43	245	Grp.ara	,29	3	,09	,46	,70	
	İlgisiz	22	4,47	,58	22	Grp.içi	86,00	407	,21			
	Demokratik	26	4,50	,42	26	Top.	86,29	410				
	Destekleyici	118	4,52	,48	118							
	Toplam	411	4,54	,45	411							
Aşkınlık	İlgili	245	4,83	,30	245	Grp.ara	,26	3	,08	,87	,45	
	İlgisiz	22	4,77	,36	22	Grp.içi	41,61	407	,10			
	Demokratik	26	4,75	,38	26	Top.	41,88	410				
	Destekleyici	118	4,80	,33	118							
	Toplam	411	4,81	,31	411							
Manevi Yaşantı	İlgili	245	4,17	,51	245	Grp.ara	,13	3	,04	,16	,91	
	İlgisiz	22	4,14	,54	22	Grp.içi	106,63	407	,26			
	Demokratik	26	4,11	,47	26	Top.	106,76	410				
	Destekleyici	118	4,14	,50	118							
	Toplam	411	4,16	,51	411							
Anlam Arayışı	İlgili	245	4,63	,38	245	Grp.ara	,32	3	,10	,61	,56	
	İlgisiz	22	4,68	,37	22	Grp.içi	63,72	407	,15			
	Demokratik	26	4,53	,33	26	Top.	64,04	410				
	Destekleyici	118	4,61	,43	118							
	Toplam	411	4,62	,39	411							
Manevi Hoşnutluk	İlgili	245	2,25	,40	245	Grp.ara	,07	3	,02	,15	,92	
	İlgisiz	22	2,22	,30	22	Grp.içi	65,48	407	,16			
	Demokratik	26	2,29	,45	26	Top.	65,56	410				
	Destekleyici	118	2,24	,39	118							
	Toplam	411	2,25	,39	411							
Bağlantı	İlgili	245	4,78	,31	245	Grp.ara	,90	3	,30	2,84	,03	İlgisiz-Destekleyici
	İlgisiz	22	4,63	,41	22	Grp.içi	42,89	407	,10			
	Demokratik	26	4,65	,30	26	Top.	43,79	410				
	Destekleyici	118	4,73	,33	118							
	Toplam	411	4,75	,32	411							
t 1	İlgili	245	3,42	,46	245	Grp.ara	,95	3	,31	1,43	,23	

İlgisiz	22	3,62	,47	22	Grp.içi	89,75	407	,22
Demokratik	26	3,39	,46	26	Top.	90,70	410	
Destekleyici	118	3,39	,47	118				
Toplam	411	3,42	,47	411				

Tablo 20’de görüldüğü üzere örnekleme oluşturan bireylerin maneviyat ölçeği puanlarının anne-baba tutumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda bağlantı alt boyutunda aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur

Maneviyat ölçeği alt boyutlarından bağlantı boyutunda; ilgili anne-baba tutumuna sahip olan katılımcıların ($\bar{x}=4.78$, $ss=0.31$), ilgisiz anne-baba tutumuna sahip olan katılımcıların ($\bar{x}=4.63$ $ss=0.41$), demokratik anne-baba tutumuna sahip olan katılımcıların ($\bar{x}=4.65$, $ss=0.30$), destekleyici anne-baba tutumuna sahip olan katılımcıların ($\bar{x}=4.73$, $ss=0.33$), bağlantı boyutunda ilgili anne-baba tutumuna sahip olan katılımcıların daha yüksek oranda olumlu yanıt verdiği ve anne baba tutumu lehine anlamlı farklılaşma olduğu görülmektedir ($F=2.84$; $p=0.03<0.05$).

Tablo 20’de algılanan anne baba değişkenine göre diğer boyutların analizinde herhangi bir farklılaşma oluşmamıştır ($P>0.05$).

3.8. Yaşamın Anlamı’na Dair Bulgular

Katılımcıların “Yaşamın anlamı ölçeği puanları cinsiyet değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” alt problemine dair bulgular Tablo 21’de verilmektedir.

Tablo 21. Yaşamın Anlamı Ölçeğinden Elde Edilen puanların Cinsiyet değişkenine göre t - Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	X	ss	Sh	t-testi		
						T	Sd	P
Varolan Anlam	Kadın	316	4.90	.66	,18	-.43	409	.66
	Erkek	95	4.9	.69	,35		149,90	
Bulmaya çalışılan anlam	Kadın	316	5.10	.89	,25	1.54	409	.12
	Erkek	95	4.94	.86	,44		160,04	

Tablo 21’de görüldüğü üzere örnekleme oluşturan bireylerin yaşamın anlamı ölçeği puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>.05$).

Katılımcıların “Yaşamın anlamı ölçeği puanları yaş değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” alt problemine dair bulgular Tablo 22’de verilmektedir.

Tablo 22. Yaşamın Anlamı Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Yaş Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları

	N	\bar{x}	Ss	Sh	ANOVA					Post-hoc Tukey HSD		
					Var. K.	Fark. Kay	Sd	K. Ort.	F		P	Fark. Kay
Varolan Anlam	18-24 yaş	194	4.90	.70	,05	Grp.ara	3,39	4	,84	1,89	,11	
	25-30 yaş	111	4.80	.60	,05	Grp.içi	182,12	406	,44			
	31-35 yaş	62	5.03	.68	,08	Top.	185,51	410				
	36-40 yaş	8	5.07	.70	,24							
	41 ve üstü yaş	36	5.07	.64	,10							
	Toplam	411	4.91	.67	,03							
Bulunmaya çalışılan anlam	18-24 yaş	194	5.33	.91	,06	Grp.ara	27,72	4	6,93	9,43	,00	18-24 ile36-40
	25-30 yaş	111	4.86	.81	,07	Grp.içi	298,15	406	,73			
	31-35 yaş	62	4.88	.75	,09	Top.	325,87	410				
	36-40 yaş	8	4.52	.55	,19							
	41 ve üstü yaş	36	4.71	.87	,14							
	Toplam	411	5.06	.89	,04							

Tablo 22’de görüldüğü üzere örnekleme oluşturan bireylerin yaşamın anlamı ölçeği puanlarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda bulunmaya çalışılan anlam alt boyutunda aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0.05$).

Yaşamın anlamı ölçeği alt boyutlarından bulunmaya çalışılan anlam boyutunda; 18-24 yaş aralığındaki katılımcıların ($\bar{x}=5.33$, $ss=0.91$), 25-30 yaş aralığındaki katılımcıların ($\bar{x}=4.86$, $ss=0.81$), 31-35 yaş aralığındaki katılımcıların ($\bar{x}=4.88$, $ss=0.75$), 36-40 yaş aralığındaki katılımcıların ($\bar{x}=4.52$, $ss=0.55$), 41 ve üstü yaş aralığındaki katılımcıların ($\bar{x}=4.71$, $ss=0.87$) bulunmaya çalışılan anlam boyutunda 18-24 yaş aralığındaki katılımcıların daha yüksek oranda olumlu yanıt verdiği ve bu yaş grubu lehine anlamlı farklılaşma olduğu görülmektedir ($F=9.43$; $p=0.00 < 0.05$).

Tablo 22’de yaş değişkenine göre diğer boyutların analizinde herhangi bir farklılaşma oluşmamıştır ($p > 0.05$).

Katılımcıların “Yaşamın anlamı ölçeği puanları medeni durum değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” alt problemine dair bulgular Tablo 23’te verilmektedir.

Tablo 23. Yaşamın Anlamı Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Medeni Durum Değişkenine Göre t - Testi Sonuçları

	Medeni durum	N	\bar{x}	Ss	Sh	t-testi		
						T	Sd	P
Varolan Anlam	Evli	156	4.97	.65	.05	1.59	401	.11
	Bekâr	247	4.86	.68	.04		339,92	
Bulmaya çalışılan anlam	Evli	156	4.71	.69	.05	-6.56	401	.00
	Bekâr	247	5.27	.92	.05		390,50	

Tablo 23’te görüldüğü üzere örnekleme oluşturan bireylerin yaşamın anlamı ölçeği puanlarının medeni durum değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi sonucunda, yaşamın anlamı ölçeğinin alt boyutlarından bulunmaya çalışılan anlam boyutunda aritmetik ortalamaları arasındaki fark medeni durum değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Yaşamın anlamı ölçeğinin bulunmaya çalışılan anlam ($t_{(401)}=-6.568$, $p= .001$) alt boyutunda evli bireylerin ($\bar{x}=4.71$, $ss=0.69$), bekâr bireylerin ($\bar{x}=4.58$, $ss=0.44$)’dir. Bu duruma göre bulunmaya çalışılan anlam alt boyutunda bekâr katılımcıların evli katılımcılara göre anlamlı derecede yüksek oranda olumlu yanıtlar verdikleri görülmektedir. Bu durum da medeni durum değişkenine göre anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir ($p<0.05$).

Tablo 23’te medeni durum değişkenine göre diğer alt boyutun analizinde herhangi bir farklılaşma oluşmamıştır ($p>0.05$).

Katılımcıların “Yaşamın anlamı ölçeği puanları ekonomik düzey değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” alt problemine dair bulgular Tablo 24’te verilmektedir.

Tablo 24. Yaşamın Anlamı Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Ekonomik düzey değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları

N	\bar{x}	SS	Sh	ANOVA	Post-hoc Tukey HSD

							<i>Var. K.</i>	<i>Fark.Kay</i>	<i>Sd</i>	<i>K.</i>	<i>F</i>	<i>P</i>	<i>Fark. Kay</i>
							<i>Ort.</i>						
Varolan Anlam	Düşük	48	4.87	.77	,11	Grp.ara	,37	2	,18	,40	,66		
	Orta	341	4.91	.65	,03	Grp.içi	185,14	408	,45				
	Yüksek	22	5.02	.66	,14	Top.	185,51	410					
	Toplam	411	4.91	.67	,03								
Bulmaya çalışılan anlam	Düşük	48	5.19	.78	,11	Grp.ara	3,30	2	1,65	2,08	,12		
	Orta	341	5.07	.90	,04	Grp.içi	322,57	408	,79				
	Yüksek	22	4.72	.81	,17	Top.	325,87	410					
	Toplam	411	5.06	.89	,04								

Tablo 24'te görüldüğü üzere örnekleme oluşturan bireylerin yaşamın anlamı ölçeği puanlarının ekonomik düzey değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p > .05$).

Katılımcıların “Yaşamın anlamı ölçeği puanları dünyaya geliş sırası değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” alt problemine dair bulgular Tablo 25'te verilmektedir.

Tablo 25. Yaşamın Anlamı Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Dünyaya Geliş Sırası Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları

		<i>N</i>	\bar{x}	<i>SS</i>	<i>Sh</i>	<i>ANOVA</i>						<i>Post-hoc Tukey HSD</i>
						<i>Var. K.</i>	<i>Fark. Kay</i>	<i>Sd</i>	<i>K.</i>	<i>F</i>	<i>P</i>	<i>Fark.Kay</i>
Varolan Anlam	İlk çocuk	128	4.91	.66	,05	Grp.ara	1,36	2	,68	1,51	,22	
	Ortanca Çocuk	177	4.97	.66	,05	Grp.içi	184,14	408	,45			
	Son çocuk	106	4.82	.67	,06	Top.	185,51	410				
	Toplam	411	4.91	.67	,03							
Bulmaya çalışılan anlam	İlk çocuk	128	5.19	.91	,08	Grp.ara	2,98	2	1,49	1,88	,15	
	Ortanca Çocuk	177	5.00	.86	,06	Grp.içi	322,89	408	,79			
	Son çocuk	106	5.02	.89	,08	Top.	325,87	410				
	Toplam	411	5.06	.89	,04							

Tablo 25'te görüldüğü üzere örnekleme oluşturan bireylerin yaşamın anlamı ölçeği puanlarının dünyaya geliş sırası değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p > .05$).

Katılımcıların “Yaşamın anlamı ölçeği puanları kardeş sayısı değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” alt problemine dair bulgular Tablo 26’da verilmektedir.

Tablo 26. Yaşamın Anlamı Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Kardeş Sayısı Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları

	<i>N</i>	\bar{X}	<i>Ss</i>	<i>Sh</i>	<i>ANOVA</i>				<i>Post-hoc Tukey HSD</i>		
					<i>Var. K.</i>	<i>Fark.Kay</i>	<i>Sd</i>	<i>K. Ort.</i>		<i>F</i>	<i>P</i>
Varolan Anlam	1,00	9	5,15	,69	,23	Grp.ara	7.46	11	.679	1.52	.12
	2,00	59	4,78	,63	,08	Grp.içi	178.04	399	.44		
	3,00	129	4,89	,64	,05	Top.	185.51	410			
	4,00	97	4,86	,70	,07						
	5,00	53	5,00	,69	,09						
	6,00	26	4,95	,67	,13						
	7+	38	5,12	,65	,10						
	Toplam	411	4,91	,67	,03						
Bulmaya çalışılan anlam	1,00	9	5,26	,92	,30	Grp.ara	9.71	11	.88	1.11	.34
	2,00	59	4,95	,90	,11	Grp.içi	316.16	399	.79		
	3,00	129	5,04	,92	,08	Top.	325.87	410			
	4,00	97	5,13	,94	,09						
	5,00	53	4,87	,73	,10						
	6,00	26	5,13	,85	,16						
	7+	38	5,32	,82	,13						
	Toplam	411	5,06	,89	,04						

Tablo 26’da görüldüğü üzere örnekleme oluşturan bireylerin yaşamın anlamı ölçeği puanlarının kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>.05$).

Katılımcıların “Yaşamın anlamı ölçeği puanları eğitim düzeyi değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” alt problemine dair bulgular Tablo 27’de verilmektedir.

Tablo 27. Yaşamın Anlamı Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları

	<i>N</i>	\bar{X}	<i>Ss</i>	<i>Sh</i>	<i>ANOVA</i>				<i>Post-hoc Tukey HSD</i>		
					<i>Var. K.</i>	<i>Fark.Kay</i>	<i>Sd</i>	<i>K. Ort.</i>		<i>F</i>	<i>P</i>

						Var. K.	Fark. Kay	Sd	K. Ort.	F	P	Fark. Kay
Varolan Anlam	Okuryazar değil	4	4.60	.43	.21	Grp.ara	2,56	5	,51	1,13	,34	
	İlkokul mezunu	7	5.34	.51	,19	Grp.içi	182,94	405	,45			
	Ortaokul mezunu	23	5.03	.59	,12	Top.	185,51	410				
	Lise mezunu	121	4.95	.72	,06							
	Lisans mezunu	204	4.87	.65	,04							
	Lisansüstü	52	4.92	.66	,09							
	Toplam	411	4.91	.67	,03							
Bulmaya çalışılan anlam	Okuryazar değil	4	4.55	.61	,30	Grp.ara	6,60	5	1,32	1,67	,13	
	İlkokul mezunu	7	5.08	1.03	,39	Grp.içi	319,27	405	,78			
	Ortaokul mezunu	23	5.15	.72	,15	Top.	325,87	410				
	Lise mezunu	121	5.15	.92	,08							
	Lisans mezunu	204	5.09	.89	,06							
	Lisansüstü	52	4.78	.82	,11							
	Toplam	411	5.06	.89	,04							

Tablo 27'de görüldüğü üzere örnekleme oluşturan bireylerin yaşamın anlamı ölçeği puanlarının eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p > .05$).

Katılımcıların “Yaşamın anlamı ölçeği puanları annenin eğitim düzeyi değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” alt problemine dair bulgular Tablo 28’de verilmektedir.

Tablo 28. Yaşamın Anlamı Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları

		N	X	Ss	Sh		ANOVA					Post-hoc Tukey HSD	
							Var. K.	Fark. Kay	Sd	K. Ort.	F	p	Fark. Kay
Varolan Anlam	Okuryazar değil	87	5.00	.68	,07	Grp.ara	2,44	5	,48	1,08	,371		
	İlkokul mezunu	203	4.91	.68	,04	Grp.içi	183,07	405	,45				
	Ortaokul mezunu	53	4.77	.62	,08	Top.	185,51	410					
	Lise mezunu	42	4.89	.63	,09								
	Lisans mezunu	25	5.00	.70	,14								
	Lisans üstü	1	4.20	.	.								
	Toplam	411	4.91	.67	,03								
Bulmaya çalışılan anlam	Okuryazar değil	87	5.02	.85	,09	Grp.ara	1,99	5	,40	,5	,77		
	İlkokul mezunu	203	5.05	.90	,06	Grp.içi	323,87	405	,80				

Ortaokul mezunu	53	5.17	.88	,12	Top.	325,87	410
Lise mezunu	42	5.02	.95	,14			
Lisans mezunu	25	5.16	.89	,17			
Lisans üstü	1	6.00	.	.			
Toplam	411	5.06	.89	,04			

Tablo 28'de görüldüğü üzere örnekleme oluşturan bireylerin yaşamın anlamı ölçeği puanlarının annenin eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p > .05$).

Katılımcıların “Yaşamın anlamı ölçeği puanları babanın eğitim düzeyi değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” alt problemine dair bulgular Tablo 29’da verilmektedir.

Tablo 29. Yaşamın Anlamı Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları

	N	\bar{X}	Ss	Sh	ANOVA	Post-hoc					
						Var. K.	Fark. Kay	HSD			
					K.	Sd	F	P	Fark.kay		
Varolan Anlam	Okuryazar değil	13	5.12	.61	,17	Grp.ara	2,20	5	,44	,97	,43
	İlkokul mezunu	140	4.97	.65	,05	Grp.içi	183,31	405	,45		
	Ortaokul mezunu	81	4.80	.69	,07	Top.	185,51	410			
	Lise mezunu	81	4.87	.72	,08						
	Lisans mezunu	82	4.90	.63	,07						
	Lisans üstü	14	4.98	.72	,19						
	Toplam	411	4.91	.67	,03						
Bulmaya çalışılan anlam	Okuryazar değil	13	5.12	1.00	,27	Grp.ara	4,55	5	,91	1,14	,33
	İlkokul mezunu	140	5.12	.92	,07	Grp.içi	321,32	405	,79		
	Ortaokul mezunu	81	5.16	.89	,09	Top.	325,87	410			
	Lise mezunu	81	5.05	.86	,09						
	Lisans mezunu	82	4.96	.83	,09						
	Lisans üstü	14	4.64	.89	,23						
	Toplam	411	5.06	.89	,04						

Tablo 29'da görüldüğü üzere örnekleme oluşturan bireylerin yaşamın anlamı ölçeği puanlarının babanın eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi

(ANOVA) sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>.05$).

Katılımcıların “Yaşamın anlamı ölçeği puanları büyüdüğü yer değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” alt problemine dair bulgular Tablo 30’da verilmektedir.

Tablo 30. Yaşamın Anlamı Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Büyüdükleri Yer Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları

		<i>N</i>	\bar{x}	<i>Ss</i>	<i>Sh</i>	<i>ANOVA</i>					<i>Post-hoc Tukey HSD</i>	
						<i>Var. K.</i>	<i>Fark.kay</i>	<i>Sd</i>	<i>K.</i>	<i>F</i>	<i>P</i>	<i>Fark.Kay Ort.</i>
Varolan Anlam	Köy	68	4.97	.66	,08	Grp.ara	4,76	4	1,19	2,67	,03	Yurtdışı -Şehir
	İlçe	71	4.94	.63	,07	Grp.içi	180,74	406	,44			
	Şehir	138	4.77	.67	,05	Top.	185,51	410				
	Büyükşehir	126	5.01	.67	,05							
	Yurtdışı	8	5.12	.66	,23							
	Toplam	411	4.91	.67	,03							
Bulmaya çalışılan anlam	Köy	68	5.19	.91	,11	Grp.ara	2,92	4	,73	,91	,45	
	İlçe	71	4.96	.84	,10	Grp.içi	322,95	406	,79			
	Şehir	138	5.08	.89	,07	Top.	325,87	410				
	Büyükşehir	126	5.06	.90	,08							
	Yurtdışı	8	4.70	.70	,25							
	Toplam	411	5.06	.89	,04							

Tablo 30’da görüldüğü üzere örnekleme oluşturan bireylerin yaşamın anlamı ölçeği puanlarının büyüdüğü yer değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda varolan anlam alt boyutunda aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$).

Yaşamın anlamı ölçeği alt boyutlarından varolan anlam boyutunda; köyde büyüyen katılımcıların ($\bar{x}=4.97$, $ss=0.66$), ilçede büyüyen katılımcıların ($\bar{x}=4.94$, $ss=0.63$), şehirde büyüyen katılımcıların ($\bar{x}=4.77$, $ss=0.67$), büyükşehirde büyüyen katılımcıların ($\bar{x}=5.01$, $ss=0.67$), yurtdışında büyüyen katılımcıların ($\bar{x}=5.12$, $ss=0.66$) varolan anlam boyutunda yurtdışında büyüyen katılımcıların daha yüksek oranda olumlu yanıt verdiği ve bunun grup lehine anlamlı farklılaşma oluşturduğu görülmektedir ($F=2.67$; $p=0.03<0.05$).

Tablo 30’da büyüdüğü yer değişkenine göre diğer alt boyutun analizinde herhangi bir farklılaşma oluşmamıştır ($p>0.05$).

Katılımcıların “Yaşamın anlamı ölçeği puanları meslek grubu değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” alt problemine dair bulgular Tablo 31’de verilmektedir.

Tablo 31. Yaşamın Anlamı Ölçeğinden Elde Edilen Puanların Meslek Grubu Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları

	<i>N</i>	\bar{X}	<i>Ss</i>	<i>Sh</i>	ANOVA					Post-hoc		
					Var. K.	Fark.Kay	<i>Sd</i>	<i>K. Ort.</i>	<i>F</i>	<i>P</i>	Tukey HSD Fark. Kay	
Varolan Anlam	Ev hanımı	39	5.06	.64	.10	Grp.ara	3,14	7	.45	.99	.43	
	Memur	147	4.98	.59	.04	Grp.içi	182,36	403	.45			
	Öğrenci	129	4.83	.71	.06	Top.	185,51	410				
	Esnaf	8	4.82	.99	.35							
	Tüccar	3	4.66	.80	.46							
	Serbest meslek	15	4.94	.79	.20							
	Özel sektör	53	4.84	.66	.09							
	İşsiz	17	4.88	.79	.19							
	Toplam	411	4.91	.67	.03							
Bulmaya çalışılan anlam	Ev hanımı	39	4.83	.76	.12	Grp.ara	24,31	7	3,47	4,64	.00	Evhanımı-Tüccar
	Memur	147	4.89	.81	.06	Grp.içi	301,56	403	.74			
	Öğrenci	129	5.39	.94	.08	Top.	325,87	410				
	Esnaf	8	4.87	.63	.22							
	Tüccar	3	5.40	1.24	.72							
	Serbest meslek	15	5.09	.91	.23							
	Özel sektör	53	4.86	.85	.11							
	İşsiz	17	5.29	.82	.20							
	Toplam	411	5.06	.89	.04							

Tablo 31’de görüldüğü üzere örnekleme oluşturan bireylerin yaşamın anlamı ölçeği puanlarının meslek grubu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda bulunmaya çalışılan anlam alt boyutunda aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0.05$).

Yaşamın anlamı ölçeği alt boyutlarından bulunmaya çalışılan anlam boyutunda; ev hanımı olan katılımcıların ($\bar{x}=4.83$, $ss=0.76$), memur olan katılımcıların ($\bar{x}=4.89$ $ss=0.81$), öğrenci olan katılımcıların ($\bar{x}=5.39$, $ss=0.94$), esnaf olan katılımcıların ($\bar{x}=4.87$, $ss=0.63$), tüccar olan katılımcıların ($\bar{x}=5.40$, $ss=1.24$), serbest meslekte olan katılımcıların ($\bar{x}=5.09$, $ss=0.91$), özel sektörde olan katılımcıların ($\bar{x}=4.86$, $ss=0.85$), işsiz olan katılımcıların ($\bar{x}=5.29$, $ss=0.82$), bulunmaya çalışılan anlam boyutunda

öğrenci, tüccar, serbest meslek ve işsiz olan katılımcıların daha yüksek oranda olumlu yanıt verdiği ve bunun bu gruplar lehine anlamlı farklılaşma oluşturduğu görülmektedir ($F=4.64$; $p=0.00<0.05$).

Tablo 31’de meslek grubu değişkenine göre diğer alt boyutun analizinde herhangi bir farklılaşma oluşmamıştır ($p>0.05$).

Katılımcıların “Yaşamın anlamı ölçeği puanları algılanan anne baba tutumu değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” alt problemine dair bulgular Tablo 32’de verilmektedir.

Tablo 32. Yaşamın Anlamı Ölçeğinden Elde Edilen Puanları Algılanan Anne-Baba Tutumu Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları

	N	\bar{x}	Ss	Sh	ANOVA						Post-hoc Tukey HSD	
					Var. K.	K.Top	Sd	K.	F	P		Fark. Kay
Varolan Anlam	İlgili	245	4.91	.67	3.20	Grp.ara	3,14	7	,45	,99	,43	
	İlgisiz	22	5.00	.77	3.60	Grp.içi	182,36	403	,45			
	Demokratik	26	4.77	.66	3.60	Top.	185,51	410				
	Destekleyici	118	4.93	.64	3.40							
	Toplam	411	4.91	.67	3.20							
Bulmaya çalışılan anlam	İlgili	245	5.09	.87	3.60	Grp.ara	24,31	7	3,47	4,64	,00	İlgisiz-
	İlgisiz	22	5.41	1.01	3.60	Grp.içi	301,56	403	,74			Demokratik
	Demokratik	26	4.79	.74	3.60	Top.	325,87	410				
	Destekleyici	118	5.01	.92	3.40							
	Toplam	411	5.06	.89	3.40							

Tablo 32’de görüldüğü üzere örnekleme oluşturan bireylerin yaşamın anlamı ölçeği puanlarının algılanan anne baba tutumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda bulunmaya çalışılan anlam alt boyutunda aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$).

Yaşamın anlamı ölçeği alt boyutlarından bulunmaya çalışılan anlam boyutunda; ilgili anne baba tutumuna sahip olan katılımcıların ($\bar{x}=5.09$, $ss=0.87$), ilgisiz anne baba tutumuna sahip olan katılımcıların ($\bar{x}=5.41$ $ss=1.01$), demokratik anne baba tutumuna sahip olan katılımcıların ($\bar{x}=4.79$, $ss=0.74$), destekleyici anne baba tutumuna sahip olan katılımcıların ($\bar{x}=5.01$, $ss=0.92$), bulunmaya çalışılan anlam boyutunda ilgisiz ve demokratik anne baba tutumuna sahip olan katılımcıların daha yüksek oranda

olumlu yanıt verdiği ve bunun bu gruplar lehine anlamlı farklılaşma oluşturduğu görölmektedir ($F=4.64$; $p=0.00<0.05$).

Tablo 32’de algılanan anne baba tutumu değişkenine göre diğer alt boyutun analizinde herhangi bir farklılaşma oluşmamıştır ($p>0.05$).

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA ve DEĞERLENDİRME

Bu bölümde araştırmaya ilişkin sonuçlara, tartışmalara ve bulgular üzerinden düzenlenen önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç ve Tartışma

Araştırmaya katılan evli ve bekâr bireylerin yaşamın anlamı ölçeğinin “Var Olan Anlam” alt ölçeği puanı arttıkça maneviyat ölçeğinin “Manevi Başa Çıkma” alt ölçeği puanı artmaktadır. Yaşamın anlamı ölçeğinin “Var Olan Anlam” alt ölçeği puanı arttıkça maneviyat ölçeğinin “Aşkılık” alt ölçeği puanı artmaktadır. Yine yaşamın anlamı ölçeğinin “Var Olan Anlam” alt ölçeği puanı arttıkça maneviyat ölçeğinin “Manevi Yaşantı” alt ölçeği puanı artmaktadır. Yaşamın anlamı ölçeğinin “Var Olan Anlam” alt ölçeği puanı arttıkça maneviyat ölçeğinin “Anlam Arayışı” alt ölçeği puanı artmaktadır. Yaşamın anlamı ölçeğinin “Var Olan Anlam” alt ölçeği puanı arttıkça maneviyat ölçeğinin “Bağlantı” alt ölçeği puanı artmaktadır. Yaşamın anlamı ölçeğinin “Var Olan Anlam” alt ölçeği puanı arttıkça maneviyat ölçeğinin “Tabiatla uyum” alt ölçekleri puanları artmaktadır. Yaşamın anlamı ölçeğinin “Var Olan Anlam” alt ölçeği puanı arttıkça maneviyat ölçeğinin “Manevi Hoşnutluk” alt ölçeği puanı düşmektedir. Yine ana amaç doğrultusunda maneviyat ölçeği yaşamın anlamı ölçeği arasında ilişki olup olmadığıyla ilgili yapılan regresyon analizinde; maneviyat ölçeğinin yaşamın anlamı ölçeğinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu görülmüştür. Yani maneviyat ölçeği yaşamın anlamı ölçeğini %17 oranında etkilemektedir. Tillich (2014) maneviyatın anlam duygusu ile açıklanabildiğini ifade etmiştir. İnsanlarda maneviyata ait değerler yaşamı anlamlandırılmasında önemli rol oynamaktadır (Telatar ve Özcebe, 2004). Maneviyat bireylerin yaşamın anlamını ve amacını bulmalarına yardımcı olmaktadır. Maneviyatın olmadığı bir yaşamın anlamı her zaman eksik kalacaktır. Bu durum da bireylere yeni anlamlar bulmaya itecektir. Çünkü maddi olan yaşam anlam ve amaçları hedefe ulaşıldığında insanları yeni anlamlar ve amaçlar edinmeye itecektir. Bu yüzden maneviyat ve yaşamın anlamı birbirleriyle ilişkilidir diyebiliriz.

Çalışmanın “Evli Katılımcıların Maneviyat Ölçeği ve Yaşamın Anlamı Ölçeği Puanları Arasında ilişki var mıdır?” alt problemine ilişkin elde edilen bulgular

doğrultusunda evli katılımcıların maneviyat ölçeği ve yaşamın anlamı ölçeği puanları arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Evli katılımcıların iki ölçek arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Çalışmanın “Bekâr Katılımcıların Maneviyat Ölçeği ve Yaşamın Anlamı Ölçeği Puanları Arasında ilişki var mıdır?” alt problemine ilişkin elde edilen bulgular doğrultusunda bekâr katılımcıların maneviyat ölçeği ve yaşamın anlamı ölçeği puanları arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Bekâr katılımcıların iki ölçek arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Çalışmanın “Evli ve bekâr bireylerin maneviyat düzeyleri ve yaşamın anlamı düzeyleri cinsiyet değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” alt problemine ilişkin elde edilen bulgular doğrultusunda katılımcıların demografik özelliklerinden cinsiyet değişkeninin ölçekler ile olan farklılaşma durumuna bakılmıştır. Katılımcıların demografik özelliklerinden cinsiyet değişkeninin ölçekler ile olan ilişkisi incelediğimizde maneviyat ölçeğinin alt boyutlarından “Manevi Başa Çıkma”, “Aşknlık”, “Manevi Yaşantı” ve “Bağlantı” alt boyutlarında kadın katılımcıların erkeklere göre daha yüksek puanlar aldığı görülmüştür. Bu farklılığın sebebinin ise kadınların ve erkeklerin kişilik özellikleri açısından farklılık göstermesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Kadınlar kişilik özellikleri açısından erkeklere oranla daha kaygılı, daha bağımlı, daha endişeli bir yapıya sahiptirler. Dini ve manevi ritüeller(dua etmek, ibadet etmek, meditasyon v.b.) bireylerdeki kaygı ve endişenin giderilmesini sağlamaktadır. Bu da kadınları dine ya da manevi değerlere daha kolay ve yüksek oranda bağlanmalarına sebep olmaktadır. Ülkemizde manevi ve dini yaşamla ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında elde edilen bulgular farklılıklar arz etmektedir. Bunlardan bazıları: Günay (1999), Kağıtçıbaşı (1972), Çelik (2002), Kayıklık (2003), Şeftalici (2017) ve Kirman (2005) kadınların erkeklerden daha dindar olduğunu ifade eden sonuçlar elde ederken; Uysal (1995; 2006), Bayyigit (1989), Karaca (2000), Kaya (1998), Kula (2001), Mehmedoğlu (2004), Onay (2004) ve Yıldız (2006) ise erkeklerin kadınlardan daha dindar olduğu yönünde sonuçlar elde etmişlerdir Yapılan bazı araştırmalarda da: Köktaş (1993), Kula (2005), Mehmedoğlu (2006), Arslan (2004) cinsiyet bağlamında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir(Yapıcı, 2012). Yaşamın anlamı ölçeğinin alt boyutlarına göre ise cinsiyet değişkeni ile yaşamın anlamı ölçeği alt boyutları anlamlı bir farklılaşma göstermemektedir. Demirbaş (2010), Yüksel (2013) ve Baş ve Hamarta

(2015)' te yapmış oldukları çalışmalarda elde edilen bulgularda da yaşamın anlamı cinsiyete göre farklılaşmamaktadır. Steger ve diğerleri (2006) ölçek çalışması esnasında bir araştırmada yaşam anlamının cinsiyete göre farklılaştığını bulmuştur. Sözü edilen çalışma dışındaki araştırmalarda yaşamın anlamının cinsiyete göre farklılık göstermediği saptanmıştır. Taş (2011) çalışmasında öğretmenlerin aranan yaşam anlamı alt boyutunun cinsiyete göre farklılaştığı sonucuna ulaşmıştır. Erkek öğretmenlerin aranan yaşam anlamı düzeyleri kadın öğretmenlerin aranan yaşam anlamı düzeyinden daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durumu ise kadınların çalışma hayatında yeni olmaları ve var olan konumlarından memnun oldukları için herhangi bir arayışa ihtiyaç duymadıklarıyla açıklamıştır

Çalışmanın “Evli ve bekâr bireylerin maneviyat düzeyleri ve yaşamın anlamı düzeyleri yaş değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” alt problemine ilişkin elde edilen bulgular doğrultusunda katılımcıların demografik özelliklerinden yaş değişkeninin ölçekler ile olan farklılaşma durumuna bakılmıştır. Maneviyat ölçeğinin alt boyutlarından "Aşkınlık" boyutu 31-35 yaş aralığındaki katılımcılarda diğer katılımcılara oranla daha yüksek bulunmuştur. Yani 31- 35 yaş aralığındaki bireylerin maneviyat düzeyleri daha yüksektir. Bu dönem Erik Erikson'un 7. Evresi olan üretkenliğe karşı durgunluk evresine tekabül etmektedir. Bu evre bireyin tüm üretkenliğini kapsayan ve yaşlılığa kadar uzayan evredir. Ayrıca yaşamda doyuma ulaşmayı sağlamada önemli bir yer tutmaktadır (Onur, 2017; 45). Bireyin doğumundan beri biriktirmiş olduğu tecrübelerin duygu ve düşünce dünyasının aktifleştiği ve harekete geçtiği evredir. Bu yaş grubunda farklılaşmanın olma sebeplerinden birinin de bu dönemde artık birey yaşamıyla alakalı belli anlamlar ve amaçlar oluşturmuş bunlar doğrultusunda hayatını sürdürmekte olduğu düşünülmektedir. 30 ve altı yaş düzeyine göre daha fazla bilgi birikimine ve tercümeyle sahip ve sonraki yaş grubuna göre de daha aktif çalışabilecek düzeye sahip olduğu düşünülmektedir. Yaşamın anlamı ölçeğinde demografik özelliklerden yaş değişkenine göre “Bulunmaya Çalışılan Anlam” boyutunda 18–24 yaş aralığındaki katılımcılar diğerlerine göre daha yüksek oranda bulunmuştur. Yani 18 - 24 yaş aralığındaki bireyler bulunmaya çalışılan anlam boyutundaki maddelere daha yüksek puanlar vermişlerdir. Bu yaş grubundaki bireylerde farklılığın olma sebebi hayatı sorgulama, hayatın anlamını bulma ve hayatlarına yön vermek için çaba sarf etmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Fakat Demirbaş (2010)'un yaptığı

çalışmada yaşamın anlamı ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çalışmanın “Evli ve bekâr bireylerin maneviyat düzeyleri ve yaşamın anlamı düzeyleri medeni durum değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” alt problemine ilişkin elde edilen bulgular doğrultusunda katılımcıların demografik özelliklerinden medeni durum değişkeninin ölçekler ile olan farklılaşma durumuna bakıldığında maneviyat ölçeğinin alt boyutları arasında medeni durum ile maneviyat düzeyi arasında bir ilişki bulunmamasına karşın; yaşamın anlamı ölçeğinin bulunmaya çalışılan anlam alt boyutu bekâr katılımcılarda evli katılımcılara oranla daha yüksek bulunmuştur. Bulunmaya çalışılan anlam boyutu medeni duruma göre farklılık göstermektedir. Buradan hareketle evli bireylerin bulunmaya çalışılan anlam boyutuna daha düşük puan vermeleri evliliğin bireyler için hayat amaçlarından biri olduğu ve evli bireylerin bunu gerçekleştirdiği düşünülmektedir.

Çalışmanın “Evli ve bekâr bireylerin maneviyat düzeyleri ve yaşamın anlamı düzeyleri ekonomik düzey değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” alt problemine ilişkin elde edilen bulgular doğrultusunda katılımcıların demografik özelliklerinden ekonomik düzey değişkeninin ölçeklerle olan farklılaşma durumuna bakılmıştır. Maneviyat ölçeğinin alt boyutu olan “Manevi Başa Çıkma” boyutunda orta ekonomik düzeye sahip katılımcılar diğerlerine göre daha yüksek bulunmuştur. Yine maneviyat ölçeğinin alt boyutu olan “Aşkılık” boyutunda orta ekonomik düzeye sahip katılımcılar diğerlerine göre daha yüksek bulunmuştur. Maneviyat ölçeğinin alt boyutu olan “Manevi Hoşnutluk” boyutunda yüksek ekonomik düzeye sahip katılımcılar diğerlerine göre daha yüksek bulunmuştur. Yaşamın anlamı ölçeğinin alt boyutları arasında ekonomik düzey değişkenine göre bir farklılaşma görülmemektedir. Frankl 2012 yılında 48 üniversitede 7948 üniversite öğrencisiyle gerçekleştirdiği araştırmada öğrencilere kendileri için neyin çok önemli olduğu sorulduğunda öğrencilerin yüzde 78’i ‘yaşamda bir anlam ve amaç bulmak’ şikkını işaretlemiştir. Öğrencilerin sadece yüzde 16’sı ‘çok para kazanmak’ şikkını işaretlemiştir. Yani yaşamda anlam için ekonomik düzey ciddi bir anlam ifade etmemektedir.

Çalışmanın “Evli ve bekâr bireylerin maneviyat düzeyleri ve yaşamın anlamı düzeyleri dünyaya geliş sırası değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta

mıdır?” alt problemine ilişkin elde edilen bulgular doğrultusunda katılımcıların demografik özelliklerinden dünyaya geliş sırası değişkeninin ölçeklerle olan farklılaşma durumuna baktığımızda maneviyat ve yaşamın anlamı düzeyleri ile aralarında bir bağlantı bulunamamıştır. Lohman, Lohman ve Christensen (1985) tarafından yapılan çalışmada var olan yaşamın anlamı dünyaya geliş sırasında göre farklılık göstermekle beraber ilk çocukların son çocuklara göre daha fazla var olan yaşam anlamına sahip olduğu görülmüştür.

Çalışmanın “Evli ve bekâr bireylerin maneviyat düzeyleri ve yaşamın anlamı düzeyleri kardeş sayısı değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” alt problemine ilişkin elde edilen bulgular doğrultusunda katılımcıların demografik özelliklerinden kardeş sayısı değişkeninin ölçeklerle olan farklılaşma durumuna baktığımızda; maneviyat ölçeğinin alt boyutu olan “Manevi Başa Çıkma” alt boyutu yedi ve daha üstü kardeşe sahip bireylerde daha yüksek bulunmuştur. Yani yedi ve daha üstü kardeşe sahip katılımcıların manevi başa çıkma puanları daha yüksektir. Kardeş sayısının fazla olması bireylerin kendilerini daha güçlü hissetmelerini yardımcı olacağından manevi başa çıkma düzeylerine de olumlu etki sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın “Evli ve bekâr bireylerin maneviyat düzeyleri ve yaşamın anlamı düzeyleri eğitim düzeyi değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” alt problemine ilişkin elde edilen bulgular doğrultusunda katılımcıların demografik özelliklerinden eğitim düzeyi değişkeninin ölçeklerle olan farklılaşma durumuna baktığımızda; maneviyat ölçeğinin alt boyutu olan “Bağlantı” alt boyutu ilkökul eğitim düzeyine sahip bireylerde daha yüksek bulunmuştur. Yani ilkökul eğitim seviyesindeki katılımcılar diğer katılımcılara göre bağlantı alt boyutunda daha yüksek puan almışlardır. Yaşamın anlamı ölçeğinin eğitim düzeyi değişkenine göre farklılaşma durumuna bakıldığında; herhangi bir farklılaşma görülmemektedir.

Çalışmanın “Evli ve bekâr bireylerin maneviyat düzeyleri ve yaşamın anlamı düzeyleri ebeveyn eğitim düzeyi değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” alt problemine ilişkin elde edilen bulgular doğrultusunda katılımcıların demografik özelliklerinden anne eğitim düzeyi değişkeninin ölçeklerle olan farklılaşma durumuna baktığımızda maneviyat ölçeği ve yaşamın anlamı ölçekleri ile aralarında bir ilişki bulunamamıştır. Baba eğitim durumu değişkeninin ölçekler ile

olan farklılaşma durumuna bakıldığında bunda da herhangi bir bağlantıya rastlanılmamıştır.

Çalışmanın “Evli ve bekâr bireylerin maneviyat düzeyleri ve yaşamın anlamı düzeyleri büyüdüğü yer değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” alt problemine ilişkin elde edilen bulgular doğrultusunda katılımcıların demografik özelliklerinden büyüdüğü yer değişkeninin ölçeklerle olan farklılaşma durumuna baktığımızda; maneviyat ölçeğinin alt boyutu olan “Manevi Başa Çıkma” alt boyutu büyükşehirde büyüyen katılımcılarda daha yüksek bulunmuştur. Yani büyükşehirde büyüyen katılımcıların manevi başa çıkma puanları daha yüksektir. Yine maneviyat ölçeğinin alt boyutu olan “Aşkınlık” alt boyutu şehir ve büyükşehirde büyüyen katılımcılarda daha yüksek bulunmuştur. Yani şehir ve büyükşehirde büyüyen katılımcıların aşkınlık puanları daha yüksektir. Son olarak maneviyat ölçeğinin alt boyutu olan “Manevi Yaşantı” alt boyutu şehir ve büyükşehirde büyüyen katılımcılarda daha yüksek bulunmuştur. Yani şehir ve büyükşehirde büyüyen katılımcıların manevi yaşantı puanları daha yüksektir. Yaşamın anlamı ölçeğindeki farklılaşmaya bakıldığında; ölçeğin alt boyutu olan “Var Olan Anlam” alt boyutu yurtdışında büyüyen katılımcılarda daha yüksek bulunmuştur. Yani yurtdışında büyüyen katılımcıların var olan anlam boyutundaki puanları diğer gruplara göre daha yüksektir.

Çalışmanın “Evli ve bekâr bireylerin maneviyat düzeyleri ve yaşamın anlamı düzeyleri meslek grubu değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” alt problemine ilişkin elde edilen bulgular doğrultusunda katılımcıların demografik özelliklerinden meslek grubu değişkeninin ölçeklerle olan farklılaşma durumuna baktığımızda; maneviyat ölçeğinin alt boyutu olan “Manevi Başa Çıkma” alt boyutu ev hanımı ve esnaf olan katılımcılarda daha yüksek bulunmuştur. Yine maneviyat ölçeğinin alt boyutu olan “Bağlantı” alt boyutunda farklılaşma durumu ev hanımı esnaf ve özel sektörde olan katılımcılarda daha yüksek bulunmuştur. İşbilir Esendir ve Kaplan (2018)’in sağlık çalışanları üzerinde yaptıkları araştırmada maneviyat ve manevi destek algısı meslek grubu değişkenine göre farklılık göstermemektedir. Bunun sebebinin ise çalışmanın sadece sağlık çalışanları üzerinde yapıldığı düşünülmektedir. Yaşamın anlamı ölçeğindeki meslek grubu değişkenine göre farklılaşma; yaşamın anlamı ölçeğinin alt boyutu olan “Bulunmaya Çalışılan Anlam”

alt boyutu Tüccar, Serbest Meslek ve İşsiz olan katılımcılarda daha yüksek bulunmuştur.

Çalışmanın “Evli ve bekâr bireylerin maneviyat düzeyleri ve yaşamın anlamı düzeyleri algılanan anne baba tutumu değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?” alt problemine ilişkin elde edilen bulgular doğrultusunda katılımcıların demografik özelliklerinden algılanan anne baba tutumu değişkeninin ölçeklerle olan farklılaşma durumuna baktığımızda; maneviyat ölçeğinin alt boyutu olan “Bağlantı” alt boyutu ilgili anne baba tutumuna sahip olan katılımcılarda daha yüksek bulunmuştur. Yaşamın anlamı ölçeği alt boyutu olan “Bulunmaya Çalışılan Anlam” alt boyutu algılanan anne baba tutumu değişkenine göre ilgisiz ve demokratik anne baba tutumuna sahip olan katılımcılarda daha yüksek bulunmuştur. İlgisiz ve demokratik anne baba tutumuna sahip bireyler hayatlarında anlam bulamamakta ve anlam arayışı içindedirler diyebiliriz.

Otoriter ebeveyn tutumuna sahip ailelerin çocukları diğer ebeveyn tutumlarından demokratik, ilgisiz ve koruyucu ailelerin çocuklarına göre daha fazla aranan yaşam anlamı puanına sahip olduğu bulunmuştur. Buna göre otoriter ebeveyni olan genç yetişkinler şu anki yaşamlarında anlam bulamamakta ve geleceğe ilişkin yaşam anlamı aramaktadır. Otoriter anne babalar, zorunlu bir disiplini tercih etmekte, isteklerine sorgusuz sualsiz uyulmasını istemekte ve çocuklarının verdikleri emirlere hemen uymasını beklemektedirler. Çocuğu denetlemek için ona ceza vererek çocuğun yaşamında otorite sağlamaktadırlar ve nadiren kuralların ve düzenlemelerin arkasındaki sebepleri açıklamaktadırlar. Çocukla yakınlık kurma becerileri düşüktür. Bu anne-babalar nadiren memnun olmaktadır ve duygusal yakınlık göstermemektedirler ya da kendi gençliklerini övmektedirler (Baumrind, 1991; Reitman, Rhode, Hupp ve Altobello, 2002; Yüksel,2012; 87).

5.2. Öneriler

1. Araştırmanın sonucuna göre yaşamın anlamı ölçeği puanı arttıkça maneviyat ölçeği puanı da artmaktadır. Bireylerin maneviyat düzeylerini geliştirmek için yaşamın anlamını oluşturmalarına yardımcı olabilecek programlar hazırlanmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.
2. Literatür incelendiğinde maneviyat ile ilgili yapılan araştırmalar daha çoğunlukla sağlık alanında yapılmaktadır. Maneviyat kavramının sağlıkta

olduğu kadar sosyal bilimler alanında da etkisi ve öneminin büyük olduğu düşünülmektedir. Sosyal bilimler alanında da maneviyatla ilgili daha geniş kapsamlı araştırmalar yapılmasının sosyal bilimler alanına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3. Yapılan bu çalışmada maneviyatın yaşamda anlamı yordadığı ve aralarında pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür. Kişinin manevi düzeyinde yaşanacak kayıplar eksiklikler bireyi varoluşsal boşluğa ve anlam arayışına yönlendirecektir. Bireylerin manevi değerlerini geliştirebilmek için çeşitli nitel çalışmalara yer verilmesinin fayda sağlayacağı düşünülmektedir.
4. Maneviyat ve yaşamın anlamı arasındaki ilişkinin farklı değişkenlere göre incelenmesi konusuna baktığımızda bu alanda Türkiye’ de yapılan çalışmalar yurt dışında yapılan çalışmalara göre çok sınırlı düzeydedir. Bu alanda farklı çalışmaların yapılarak yaşamda anlam ve maneviyatın daha farklı değişkenlere göre incelenmesi büyük bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.
5. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte yalnızlaşan insanlar daha fazla anlamsızlık ve amaçsızlık duygularını hissetmektedirler. Bu da bireyler için büyük bir problem teşkil etmektedir. Bireylerin hayatlarına anlam ve amaç yükleyebilmeleri için yaşamda anlam programları oluşturulması bireylere faydalı olabileceği düşünülmektedir.
6. Günümüzdeki yaşam koşullarında maneviyatın önemi artarken manevi anlamda bireyleri destekleyecek programlar bulunmamaktadır. Özellikle rehberlik ve psikolojik danışma alanında manevi danışmanlık çalışmalarının gelişmesi ve bu alanda da bireylerin maneviyat düzeylerine olumlu katkıda bulunacak programların açılması fayda sağlayacağı düşünülmektedir.
7. Yaşamda anlam kavramı birey için hayati önem taşımaktadır. Yaşamın anlamsızlığı ve amaçsızlığı bireyi ruhsal rahatsızlıklara sürüklemektedir. Maneviyat gibi bireyin hayatında anlam bulabileceği alanlar belirlemek için “yaşamın anlamı” kavramına etki eden diğer faktörler yapılacak çalışmalar tarafından belirlenmelidir. Belirlendikten sonra bireyleri anlam bulabilecekleri alanlara yönlendirecek çalışmalar yapılması bireylerin yarama olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, N. V., Ergene, T. ve Yıldırım, İ. (1996). Bireylerin Dindarlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(12): 45-56.
- Adler, A. (2004). *Yaşamın Anlam ve Amacı*. (K. Şipal, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Akıncı, A. (2005). Hayata Anlam Vermede Dinî Değerlerin ve Din Öğretiminin Rolü. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3(9): 7-24.
- Altun, R. (2015). Dindarlık ve Depresyon İlişkisi. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 1(1): 25.
- Apak, H. (2018). Sosyal Hizmet Uygulamasında Din ve Maneviyatın Rolü (SHUDMR) Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması: Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(3): 1889-1903.
- Armaner, N. (1967). *İnanç ve Hareket Bütünlüğü Bakımından Din Terbiyesi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Arslan H. ve Konuk Şener D. (2009). Stigma, Spiritüalizite ve Konfor Kavramlarının Meleis'in Kavram Geliştirme Sürecine Göre İrdelenmesi. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 2(1): 51-58.
- Aydın, A. R. (2009). İnanma İhtiyacı ve Dini Ritüellerin Psikolojik Değeri. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9(3): 87-99.
- Bahadır, A. (2002). Modernitenin Yıkıcı Etkileri Karşısında Savunmasız İnsan. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13(13): 129-142.
- Bahadır, A. (2010). Dindarlığı Etkileyen Faktörler. *Din Psikolojisi*, (Ed: Hayati Hökelekli), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- (2011). *İnsanın Anlam Arayışı ve Din*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Baş, V. ve Hamarta, E. (2015). Üniversite Öğrencilerinde Değerler ve Yaşamın Anlamı Arasındaki İlişki. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(29): 369-391.
- Bilgin, A. (2014). Din, Dindar, Dindarlık: Özeleştirel Bir Değerlendirme. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2): 75-84.
- Bilgin, V. (2003). Popüler kültür ve din: Dindarlığın değişen yüzü. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(1): 193-214.
- Büyüköztürk, Ş., vd. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem

Akademi.

Cimete, G. (2002). *Yaşam Sonu Bakım Ölümcül Hastalarda Bütüncü Bakım*. Ankara: Nobel Tıp.

Çetinkaya, B., Altundağ, S. Ve Azak, A. (2007). Spiritüel Bakım ve Hemşirelik. *Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 8(1): 47-50.

Çetin A. ve Kayacan B. (2013). (Der.), *Sosyolojik Yapının Temelleri*. Ankara: Orion Yayınları.

Demirbaş, N. (2010). *Yaşamda anlam ve yılmazlık* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Dedeli, Ö. ve Karadeniz, G. (2009). Kanser Ağrısının Kontrolü ile Psikososyal-Spiritüel Modelin Birleştirilmesi. *Ağrı Dergisi*, 21(2): 45-53.

Dein, S., & Kimter, N. (2014). Din, Maneviyat ve Depresyon: Tetkik ve Tedavi İçin Öneriler. *Ekev Akademi Dergisi*, 18(58): 739-750.

Demirdağ, S., ve Kalafat, S. (2015). Yaşamın Anlamı Ölçeği (YAÖ): Türkçeye Uyarlama, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(2): 83-95.

Düzgüner, S. (2013). *Maneviyat algısı ve diğerkâmlıkla ilişkisi: Kan bağışi örneğinde Türkiye ve Amerika karşılaştırmalı nitel bir araştırma* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Ekşi, H., ve Kaya, Ç. (2016). *Manevi Yönelimli Psikoterapi ve Psikolojik Danışma*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Ergeshov, E. (2011). *Kırgız Türklerinin kültüründe müzikterapi uygulamaları ve maneviyat ilişkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Esendir İşbilen, N. ve Kaplan, H. (2018). Sağlık Çalışanlarının Maneviyat ve Manevi Destek Algısı: İstanbul örneği. *Ekev Akademi Dergisi*, 22(73): 317-332.

Frame, M. W. (2002). *Integrating Religion and Spirituality Into Counseling: A Comprehensive Approach*, Belmont, CA: Brooks/ Cole.

Frankl, W. E. (2013). *İnsanın Anlam Arayışı*. İstanbul: Okyanus Us Yayıncılık.

From, E. (2004). *Psikanaliz ve Din*. (A. Arıtan, Çev.). İstanbul: Arıtan Yayınevi.

- Göcen, G. (2016). Şükür Maneviyatın Neresinde. M. Atak(Der.), *Maneviyat Psikolojisi*, İstanbul: Türdav Yayınları.
- Göka, E. (2013). *Hayatın Anlamı Var mı?* İstanbul: Timaş Yayınları.
- Gross, Z. (2006). Spirituality, Contemporary Approaches to Defining. Encyclopedia Of Religious and Spiritual Development, Ed. Elizabeth M. Dowling and W. George Scarlett. Thousand Oakss, London, and New Delhi: Sage Publications, 424-425.
- Horozcu, Ü. (2010). Tecrübî Araştırmalar Işığında Dindarlık ve Maneviyat ile Ruhsal ve Bedensel Sağlık Arasındaki İlişki. *Milel ve Nihal Dergisi*,7(1): 209-240.
- Hökelekli, H. (1996). *Din Psikolojisi*. Ankara: TDV Yayınları.
- (2010). *Din Psikolojisine Giriş*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Karacoşkun, M. D. (2006). *Ateist Bir Mistik Erich Fromm*. Samsun: Etüt Yayınları.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kasapoğlu, F. (2016). Psikolojik Danışma Süreci ve Maneviyat: Bir Bütünleştirme Arayışı. *1. Avrasya Pozitif Psikoloji Kongresi*. İstanbul.
- Kıraç, F. (2013). *Eşcinsellikle ilgili dini-psikolojik algılar ve maneviyat (Erkek eşcinsel örneklem)* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kızılırmak, Ö. (2015). *Genç yetişkinlerde yaşamda anlamın maneviyat ve kişilik özellikleri açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kirman, M. A. (2005). *Din ve Sekülerleşme*. Adana: Karahan Yayınları.
- Koç, M. (2009). Dindarlık ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki: Yetişkinler Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(1): 473-493.
- (2010). Demografik Özellikler ile Dindarlık Arasındaki İlişki: Yetişkinler Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19(2): 217-248.
- Lohman, J., Timoty G. & Lohman, Oscar C.. (1985). Psychological Position and

Perceived Sibling Differences. *Individual Psychology*, 41(3): 313.

May, R. (1967). *The Art of Counseling*. New York: Abingdon Press

Nas, İ. (2018). *Hemşirelerin maneviyat ve manevi bakım alguları ile mesleğe yönelik tutumları arasındaki ilişki*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Onur, B. (2017). *Gelişim Psikolojisi Yetişkinlik Yaşlılık Ölüm*. Ankara: İmge Yayınları

Özdoğan, Ö. (2009). *Aşkın Yanımız Maneviyat*. Ankara: Özdenöze Yayınları.

Peker, H. (1993). *Din Psikolojisi*. Samsun: Sönmez Yayınevi.

Sarı, H. (2018). *Postmodern dönemde maneviyat arayışı: Elif Şafak Romanları Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Schopenhauer, A. (2018). *Hayatın Anlamı*. (A. Aydoğan, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.

Seligman, M. E. P. (2007). *Gerçek Mutluluk*. (S. Kunt Akbaş, Çev.). Ankara: Hyb Yayınları.

Sezer, S. (2012). Yaşamın Anlamı Konusuna Kuramsal ve Psikometrik Çalışmalar Açısından Bir Bakış. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 45(3): 209-228.

Steger, M. F., Frazier, P., Oishi, S. & Kaler, M. (2006). The Meaning In Life Questionnaire: Assessing The Presence of and Search For Meaning In Life. *Journal of Counseling Psychology*, 53 (1): 80-93.

Stern, A. (1971). *The Search For Meaning*. Memphis: Memphis State University Press.

Şeftalici, B. (2017). *Lise son sınıf öğrencilerinde sınav kaygısı ve maneviyat Şanlıurfa-Viranşehir örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Şentürk, H. ve Yakut, S. (2014). Hayatın Anlamı ve Din. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(33): 45-60.

Şentürk, H. (2010). *İslami Hayatın Psikolojik Temelleri*. İstanbul: İz Yayınları.

Şirin, T. (2018). Maneviyat Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik

- Çalışması. *Electronic Turkish Studies*, 13(18): 1283-1309.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics* (6th ed.), Boston: Allyn and Bacon.
- Tarhan, N. (2018). *Değerler Psikolojisi ve İnsan Güzel İnsan Modeli*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Telatar, T. G., & Özcebe, H. (2004). Yaşlı Nüfus ve Yaşam Kalitelerinin Yükseltilmesi. *Türk Geriatri Dergisi*, 7(3): 162-165.
- Thompson, S. C. (1985). Finding Positive Meaning In a Stressful Event and Coping. *Basic and Applied Social Psychology*, 6(4): 279-295.
- Tiliouine H. et al.(2009). Islamic Religiosity, Subjective Well-being, and Health. *Mental Health, Religion, & Culture*, 12(1): 55-74.
- Tillich, P. (2014). *Olmak Cesareti*. (Dansuk, F. C., Çev.). İstanbul: Okuyan-us.
- Tokur, B. (2017). *Stres ve Din*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Topuz, İ. (2016). Yaşamın Anlamı ve Din: Gençler Üzerine Bir Araştırma. *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 1(4): 540-560.
- Tuncay, T. (2007). Kronik Hastalıklarla Baş Etmede Tinsellik. *Sağlık ve Toplum Dergisi*, 17(2), s. 13-20.
- Türk Dil Kurumu (2019).
- Uğur, E. ve Akın, A. (2015). Yaşam Bağlılığı Ölçeği Türkçe Formu Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 4(2): 424-432.
- Yalom, I. (2001). *Varoluşçu Psikoterapi*. (Z. İyidoğan Babayiğit Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Yapıcı, A. (2007). *Ruh Sağlığı ve Din: Psiko-Sosyal Uyum ve Dindarlık*. Adana: Karahan Yayınevi.
- . (2012). Türk Toplumunda Cinsiyete Göre Dindarlık Farklılaşması: Bir Meta-analiz Denemesi. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(2): 1-34.
- Yeşilkayalı, E. (2016). Sosyal Çalışmada Maneviyata Duyarlı Müdahale. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 53(2): 227-237.

Yüksel, R. (2012). Genç Yetişkinlerde Yaşamın Anlamı. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 2(2): 69-83.

Zastrow, C. (2013). *Sosyal Hizmete Giriş*. Ankara: Nika Yayınları.

Zinnbauer, B. J.& Pargament, K. I. (2005). Religiousness and Spirituality. *Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality*, Eds. Raymond F. Paloutzian and Crystal L. Parks. New York: The Guilford Press, 21-42

EKLER

EK 1. Kişisel Bilgi Formu

1. **Cinsiyetiniz:** a () Kadın b () Erkek

2. **Yaşınız:**

a () 18-25 arası

b () 26-30 arası

c () 31-40 arası

d () 41-50 arası

e () 51-60 arası

f () 60 ve yukarısı

3. **Medeni Durumunuz:**

a () Evli b () Bekar c () Boşanmış d () Eşi Ölmüş

4. **Ekonomik Düzeyiniz:**

a () Düşük b () Orta c () Yüksek

5. **Dünyaya Geliş Sıranız:**

a () İlk Çocuk b () Ortanca Çocuk c () Son Çocuk

6. **Kendiniz de Dahil Kardeş Sayısı:**

7. **Eğitim Düzeyiniz:**

a () Okur Yazar Değil

b () İlkokul Mezunu

c () Ortaokul Mezunu

d () Lise Mezunu

e () Üniversite Mezunu

f () Lisansüstü

8. **Annenizin Eğitim Düzeyi:**

a () Okur Yazar Değil

b () İlkokul Mezunu

c () Ortaokul Mezunu

d () Lise Mezunu

e () Üniversite Mezunu

f () Lisansüstü

9. Babanızın Eğitim Düzeyi:

- a () Okur Yazar Değil
b () İlkokul Mezunu
c () Ortaokul Mezunu
d () Lise Mezunu
e () Üniversite Mezunu
f () Lisansüstü

10. Büyüdüğünüz Yer:

- a () Köy b () İlçe c () Şehir d () Büyükşehir
e () Yurtdışı

11. Meslek Grubunuz:

- a () Ev Hanımı b () Memur c () Öğrenci d () Esnaf
e () Tüccar f () Serbest Meslek g () Özel Sektör h () Emekli
ı () İşsiz

12. Algılanan Anne-Baba Tutumu:

- a () İlgili b () İlgisiz c () Demokratik d () Destekleyici
e () Diğer

EK 2. Maneviyat Ölçeği

Elinizdeki ölçek bireyin maneviyatının farklı boyutlarını ölçmek üzere hazırlanmıştır. Ölçekte 27 Adet soru bulunmaktadır. Her bir ifadeyi okuduktan sonra, kendinizi değerlendirip sizin için en uygun seçeneğin numarasını işaretleyiniz Lütfen her ifadeye mutlaka tek yanıt veriniz ve kesinlikle boş bırakmayınız. Katkılarınız için teşekkür ederiz. En uygun yanıtları vereceğinizi ümit eder katkılarınız için teşekkür ederiz.		(1) Bana Hiç Uygun Değil	(2) Bana Uygun Değil	(3) Bana Biraz Uygun	(4) Bana Oldukça Uygun	(5) Bana Tamamen Uygun
1.	Allah'ın beni sevdiğini hissediyorum.					
2.	Bir sorunla karşılaştığımda dua ederim.					
3.	Dini etkinliklere katılırım.					
4.	Dua ettiğimde Allah'a kendimi yakın hissederim.					
5.	Enerjisine inandığım şeyleri üzerimde taşıırım.					
6.	Hayata dair bir hoşnutluk duygusu hissediyorum.					
7.	Hayata gelmemin bir amacı olduğuna inanırım.					
8.	Hayatımda büyük bir boşluk varmış gibi hissediyorum.					
9.	Maneviyatım bana güç verir.					
10.	Yediğim şeylerin enerjisinin beni etkilediğine inanıyorum.					
11.	Hayatımı manevi kabullerime göre yaşarım.					
12.	Maneviyat stresli durumlarla başa çıkmamı sağlar.					
13.	Hayatımın amacını halen bulabilmiş değilim.					
14.	Hayatta hiçbir şey sebepsiz olmaz.					
15.	Hayatta iyilikle kötülüğün bir savaşı var.					
16.	Her canlının taşıdığı bir enerji vardır.					
17.	Her insan hayatının anlamını bulmaya çalışmalıdır.					
18.	İlâhî bir gücün beni koruduğunu hissederim.					
19.	Kâinatta, aşkın (ilâhî) bir varlığın olduğuna inanıyorum.					

20.	Maneviyat hayatın anlamıyla ilişkilidir.					
21.	Maneviyata önem veririm.					
22.	Kâinatta her şeyin bir bütünün parçası gibi birbirine bağlı olduğuna inanırım.					
23.	Maneviyatım davranışlarım üzerinde etkilidir.					
24.	Maneviyatımı güçlendirmek için bazı manevi egzersizler (zikir, meditasyon, dua vb.) yaparım.					
25.	Maneviyatla ilgili bir eğitim olduğunu görürsem katılmaya çalışırım.					
26.	Olduğum kişi olmaktan mutlu değilim.					
27.	Maneviyat konusunda eğitim almak gerektiğine inanıyorum.					

EK 3. Yaşamın Anlamı Ölçeği

Elinizdeki ölçek yaşamın anlamını ölçmek için hazırlanmıştır. Ölçekte 10 Adet soru bulunmaktadır. Her bir ifadeyi okuduktan sonra, kendinizi değerlendirip sizin için en uygun seçeneğin numarasını işaretleyiniz Lütfen her ifadeye mutlaka tek yanıt veriniz ve kesinlikle boş bırakmayınız. Katkılarınız için teşekkür ederiz. En uygun yanıtları vereceğinizi ümit eder katkılarınız için teşekkür ederiz.	Kesinlikle Doğru Değil (1)	Çoğunlukla Doğru Değil (2)	Kısmen Doğru Değil (3)	Kararsızım (4)	Kısmen Doğru (5)	Çoğunlukla Doğru (6)	Kesinlikle Doğru (7)
1. Yaşamımın anlamını anlıyorum.							
2. Yaşamımı anlamlı hissettirecek bir şey arıyorum.							
3. Sürekli, yaşamımın amacını arıyorum.							
4. Yaşamımın net bir amacı var.							
5. Neyin yaşamımı anlamlı kıldığını iyi bilirim.							
6. Beni tatmin edecek bir yaşam amacı keşfettim.							
7. Yaşamımı önemli hissettirecek şeyi sürekli arıyorum.							
8. Ben, yaşamımın amacını veya misyonunu (görev) arıyorum.							
9. Yaşamımın net bir amacı yoktur							
10. Yaşamın anlamını arıyorum.							

EK 4. Ölçek Sahiplerinden Alınan Kullanım İzni

 Merhaba, Ben Sabahattin Zaim Univ...

 Seyithan Demirdag 13 Mar 2017
alıcı: ben ▾

...

> E Mail: neslihand.nd@ [gmail.com](mailto:neslihand.nd@gmail.com) [1]
>
> Links:
> -----
> [1] <http://gmail.com>

Merhaba,

Kullanabilirsiniz. İlgili belge ektedir.

İyi çalışmalar,

...

Yaşamın Anlamı
Ölçeği-Seyithan...
 E-tablo

 ben 13 Mar 2017
alıcı: Seyithan ▾

EK 5. Özgeçmiş

Neslihan DURSUN

Telsiz Mah. 101 Sok. No:84

Zeytinburunu/İSTANBUL

Email: neslihand.nd@gmail.com

Tel: 05076383521

Eğitim

Yüksek Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

Aile Danışmanlığı, 2017, İstanbul

Lisans: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, 2013, Ankara